

HIF-Rapport

2005:11

Anleggsbrukere

En kartlegging og analyse av anleggsbruk i den norske befolkning

Kolbjørn Rafoss og Gunnar Breivik

Høgskolen i Finnmark

	PUBLIKASJON: HiF-Rapport 2005:11 ISBN: 82-7938-122-8 ISSN: 0805-1062
Publikasjonens tittel: Anleggsbrukere. En kartlegging og analyse av anleggsbruk i den norske befolkning.	Antall sider: 60 Dato: 10. oktober 2005 Pris: kr 275,-
Forfattere: Kolbjørn Rafoss, Høgskolen i Finnmark Gunnar Breivik, Norges Idrettshøgskole	Avdeling:
Godkjent av: Dosent Jan Ove Tangen, Høgskolen i Telemark	
Oppdragsgiver:	Prosjekt:
Utdrag:	
Vi bestiller ____stk av publikasjonen: Navn: _____ Adresse/postnr: _____	

Anleggsbrukere

En kartlegging og analyse av anleggsbruk i den norske
befolkning

Kolbjørn Rafoss og Gunnar Breivik

Høgskolen i Finnmark
Norges Idrettshøgskole

2005

Forord

Endring i tippenøkkelen og økt spilleomsetning førte fra slutten av 60-tallet til en ekspansiv utbygging av idrettsanlegg. I perioden 1970-1990 ble det bygd opp en variert og mangfoldig idrettslig infrastruktur. En rekke kommuner bygde svømmehaller og idrettshaller. Anleggene gav muligheter til å drive med nye idretter i en rekke lokalsamfunn. Bruken av tippe- og spillemidler handler om forholdet mellom Idrettsavdelingen i Kulturdepartementet og Norges Idrettsforbund, men også om forholdet mellom Kulturdepartementet og fylkeskommunene som fordeler spillemidler til anlegg. Hvordan målsettingen om idrett og fysisk aktivitet kan nåes er også et spørsmål om hva slags anlegg som bygges og hvor de bygges. Hvilke grupper i befolkningen som får tilrettelagt for idrett og fysisk aktivitet ved at det bygges idrettsanlegg er med andre ord et spørsmål om anleggsfordeling og anleggstyper.

Det er ikke nødvendigvis slik at en utbredt satsing på konkurranseanlegg fører til økt aktivitet. På den andre siden kan behov for trening og mosjonsaktiviteter føre til bygging av anlegg som aktiviserer nye grupper i befolkningen. Bygging av flere hoppbakker fører ikke nødvendigvis til større aktivitet. Et annet trekk er den store veksten i antall anlegg som ikke er finansiert via spillemidler. Vi har kunnet observere at det i befolkningen er en voksende gruppe som kjøper seg medlemskap i privat helsestudio.

Anlegg har sjelden blitt diskutert i et kjønnsperspektiv. Ved å stille spørsmål om anleggene er for alle, kan en ikke unngå å undersøke bruken ut fra et kjønnsperspektiv. Siden 1990 årene har den tradisjonelle idretten blitt utfordret av andre aktører og nye aktivitetsmønstre i befolkningen. Idretten er i økende grad preget av kulturer og verdier med ulike profiler. Særlig har kvinner blitt mer aktive oppover i aldersgruppene. Det er derfor grunn til å undersøke menns og kvinners bruk av idrettsanlegg og hvordan bruken fordeler seg oppover i aldersgruppene.

Det er neppe overraskende at det kan være en sammenheng mellom anleggstype og hva anlegget blir brukt til. Et anlegg blir bygd for å dekke behov og det er et idrettspolitisk spørsmål om hvilke utøvergrupper, befolkningsgrupper, aldersgrupper etc. som anlegget skal aktivisere. Et overordnet mål i den statlige idrettspolitikken er at den samlede anleggsmassen skal gi flest mulig anledning til å drive idrett og fysisk aktivitet. Anleggsmassen bør tilpasses aktivitetsprofilen i befolkningen (St.meld.mnr.14 (1999-2000) Idrettslivet i endring). Kravene som de ulike sær idretter stiller til anlegg er ulike og det er ikke nødvendigvis slik at det er en sammenheng mellom anleggstype og hva anleggene faktisk blir brukt til. Det å undersøke anleggstyper og anleggsbruk kan konstatere selvfølgeligheter i anleggsbruk, men empiriske undersøkelser kan også vise seg at anleggene brukes til noe annet enn det vi tror.

Alta og Berkely, september 2005

Kolbjørn Rafoss

Gunnar Breivik

INNHold

Kapittel 1. Innledning	5
1.1 Problemstillinger.....	6
1.2 Utvalg av anlegg	7
1.3 Norsk Monitor, datainnsamling og metode	10
1.4 Rapportens oppbygging	10
Kapittel 2. Aktivitetsprofiler	11
2.1 Anleggsbruk i befolkningen	12
2.2 Alder og kjønn blant regelmessige brukere	20
2.3 Anleggsbruk og aktivitetsprofiler i ulike landsdeler.....	27
2.4 Anleggsbruk blant medlemmer av idrettslag	33
2.5 Bruk av anleggstyper etter inntekt	34
2.6 Anleggsbrukernes utdanning	38
2.7 Anleggsbrukernes hovedbeskjeftigelse.....	38
2.8 Anleggsbrukernes bransje tilknytning	41
Kapittel 3. Sammenfatning og perspektiv	45
3.1 Voksne bruker anleggene til mosjonsaktivitet	45
3.2 Kvinner og menn bruker ulike arenaer	46
3.3 Mange eldre trener regelmessig	47
3.4 Tid til fritid	47
3.5 Anleggsmasse	48
3.6 Anleggsdekning	50
3.7 Avstand til anlegg	53
3.8 Anlegg som sosiale konstruksjoner	55
Litteratur	58
Figur- og tabellregister	61

Kapittel 1

Innledning

Uten den massive anleggsutbyggingen utover hele Norge, ville fotball, friidrett og svømming neppe klart å utvikle den masseprofilen den klarte i 1970-årene (Goksøyr 1996:287). På anleggfeltet klarte STUI å realisere sitt hovedmål: å sikre ungdom uansett geografisk tilhørighet samme mulighet til å drive idrett. Oppbyggingen av en idrettslig infrastruktur gav større og flere mulighet til å delta i idrettsaktiviteter. Det kom svømmere fra Kirkenes og Alta som hevdet seg i toppen og fra Norges største fiskevær Båtsfjord ble det skapt et volleyballag som vant norgesmesterskapet. Uten den geografiske spredningen av svømmebassengene og idrettshallene hadde dette ikke vært mulig. En demokratisk distribusjon av idrettsanlegg sikret lokalsamfunn og distriktene anlegg som var et viktig grunnlag for å øke medlemsmassen innen den organiserte idretten fra slutten av 60-årene. Spredning av idrettsanlegg er ved siden av at store grupper ungdom ble sluset inn i utdanningssystemet en viktig forklaring på den eksplosive veksten innen den organiserte idretten i 70-åra. Oppbyggingen av den idrettslige infrastrukturen i perioden 1970-1990, som blir betegnet som idrettsrevolusjonen ble anleggene fordelt geografisk og demografisk (Olstad & Tønnesson 1986). Det var lett å få utløst spillemidler til bygging av idrettsanlegg. I perioden 1967-1987 bygget idrettslagene et nytt idrettsanlegg hver dag, dvs 7000 idrettsanlegg. Det var lett å trekke med nye grupper fordi idrettslagene disponerte anlegg som var attraktive. Vi kan si at i denne perioden ble Rolf Hofmo sitt statlige og planlagte kultiveringsprosjekt fullført.

En innvendig mot denne utviklingen hvor den idrettslige infrastrukturen ble bygd ut i distriktene har vært at det kanskje har gått på bekostning av store befolkningssentra. Det finnes ikke noe fylke i landet hvor det finnes flere svømmebasseng og idrettshaller per innbygger enn i Finnmark. I forhold til en slik status beskrivelse av anleggsdekning mangler storbyene sentrale anleggstyper. Et spørsmål er om bruken av anlegg i befolkningen er mindre i storbyene enn i resten av landet. Det finnes færre anlegg per innbygger i storbyer og spørsmålet er om bruken av tradisjonelle idrettsanlegg som fotballbaner, idrettshaller og svømmebasseng er lavere blant befolkningen f.eks i Oslo enn landet for øvrig. Selv om planleggingen av idrettsanlegg har som mål å gi alle muligheter til å drive med idrett og fysisk aktivitet er kunnskapen om anleggsbruk begrenset. Hensikten med å bygge idrettsanlegg har vært at anleggene skal komme alle former for idrett og fysisk aktivitet til gode. Det paradoksale er at på den ene siden er det blitt åpnet anlegg som drives som kommersiell virksomhet i konkurranse med anlegg eid av idretten og det offentlige og som har fått økt tilstrømning av kunder.

Spillemidler skal innrettes mot idrettsanlegg i regi av idrettslag eller anlegg for egenorganisert aktivitet. I st.meld nr.14 "Idrettslivet i endring" ble det pekt på betydningen av å prioritere anlegg som særlig ble benyttet av barn og ungdom. Det ble også pekt på at mange driver idrett og fysisk aktivitet utenfor den organiserte idretten. På bakgrunn av dette var det naturlig at offentlige midler også ble rettet mot anleggstyper som imøtekommer aktivitetsprofilen til en større del av befolkningen.

Den økte deltakelsen i idrettskonkurranser nedover i aldersgruppene og den økte mosjonsaktiviteten oppover i aldersgruppene som har funnet sted siden 80-tallet krever ulike og differensierte idrettsanlegg. En fotballbane var ikke lenger en bane på den lokale

idrettsplassen, men også kunstgressbane, ballbinge og innendørshall. Der er bygd ut en variert infrastruktur av et mangfold av idrettsanlegg ettersom rekrutteringen til idrettene har vokst eller at nye idretter har spredt seg. Bygging av golfbaner og idrettshaller er blitt muligjort ettersom økningen i spillemidler har tilført den organiserte idretten flere midler. Dette har sin bakgrunn i at aktivitetstilbudet har endret seg.

Et annet trekk ved anleggsbruken er fremveksten av anlegg som ikke har mottatt spillemidler. En rekke grupper i samfunnet betaler for å drive mosjon og fysisk aktivitet. Folk trener i større grad alene, sammen med venner eller familie og i private treningsstudioer. Idretten er i økende grad preget av kulturer og miljøer med ulik verdiprofil (Breivik & Vaagbø 1999: 64) Dette foregår ikke bare i anlegg som er bygd ved hjelp av spillemidler. Den økte kommersialiseringen har ført til at utbyggingen av anlegg på det private markedet. Denne trenden har særlig vært sterk siden 90-tallet og i 2004 var det 400 private helsestudio som i hovedsak var lokalisert i byene og på større tettsteder.

Det er klart at rasjonaliteten i anleggsutbyggingen ikke bare har vært styrt av hvilke anlegg som er ”teknisk forsvarlig og sunne” (Goksøyr 1996:287), men også av konkurranseidrettens behov og krav til passende anlegg. Kravene til skianlegg er helt andre i dag enn for bare 10 år siden. Norsk toppidrett har gjennomgått forandringer som følge av økt profesjonalisering og spesialisering. Det bygges spesialiserte anlegg som får konsekvenser for idrettens utvikling. For å skape like forhold for hoppere legges det porselensspor i overrennet. En utvikling som fremmer andre interesser og utviklingsretninger og har nødvendigvis ikke alltid vært forenelig med sosiale og kulturelle begrunnelser for å investere i anlegg. Moderne, spesialiserte anlegg har ikke vært bygd for å spre og utbre idrett til andre enn de som allerede var aktive. Et annet trekk ved utviklingen er bygging av store kostnadskrevenne innendørsanlegg. Anlegg har gjort det mulig for tradisjonelle utedretter som håndball, volleyball, skøyte og til dels fotball å flytte trening og konkurranser innendørs. Anleggene endrer ikke bare konkurransearenaene, men muliggjør også innovasjoner innen selve idretten. I 2004 fantes det 50 treningshaller og storhaller for fotball slik at det er mulig å spille seriekamper innendørs og delta i turneringer vinterstid ofte i konkurranse med andre idretter som har sin konkurransesesong i vinterhalvåret.

En ny generasjon anlegg gjør det enklere å måle og sammenlikne prestasjoner i konkurransesammenheng. Dette er en del av en internasjonal utvikling og det er de største og økonomisk sterkeste idrettene som har vært de fremste til å markedsføre moderniseringskrav. Materielle strukturer former idretten. Det er lenge siden en toppidrettsutøver løp 400 meter på grus eller koksdekke. Idretten er ikke lenger bærer av et enhetlig verdsett, men er differensiert i grupper med ulik bakgrunn og forutsetninger for å drive med idrett og fysisk aktivitet. Vi kan anta at anleggsbehovene varierer for ulike aldersgrupper, kjønn og bosted, mens spesialiserte anlegg i liten grad kan ivareta og legge til rette for aktivitet for alle disse gruppene. En fortsatt utbygging av anlegg for særvidrettene tilrettelegger nødvendigvis ikke for nye aktivitetsformer og grupper i befolkningen. Friidrettsanlegg, hoppbakker og skistadion fremstår ofte som litt rustne og tradisjonelle i det fremtidige idrettslandskapet.

Kunnskap om hvilke grupper aktive som trener eller mosjonerer i idrettsanlegg er begrenset fordi det ikke finnes inngående og representative undersøkelser om anleggsbruk i befolkningen. Gjennom case-studier har vi kunnskap om anleggsbruk i utvalgte anleggstyper (Hapnes 1998, Olsen & Giske 1994, 1996, Støve 1998, Barland 2000). Vi må anta at det finner sted ulik bruk av anlegg og at aktivitetsprofilene er forskjellige. Denne rapporten har

som mål å skaffe en mer inngående kunnskap om anleggstyper og anleggsbruk i befolkningen.

1.1 Problemstilling

I denne rapporten beskrives og analyseres anleggsbruk i befolkningen. Undersøkelsen tar sikte på å få frem aktivitetsprofiler i bruk av ulike idrettsanlegg i befolkningen. Formålet er å oppnå større innsikt og forståelse av anleggenes rolle og betydning for idrettdeltakelse og fysisk aktivitet. Vi antar at den enkeltes muligheter for å drive med idrett og fysisk aktivitet er tett forbundet med en rekke institusjonelle forhold bla tilgangen og tilgjengeligheten til idrettsanlegg i befolkningen. Temaet for rapporten er derfor å undersøke;

- *Hva karakteriserer aktivitetsprofilen i de mest utbredte idrettsanleggene i befolkningen ?*

Å skaffe seg kunnskap om anlegg som finnes i et stort antall er av betydning for de som skal planlegge og bygge anlegg. Hvor mye et anlegg blir brukt og hvor mange som bruker det kan si noe om brukerprofiler. I en slik sammenheng er det interessant å finne ut om det kan være ulikheter når det gjelder kjønn, alder, utdanning, stilling, bosted etc. En hypotese er at vi finner forskjellige brukerprofiler og verdier knyttet til ulike anleggstyper. Det er nødvendigvis ikke slik at i kommuner og fylker som har god anleggsdekning at vi finner mange aktive utøvere. Finnmark har mange idrettshaller per innbygger, men få lisensierte håndballspillere (Langkaas 1997,s.94). Kanskje fylles hallene opp med andre aktiviteter eller bare står tomme? Vi var derfor interessert i å undersøke nærmere det vi vil betegne som brukerprofiler.

For å presisere problemstillingen nærmere vil vi forsøke å svare på disse spørsmålene;

- *Hva er den faktiske bruk og ikke bruk av idrettsanlegg?*
- *Hvor ofte bruker befolkningen idrettsanleggene?*
- *Hva karakteriserer gruppen som trener regelmessig i anleggene?*
- *Hva slags kjønnsforskjeller finner vi i bruken av anlegg?*
- *Hvordan bruker ulike aldersgrupper anleggene ?*
- *Hvilke regionale variasjoner finnes i bruk av anlegg?*
- *Hvordan varierer bruken etter bosted ?*
- *Hvordan bruker medlemmer av idrettslag anleggene ?*
- *Hvordan varierer bruken av anlegg etter utdanning og inntekt ?*
- *Hvordan varierer bruken av anlegg innen ulike yrker og bransjer ?*

1.2 Utvalg av anlegg

En idrettsarena er nødvendigvis ikke et idrettsanlegg. En arena er ofte et sted hvor det finnes sted aktivitet, mens et idrettsanlegg er et bearbeidet område. Det er i den siste betydning vi bruker idrettsanlegg, nemlig som et bearbeidet område eller plass for å drive idrett og fysisk aktivitet.

For å inndele anleggene kan vi klassifisere anleggene i 8 anleggs kategorier og 13 anleggstyper som er interessant for vår undersøkelse av anleggsbruk. Den første er en overordnet inndeling av anlegg etter funksjon og fysiske egenskaper. Den andre er en nærmere inndeling av anlegg innen hver kategori.¹

¹Anlegg i Kulturdepartementets Register for Idrettsanlegg og Spillemiddel-Søknader (KRIS) er klassifisert etter en anleggskode basert på en hierarkisk inndeling i anleggs kategori og anleggstype. I vårt utvalg inngår

Analysen omfatter anleggs kategorier og anleggstyper som er:

- Anlegg for skiidretter (alpinanlegg, lysløype).
- Anlegg for ballspill (balløkke, fotballanlegg, tennisanlegg, idrettshall).
- Anlegg for svømming (svømmehall/svømmebasseng).
- Anlegg for friidrett (friidrettsanlegg).
- Anlegg for golf (golfanlegg).
- Anlegg for gymnastikk og turn (gymsaler).
- Anlegg for flere aktiviteter (skolegård).
- Anlegg for mosjon og trening (private helsestudio, vekt og styrketreningsrom, turstier).

Analysmodell

Det hersker mange forskjellige oppfattelser av hva idrett er og hvordan idrettsdeltakelse skal måles. I denne rapporten vil differensiering være et gjennomgående begrep i analyse og fremstilling av empirien. Med differensiering forstås en historisk prosess som har skapt mangfoldig og variert idrettsdeltakelse. Fremveksten av nye anleggstyper f.eks private studio kan sees på som en prosess hvor noe enhetlig oppdeles. I et historisk perspektiv har idrett og fysisk aktivitet blitt ivaretatt av den organiserte idretten, mens vi kan observere en sosial endringsprosess hvor idrett og fysisk aktivitet deles mellom flere ulike institusjoner. Differensiering kan også sees på som et uttrykk for spesialisering og en økt samfunnsmessig uensartethet på idrettsfeltet.

Begrepet differensiering anvendes for å beskrive og analysere anleggsbruk mht til ulikhet. I denne sammenheng innebærer det å operasjonalisere differensiering ved å se på ulikhet blant brukerne ut fra fire kjennetegn; organisasjonsgrad, organisasjonsmåte, anleggsbruk og aktivitetsvalg. I denne rapporten vil beskrivelsen og analysen konsentrere seg om anleggsbruk.

Vi kan presisere nærmere verdiene på disse fire strukturerende variablene;

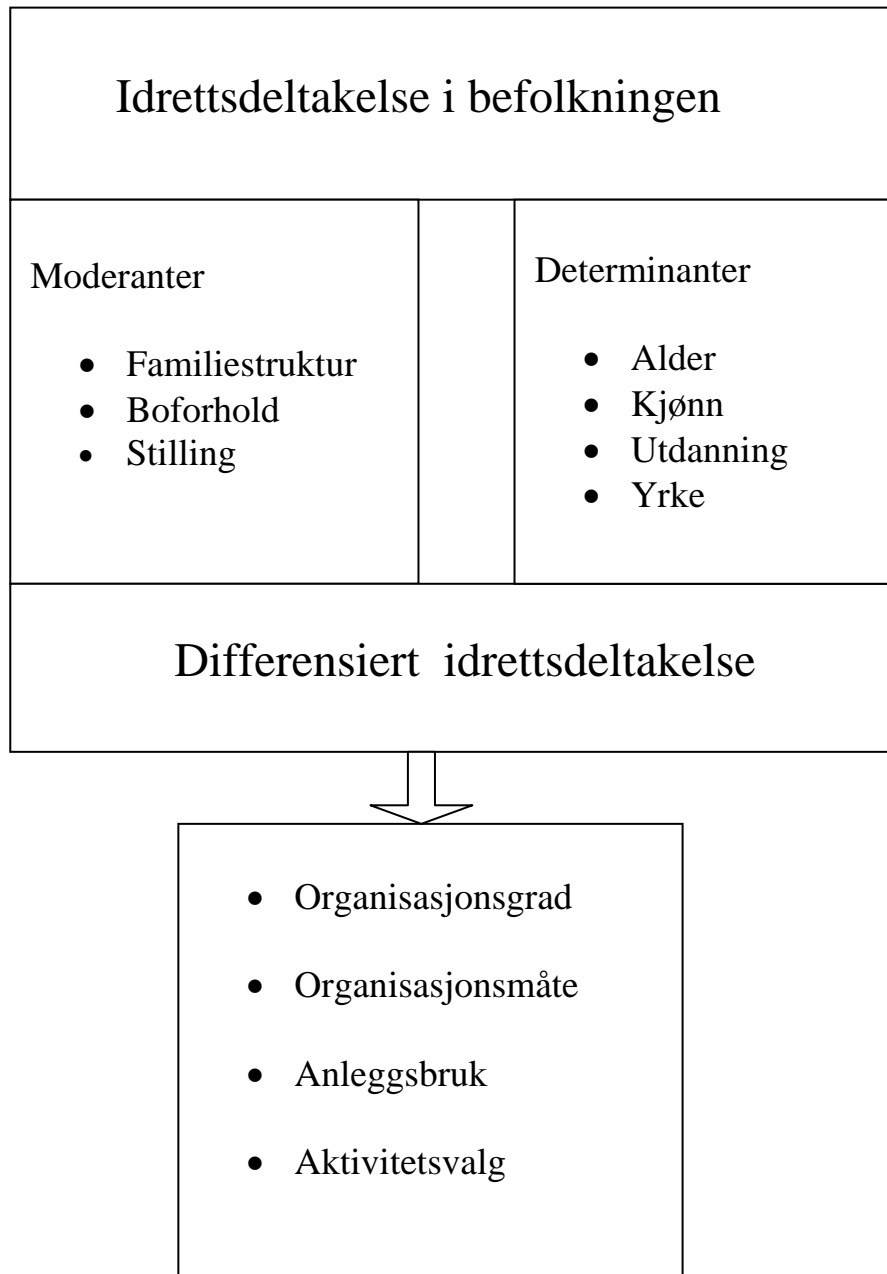
- Organisasjonsgrad – I hvilken sammenheng inngår deltakelse (uorganisert/organisert)
- Organisasjonsmåte – I hvilken sammenheng trener befolkningen (Private helsestudio, idrettslag, bedriftsidrettslag, venner og kollegaer, sammen med andre etc.)
- Anleggsbruk – hvilke anleggstyper bruker befolkningen (Fotballanlegg, svømmehall, lysløpe, idrettshall etc.)
- Aktivitetsvalg – hvilke aktiviteter er utbredt (Fotball, svømming, volleyball, langrenn etc.)

For å få et utgangspunkt for å identifisere forhold som har betydning for bruk av anlegg bruker vi en modell. Idrettsdeltakelse kan vi betrakte som en prosess, en strøm av valg inn og

private helsestudio som ikke får tildelt spillemidler og vekt- og styrketreningsrom som kan være privateide eller eid av andre.

ut av ulike former for aktiviteter, anlegg, organisering og organisasjonsmåter. Denne prosessen illustrerer vi med i en modell som er gitt betegnelsen deltakersystemet.

Figur. 1. Modell over deltakersystemet

Hensikten med modellen er å beskrive ulikhet i anleggsbruk. Når sosiale strukturer i samfunnet forandres vil dette også påvirke bruken av anlegg. Blir det flere i befolkningen som har høyere utdanning eller at befolkningen blir eldre får dette betydning for deltakelse, etterspørselen etter aktiviteter og anlegg. Modellens utgangspunkt er at individet har visse ressurser som kan settes inn på ulike anlegg. Hvorvidt dette resulterer i bruk av anlegg er selvfølgelig avhengig av at det finnes tilgjengelige anlegg og dernest at den enkelte har ressurser som kan settes inn i forhold til bruk (determinanter). Nå man først er blitt deltaker

er risikoen for frafall tilstede. Dette frafallet kan ha sin bakgrunn i en rekke faktorer (moderanter), f. eks endring av familiesituasjonen, disponibel tid etc. Ved en slik skillevei i livsløpet står den enkelte overfor en ny beslutning, hvor vedkommende kan velge andre aktiviteter og anlegg. Analysen vil legge vekt på forholdet mellom de mer stabile forhold (determinanter), dvs. forhold som endres lite over livsløpet.

1.3 Norsk Monitor, datainnsamling og metode

For å svare på problemstillingene benytter vi data fra Norsk Monitor, en landsrepresentativ undersøkelse av befolkningen over 15 år, som Markeds- og Medieinstituttet (MMI) gjennomfører hvert annet år. Undersøkelsen kartlegger nordmenns grunnholdninger, verdisyn og forbruksvaner. De som deltok i undersøkelsen ble først intervjuet personlig. Intervjuet hadde en varighet på ca. en time. Deretter ble respondentene bedt om å delta i en selvutfyllingsundersøkelse. Respondentene brukte ca. en time på utfyllingen av dette skjemaet. Svarprosenten var meget høy, 95 prosent, takket være oppfølging fra intervjuernes side med personlig henting av spørreskjemaet. Som det fremgår av figurene deltok 4048 mennesker i undersøkelsen.

Første datainnsamling var i 1985. Intervjuet omfatter ca.300 spørsmål som brukes for å kartlegge ca. 60 verdier som er valgt ut. I tillegg besvares en rekke spørsmål om holdninger og adferd. Rapporten til Gunnar Breivik ”Verdier og holdninger blant idrettsaktive” ble skrevet med utgangspunkt i nettopp denne verdiundersøkelsen. Fra 1989 har MMI-undersøkelsen hatt en rekke spørsmål om fysisk aktivitet og idrett knyttet til utbredelse, hyppighet, organisering og motiv. Dette gjør det mulig å identifisere relativt stabile trekk vedrørende fysisk aktivitet og endringstendenser siden 1985. Rapporten til Gunnar Breivik og Olav Vaagbø, ” Jakten på det gode liv. Utviklingen i fysisk aktivitet i den norske befolkningen i perioden 1985 -1997.” tar for seg spørsmål vedrørende idrettsdeltakelse.

I 1997 ble det også spurt om bruk av idrettsanlegg. Data som presenteres i denne rapporten er fra 2001 men også data fra 1997 og 2003 vil bli presentert. Utkjøringene av resultatene er gjort av Gunnar Breivik og Kolbjørn Rafoss.

1.4 Rapportens oppbygging

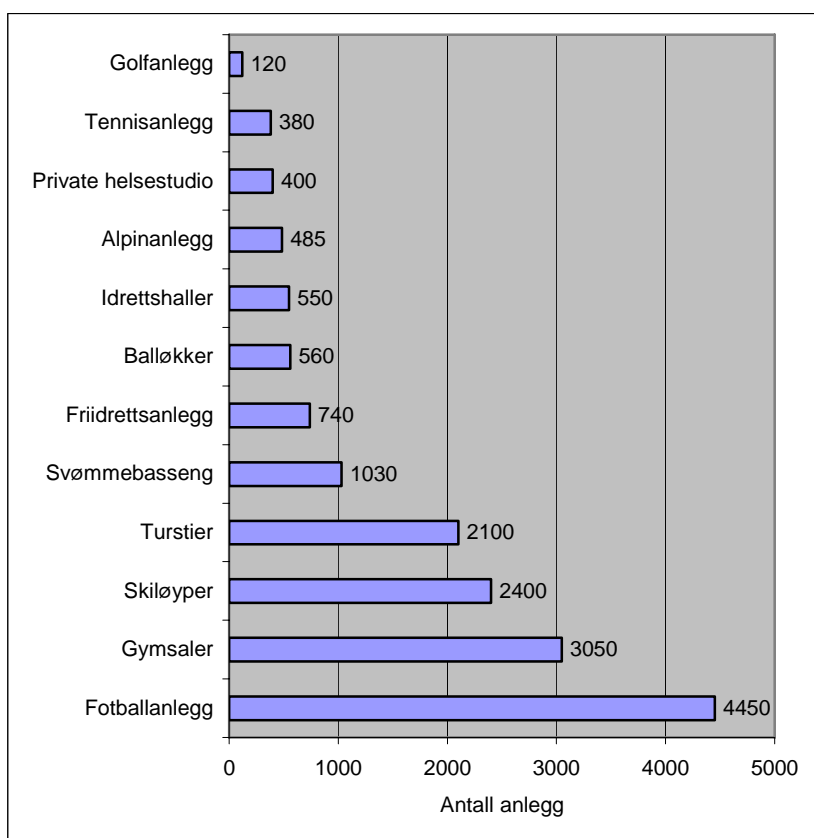
I kapittel 2 presenteres undersøkelsens empiriske del med utgangspunkt i de landsrepresentative data. I kapittel 3 drøftes først de empiriske data i forhold til begrep som anleggsmasse, anleggsdekning og avstand til anlegg for å kunne beskrive og forklare bruken av anlegg. Avslutningsvis flyttes perspektivet fra anleggets ”ytre” forhold til anlegg som sosiale konstruksjoner som tematiserer koblinger mellom anlegget og idretten.

Kapittel 2

Aktivitetsprofiler

Siden etableringen av Norsk Tipping i 1948 har det vært bevilget penger til bygging av idrettsanlegg. I 2004 var det bygd ca. 40 000 idrettsanlegg rundt om i landet. Endring av tippenøkkelen og økt spillomsetning førte til en voldsom vekst i anleggsutbyggingen i perioden etter 1970. Halvparten av anleggsmassen i det norske samfunn er bygd etter 1975. I denne sammenheng kan det være av interesse å få en oversikt over antall anlegg som inngår i vårt utvalg.

Figur 1 Antall anlegg som har mottatt spillmidler 2004.²

Fotballanleggene har lenge vært den tallmessige største anleggsgruppen og har hatt en jevn vekst, særlig i 1950-årene og i 1970- og 1980-årene. Dette har sin naturlige forklaring i at fotball har lenge vært, og fortsatt er den største særvidretten i Norge. I de senere år har det vært satsset på å bygge andre anleggstyper for fotball som ballbinger, innendørshaller og kunstgressbaner. I 2004 var det bygd 4250 gress- og grusbane. Blant den nye generasjonen fotballanlegg var det i 2004 bygd 274 ballbinger, 235 kunstgressbaner og 50 innendørshaller for fotball.

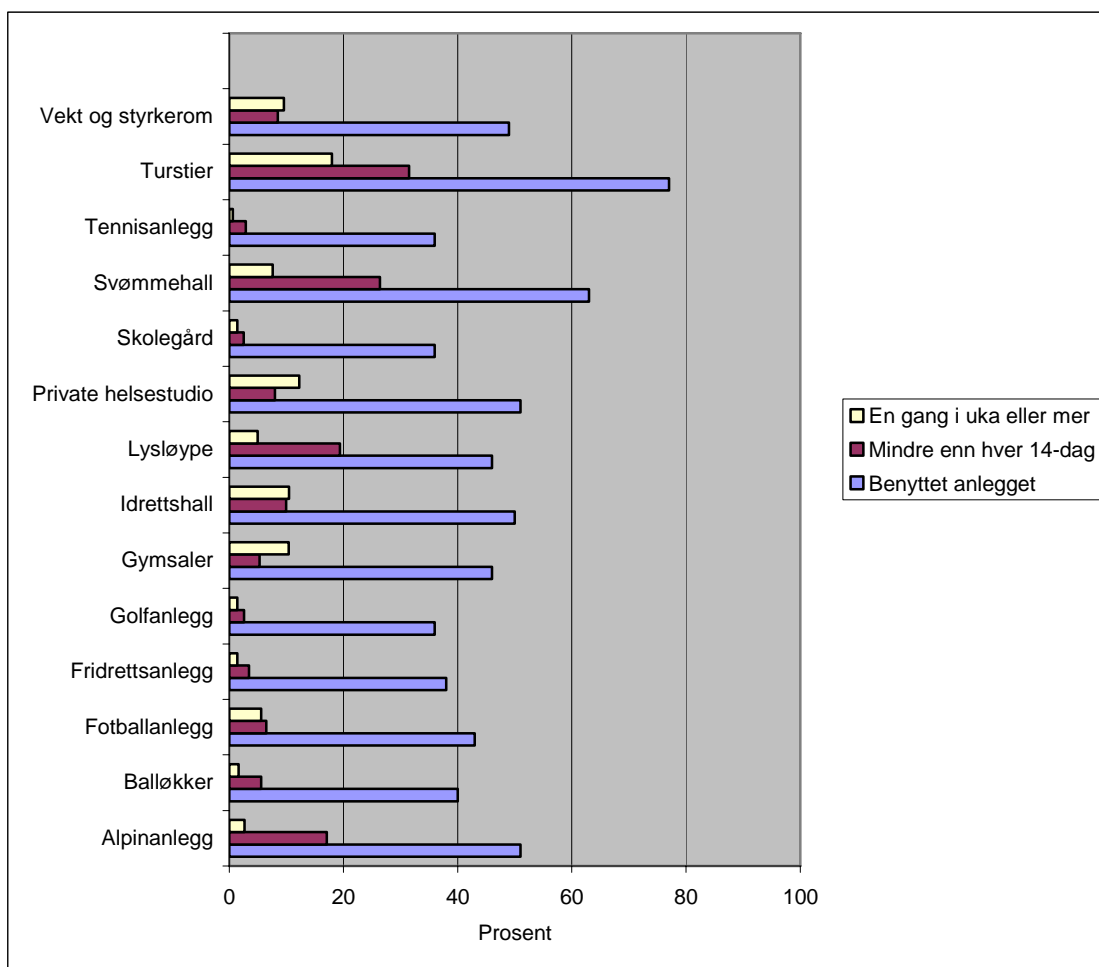
Idrettshallene er den anleggstypen som har fått tildelt mest spillemidler. Det er geografiske ulikhet hvor anleggene er lokalisert. Mens de kommunene som ikke har svømmehall ligger i relativt sentrale strøk, viser kartet at det er kommuner i grisgrønte strøk som mangler idrettshall (Langkaas 1997).

² Antall anlegg er hentet fra KRISS. Det fremgår at det er gitt støtte til 2400 skiløyper i Norge. Av disse er 1640 lysløyper. Opplysninger om antall private studio er gitt av leder for Norges Treningssenterforbund. Det har ikke vært mulig å skaffe opplysninger om antall vekt- og styrkerom.

2.1 Anleggsbruk i befolkningen

Det finnes undersøkelser som avdekker hvor stor andel av befolkningen som bruker ulike anlegg og aktivitetsområder til trening og mosjon (Dølvik m.fl 1988). Hvor ofte anleggene brukes har vi imidlertid begrenset kunnskap om noe som gjør det vanskelig å få frem aktivitetsprofiler for ulike idrettsanlegg. Hvor stor andel i befolkningen benytter seg av ulike anlegg ? Hvor stor andel i befolkningen trener og mosjonerer regelmessig i de ulike anlegg ?

Figur 2 Hvilke idrettsanlegg har du benyttet i 2002 ? Prosentandel av befolkningen over 15 år. N= 4084

Store grupper i befolkningen svarer at de har benyttet seg av tradisjonelle idrettsanlegg som idrettshall, svømmebasseng og alpinanlegg. Et annet aktivitetsmønster er at nær halvparten har benyttet seg av private helsestudio og vekt- og styrkerom. Det er ikke overraskende at så mange svarer at de benytter seg av turstier, noe tidligere undersøkelser også har avdekket. Turstier brukes da også av den største gruppen i befolkningen som svarer at de bruker anlegget en eller flere ganger i uka.

En mer sporadisk bruk finner sted av alpinanlegg, lysløyper, svømmehaller og turstier. Hver fjerde innbygger benytter seg av svømmehaller sporadisk. Dette er aktivitetsarenaer som er åpne for individuell bruk hvor den enkelte forholder seg til åpningstider enn til faste treningstider.

Private helsestudio aktiviserer den største andelen i befolkningen (12 prosent) mens en av ti svarer at de trener og mosjonerer regelmessig. I forhold til tradisjonelle idrettsanlegg som idrettshaller (11 prosent), gymsaler (10 prosent) og svømmehaller (8 prosent) svarer store grupper i befolkningen at de bruker anleggene regelmessig. Tradisjonelle konkurranseanlegg som tennisbaner, alpinbakker, golfbaner og friidrettsbaner brukes av en liten andel av den voksne befolkningen. Blant voksne er det en stor gruppe som trener og mosjonerer i fotballanlegg og lysløyper.

Det finnes få data som viser til utvikling av anleggsbruk. Anleggsvariabelen ble første gang tatt med i spørreundersøkelsen i 1999. Det kan være av interesse å se om det har funnet sted endring i anleggsbruk.

Tabell 1 Hvilke anlegg har du benyttet ? Prosentandel av befolkningen som trener en eller flere ganger. N=4048.

Anlegg	1999	2001	2003
Vekt og styrkerom	10	10	10
Turstier	18	20	22
Tennisanlegg	1	1	1
Svømmehall	8	9	8
Skolegård	1	2	2
Private helsestudio	12	14	15
Lysløype	5	6	7
Idrettshall	11	11	11
Gymsaler	10	10	10
Golfanlegg	1	2	1
Friidrettsanlegg	1	1	2
Fotballanlegg	6	5	5
Balløkker	2	1	1
Alpinanlegg	3	2	3

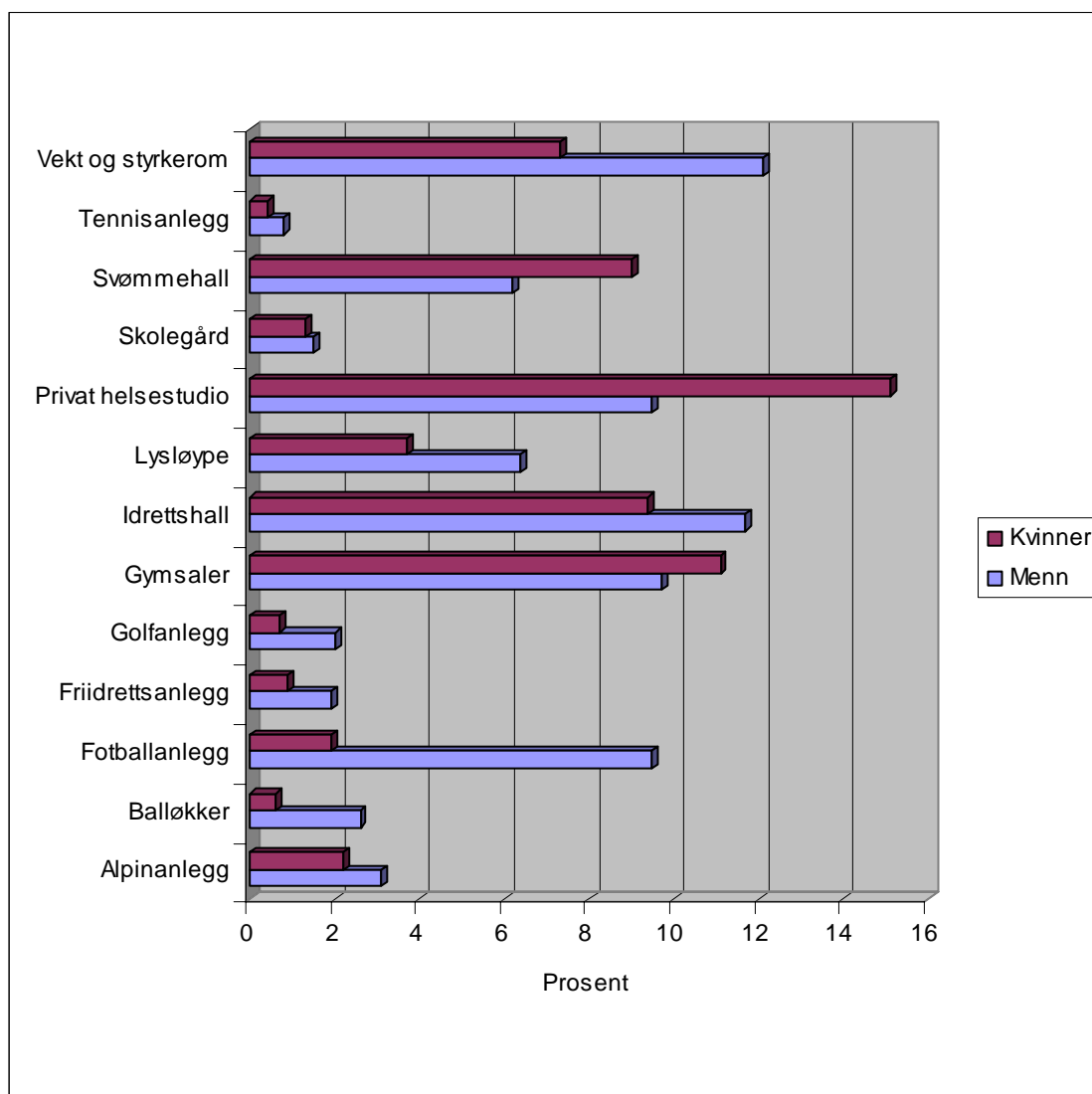
Tabellen viser at bruk av de ulike anleggene endres lite i perioden blant folk som svarer at de bruker anleggene regelmessig. Selv om utviklingen er preget av stabilitet er det en tendens til at flere folk bruker turstier, lysløyper og private helsestudio. Det som er felles for disse anleggene er at de er utbredt og tilgjengelige for folk som ønsker å trene på egenhånd eller sammen med andre.

Kvinner og menn bruker ulike arenaer

Hvordan fordeler bruken av anlegg seg i forhold til kjønn ?

Ved å se på de som brukte anleggene regelmessig dvs en eller flere ganger i uka, var vi interessert i om aktivitetsprofilene var ulike for kvinner og menn. Ikke overraskende fant vi blant de som trener regelmessig store kjønnsforskjeller i anleggsbruk. Svømmehallene og private helsestudio fremstår som kvinners arenaer, mens menn hyppigere benytter seg av fotballbaner, lysløyper og friidrettsanlegg.

Figur 3 Hvordan bruker menn og kvinner ulike anlegg ? Prosentandel av befolkningen over 15 år som trener en gang eller flere i uka. N= 4084

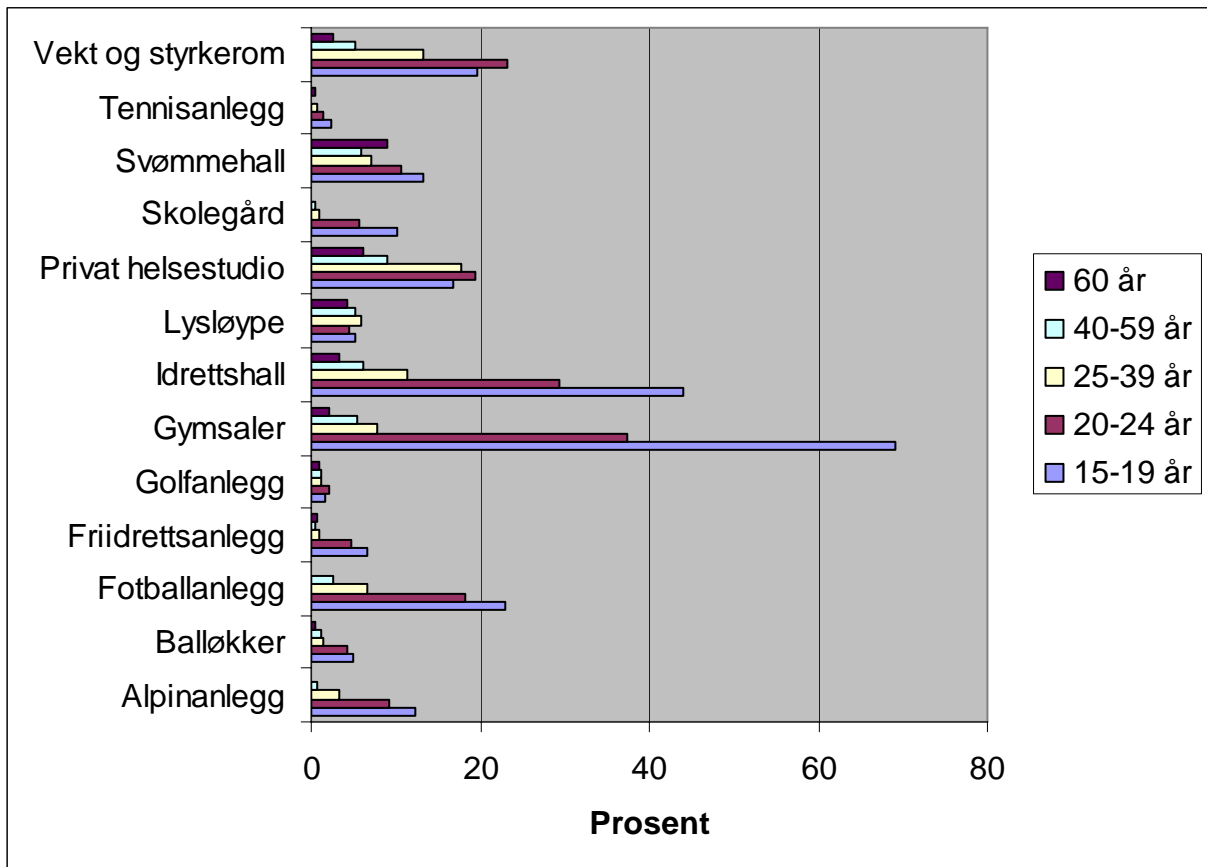

Data avdekket stor variasjon i bruk mellom ulike anleggstyper. Fotballanlegg var den anleggstypen hvor ulikheten var størst mellom menn og kvinner i befolkningen. Blant de som trente regelmessig over 15 år svarte 9.5 prosent av mennene at de brukte fotballanlegg mens blant kvinner svarte 1.9 prosent. Det fremgår av figur 2 at for bruken av idrettshaller var kjønnsforskjellen mindre. I befolkningen svarte 11.7 prosent mennene og 9.4 prosent av kvinnene at de trente regelmessig i idrettshallene. I svømmehaller og privat helsestudio var det en større andel kvinnelige brukere. Noe overraskende var det at den største andelen som oppgav at de trente regelmessig i befolkningen er kvinner på private helsestudio. Anleggsbruken varierer geografisk og det er særlig i de store byene og på større tettsteder at kvinner benytter seg av de private tilbudene. Det at kvinner kan forholde seg til åpningstider i stedet for treningstider gjør bruken av anleggene mer fleksible. For mange kvinner med omsorgsansvar er det å forholde seg til egne tidsbudsjetter viktig for å passe inn mosjonsaktiviteter i trippelløpet mellom jobb, fritid og hjemmearena.

Aldersprofiler

I befolkningen går aktivitetsnivået ned med økende alder. Blant de regelmessig aktive kunne man tenke seg en tilsvarende anleggsbruk; at det var de yngste aldersgruppene som trente hyppigst i anleggene. Imidlertid fremstår bruken som mer variert og sammensatt i forhold til anleggstype. I idrettshaller, fotballanlegg, friidrettsanlegg synker bruken med økende alder mens svømmehaller og lysløyper blir brukt av grupper oppover i aldersgruppene. Anleggene fremstår med svært ulike aldersprofiler.

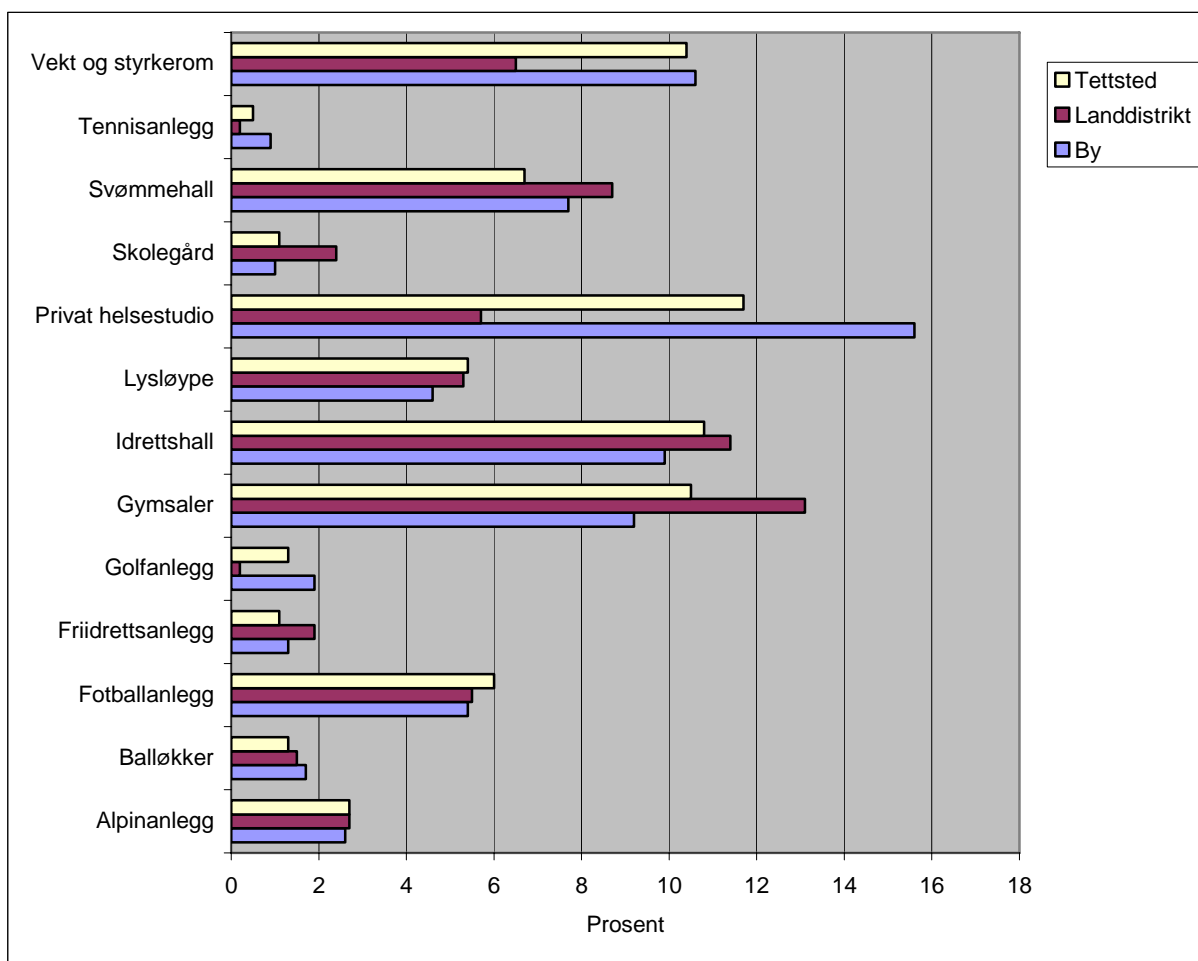
Figur 4 Hvordan bruker ulike aldersgrupper idrettsanleggene? Prosentandel av Befolkningen over 15 år som trener en gang eller flere i uka. N = 4048.

Det fremgår av figuren at de største gruppene regelmessig aktive finner vi i idrettshaller og fotballanlegg, mens svømmehaller, private helsestudio og lysløyper aktiviserte grupper oppover i aldersgruppene. I aldersgruppen 15-19 år og 20-24 år viser data at det trenes mest regelmessig i idrettshaller. Aldersprofilen viser at private helsestudio og svømmehaller aktiviserer flere oppover i aldersgruppene enn andre anleggstyper. I aldersgruppen 25-39 år og 40-49 år trener den største gruppen i helsestudio, mens vi noe overraskende avdekket den største gruppen regelmessig aktive over 60 år i svømmebasseng. Kjønnen vi bruken av private helsestudio og svømmeanlegg for aldersgruppene over 40 år fant vi at kvinner var betydelig mer aktive enn menn. Den ulike bruken kan også forklares med at konkurranseidretten er sterkt knyttet til spesialiserte anlegg (fotballanlegg, friidrettsanlegg), mens andre anlegg (lysløyper, svømmeanlegg, private helsestudio) fanger opp en større bredde i idretten.

Bosted³

Figur 5 Hvordan trener folk etter bosted ? Prosentandel av befolkningen over 15 år som trener en eller flere ganger i uka. N= 4048.

For en rekke anlegg varierer bruken etter bosted. I byene og på tettsteder finner vi store grupper som benytter seg av vekt og styrkerom og private helsestudio. I byene aktiviserer private helsestudio de største gruppene i befolkningen som trener regelmessig en eller flere ganger i uka. Svømmehaller, idrettshaller og gymsaler brukes av mange ute i distriktene. En bruk av idrettens infrastruktur som kan sees på som et resultat av en bevisst utbygging av svømmebasseng på 60-tallet og idrettshaller på 70-tallet. I distriktene ble det ofte bygd idrettshaller eller gymsaler i forbindelse med innføring av 9-årig skole.

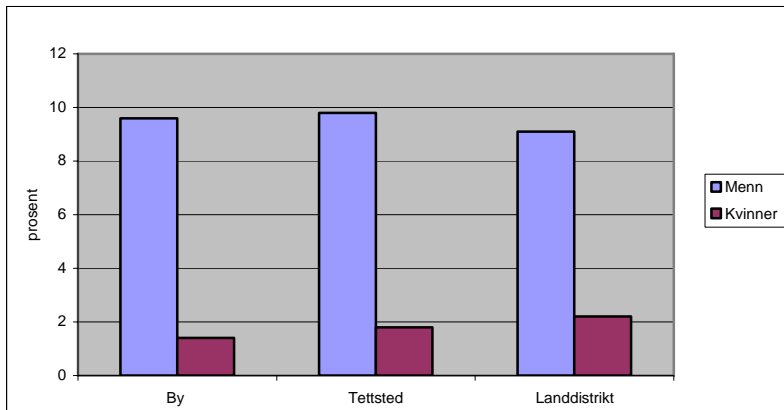
Bruk av anlegg fordelt på bosted og kjønn

Generelt finner vi at kjønnsforskjeller gjør seg gjeldende på de fleste livsområder. Selv om idrettsforskningen i sterkere grad har vært orientert mot kvinnes stilling innen idrettsfeltet er menns idrettsdeltakelse ofte lett synbar og lett å identifisere. Idrettsdeltakelse er imidlertid

³ Landedelene er følgende Nord Norge (Finnmark, Troms, Nordland), Trøndelag (Nord Trøndelag, Sør Trøndelag), Nord Vestlandet (Møre og Romsdal, Sogn og Fjordene, Hordaland), Sør Vestlandet (Rogaland, Vest Agder, Aust Agder), Østlandet uten Oslo (Telemark, Vestfold, Akershus, Østfold, Buskerud, Hedmark).

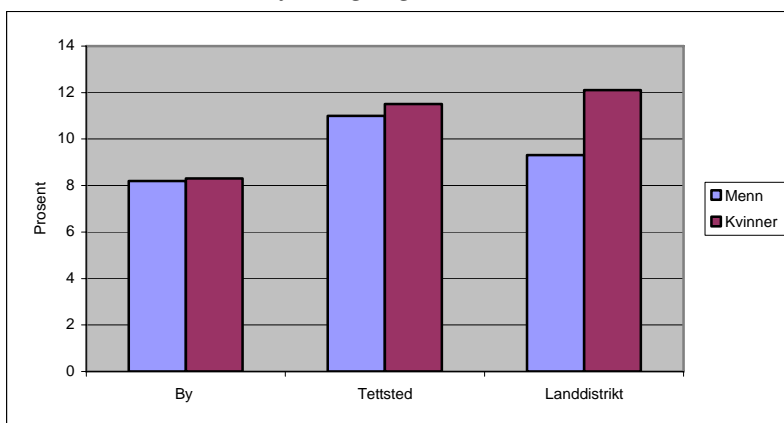
en vesentlig del av kvinne- og mannskulturene. Hvordan kvinner og menn bruker anlegg ut fra bosted kan muligens beskrive noen ulikheter.

Figur 6 Bruk av fotballanlegg fordelt på bosted og kjønn. Prosentandel av befolkningen som trener en eller flere ganger i uka. N=4048.

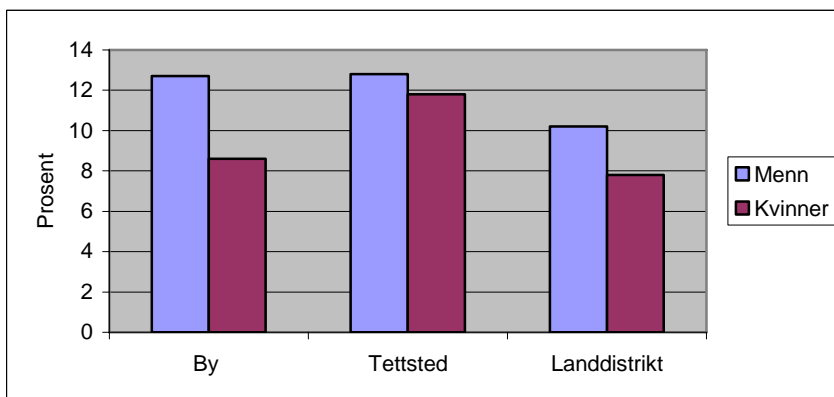
Andelen som bruker fotballanlegg varierer lite etter bosted både for kvinner og menn. Fotballbaner er et anlegg som brukes av menn i ulike områder i landet.

Figur 7 Bruk av gymsaler fordelt på bosted og kjønn. Prosentandel av befolkningen som trener en eller flere ganger i uka. N=4048.

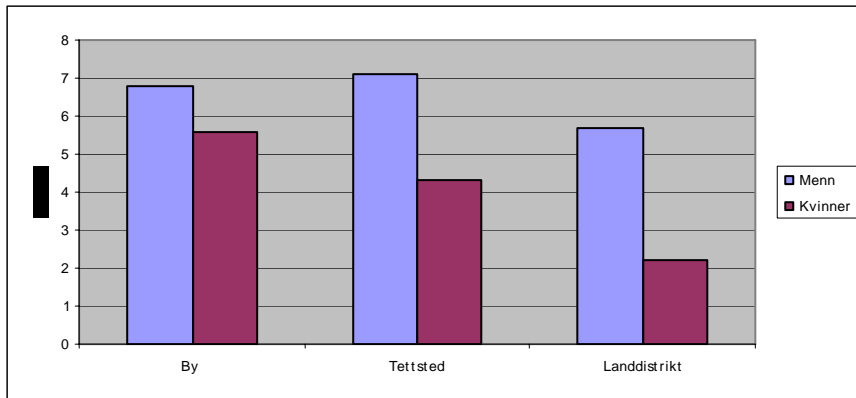
En større andel av befolkningen på tettsteder og i distriktene trener regelmessig gymsaler. For kvinner som bor i landdistriktene er gymsalene en viktig treningsarena.

Figur 8 Bruk av idrettshaller fordelt på bosted og kjønn. Prosentandel av befolkningen som trener en eller flere ganger i uka. N=4048.

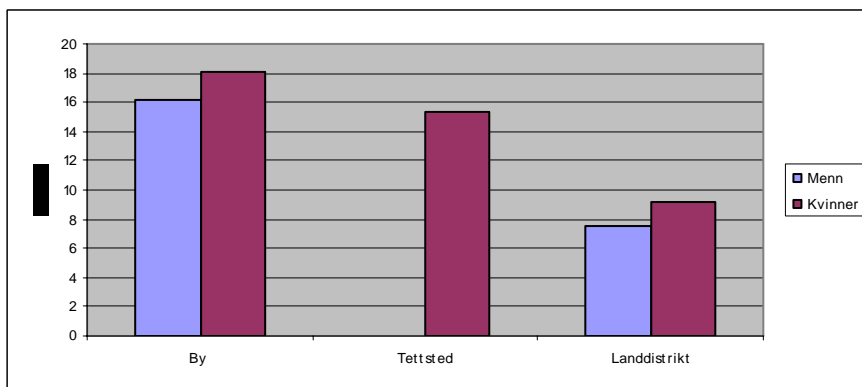
Svarene tyder på at det er en større andel menn som trener i idrettshallene i de ulike boområder. Kvinner som bor i byer og landdistrikt er de som bruker hallene minst.

Figur 9 Bruk av lysløyper fordelt på bosted og kjønn. Prosentandel av befolkningen som trener en eller flere ganger i uka. N=4048.

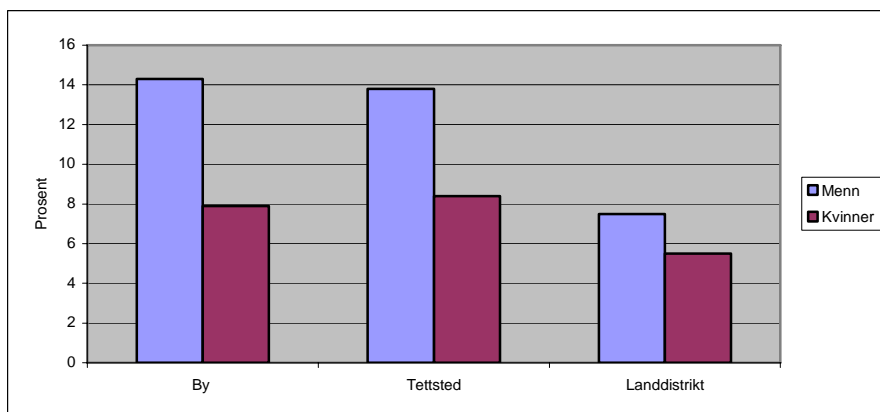
Lysløypene brukes fortrinnsvis av menn. Forskjellene er større mellom kvinner enn menn utfra bosted. Kvinner i distriktene utgjorde den laveste andelen brukere. Andelen brukere blant kvinner som bor i byene var dobbelt så stor som i landdistriktene.

Figur 10 Bruk av private helsestudio fordelt på bosted og kjønn. Prosentandel av befolkningen som trener en eller flere ganger i uka. N=4048.

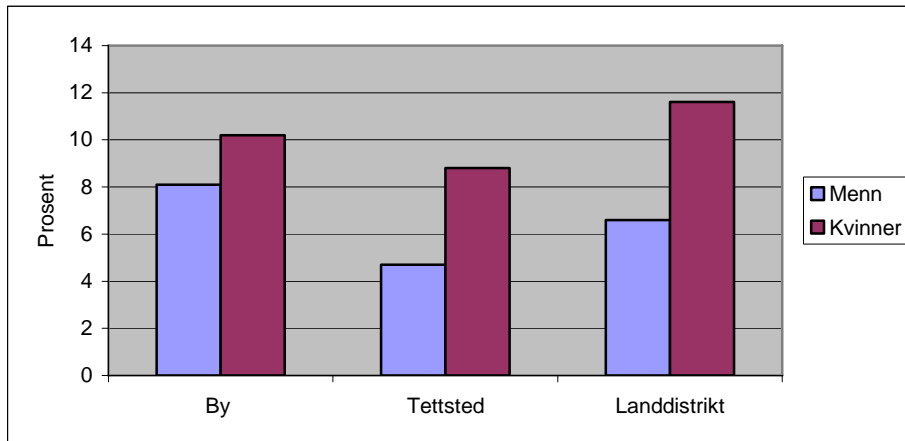
Andelen som bruker private helsestudio er markant høyere i byer og tettsteder enn i landdistriktene. Uavhengig av bosted fant vi at kvinner utgjorde den største andelen brukere.

Figur 11 Bruk av vekt- og styrkerom fordelt på bosted og kjønn. Prosentandel av befolkningen som trener en eller flere ganger i uka. N=4048.

Vekt- og styrkerom brukes hyppigere av folk som bor i byer og på tettsteder. Det fremgår av figuren at denne forskjellen skyldes menn som bor i byer og på tettsteder. Blant kvinnene varierte andelen lite etter bosted.

Figur 12 Bruk av svømmehall fordelt på bosted og kjønn. Prosentandel av befolkningen som trener en eller flere ganger i uka. N=4048.

Folk som bor i byer og i landdistrikt trener oftere i svømmehallene. Svømmehallene er først og fremst kvinnenes arena og den største andelen regelmessig aktive fant vi i landdistrikten.

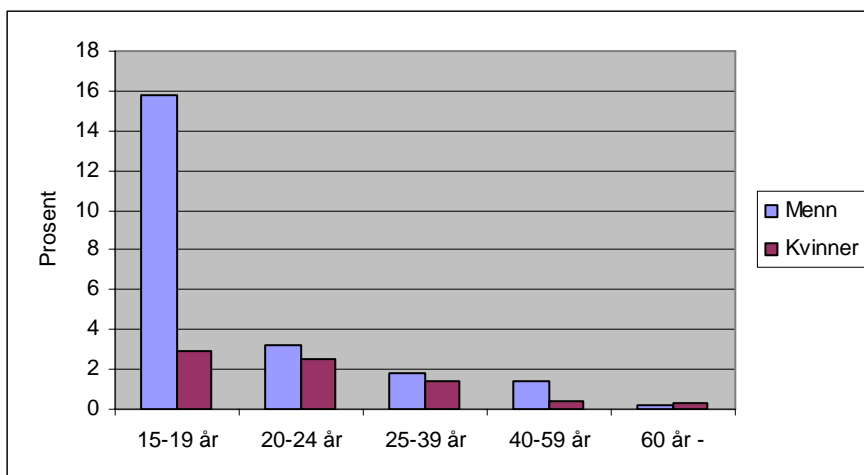
Oppsummering

- En større andel av befolkningen i byer og på tettsteder trener regelmessig i idrettsanlegg enn folk som bor i distriktene. Selv om dette er det generelle mønster varierer bruken.
- En større andel kvinner som bor i landdistrikt brukte svømmehaller og gymsaler hyppigere enn kvinner som bor i byer og tettsteder. Anleggsbruken til kvinner som bor i byene karakteriseres ved at en stor andel kjøper seg tid i private helsestudio og bruker lysløyper.
- Fotballanlegg brukes av en stor andel menn uavhengig av bosted. Menn som bor i byer og tettsteder benyttet i større grad private helsestudio, idrettshaller, lysløyper og vekt- og styrkerom enn menn i landdistriktene.

2.2 Alder og kjønn blant regelmessige brukere

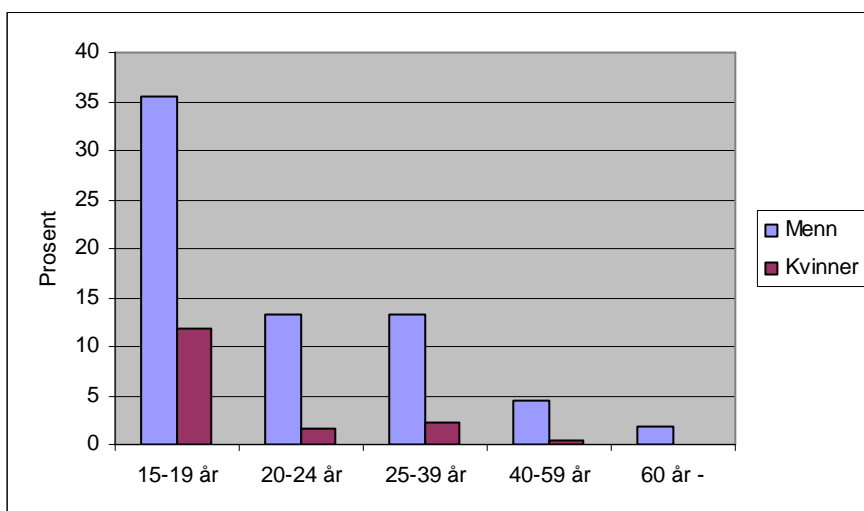
Selv om det ble bygd en rekke anlegg utover i 1970- og 80 årene finnes det få undersøkelser om denne anleggsvirkeligheten. Det er imidlertid grunn til å anta at bruken av anleggene varierer med hensyn til kjønn og aldersgrupper. Det har vært en tendens til at flere i befolkningen benytter seg av private helsestudio. Vi vet at det er en større andel kvinner enn menn som trener i private helsestudio. Hvilke kjønnsforskjeller og aldersforskjeller kan vi få frem ved å undersøke de mest utbredte anleggene i befolkningen?

Figur 13 Prosentandel av befolkningen over 15 år som trener i alpinanlegg en eller flere ganger i uka fordelt på kjønn og alder. N= 4048.

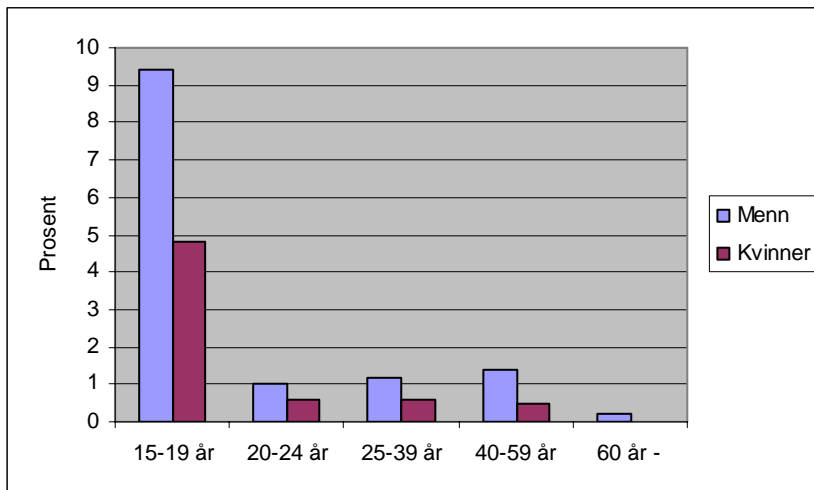
I befolkningen oppgir mange at de har benyttet seg av alpinanlegg sporadisk. For å kartlegge de regelmessig aktive var vi interessert i å undersøke hvordan denne andelen i befolkningen fordelte seg på alder og kjønn. Blant de regelmessig aktive går bruken ned med økende alder blant kvinner og menn. Alpinanleggene er guttenes arena. I aldersgruppen 15-19 år fant vi en stor gruppe menn som brukte anleggene regelmessig.

Figur 14 Prosentandel av befolkningen over 15 år som trener i fotballanlegg En eller flere ganger i uka fordelt på kjønn og alder. N= 4048.

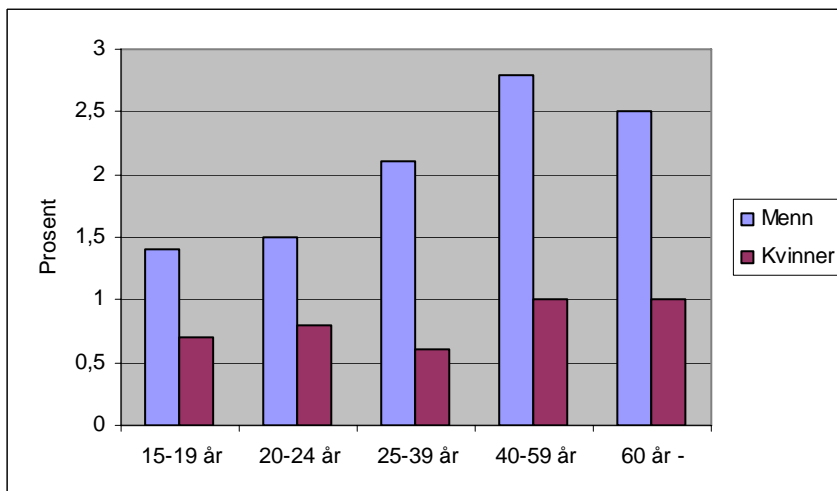
Fotballanlegg brukes i hovedsak av menn. Anleggene brukes regelmessig av en stor andel menn i aldersgruppene 15-39 år. Kjønnsforskjellene er store selv om mange kvinner i aldersgruppen 15-19 år svarte at de trente regelmessig i fotball anleggene.

Figur 15 Prosentandel av befolkningen over 15 år som trener i friidrettsanlegg en eller flere ganger i uka fordelt på kjønn og alder. N= 4048.

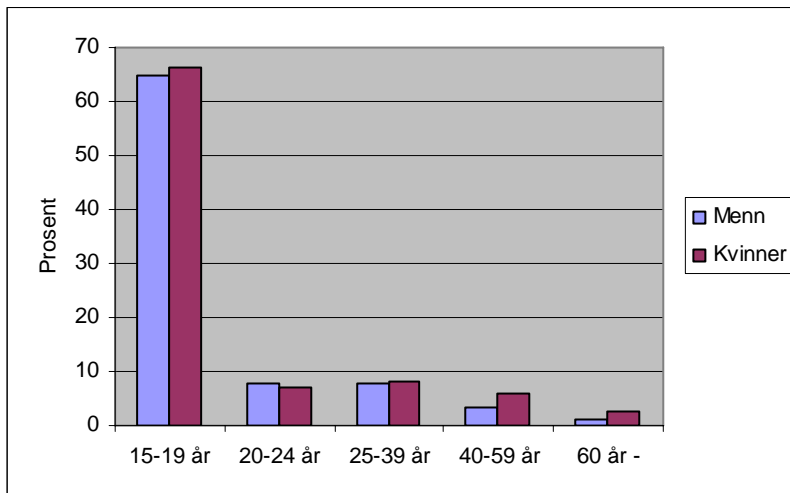
Det er gruppen mellom 15-19 år som bruker friidrettsanlegg. Det er flere menn som bruker anleggene enn kvinner, men menn og kvinner er aktive innen samme aldersgruppe brukergruppen.

Figur 16 Prosentandel av befolkningen over 15 år som trener i golfanlegg en eller flere ganger i uka fordelt på kjønn og alder. N= 4048.

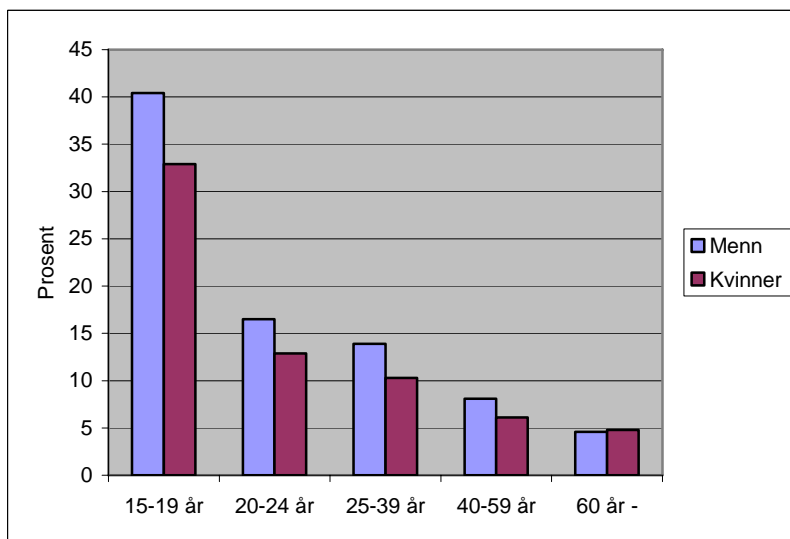
Bruken av golfbaner skiller seg fra andre idrettsanlegg med hensyn til alder. Det er middelaldrende og eldre som dominerer bruken. Det er de over 40 år som utgjør den største brukergruppen, noe som gjelder for både menn og kvinner. Innen de ulike aldersgruppene fant vi flest menn og kjønnsforskjellene økte med alderen.

Figur 17 Prosentandel av befolkningen over 15 år som trener i gymsaler en eller flere ganger i uka fordelt på kjønn og alder. N= 4048.

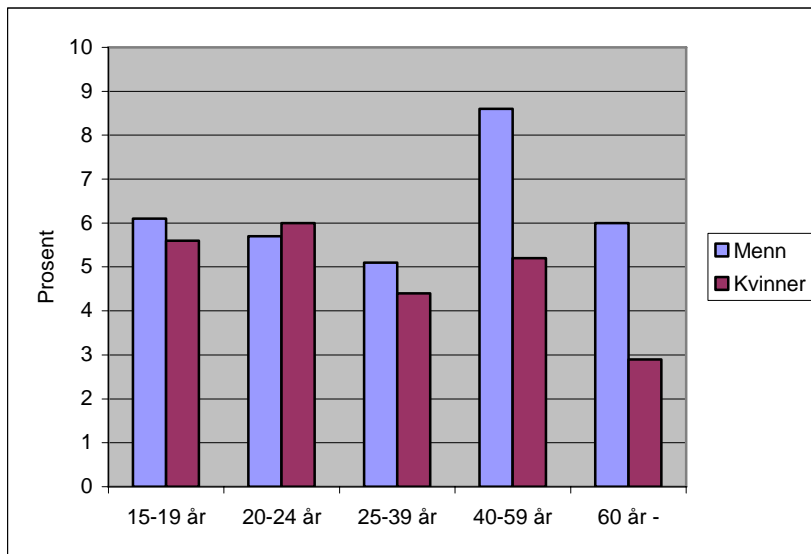
Den utbredte bruken av gymsaler blant 15-19 åringer har sannsynligvis sammenheng med kroppsøvingsundervisning på skolen. Imidlertid brukes også gymsalene etter skoletid. Gymsaler brukes regelmessig også av voksne oppover i aldersgruppene og det er en svak tendens til at en større andel kvinner i befolkningen trener i anleggene.

Figur 18 Prosentandel av befolkningen over 15 år som trener i idrettshaller en eller flere ganger i uka fordelt på kjønn og alder. N= 4048.

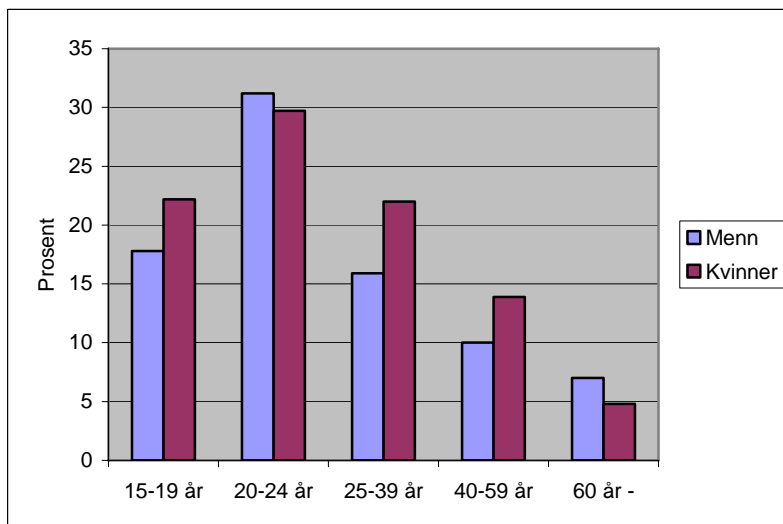
Bruken av idrettshaller er nært knyttet til alder. Det er et flertall menn som bruker idrettshallene hyppigst oppover i aldersgruppene. Den fallende bruken oppover i aldersgruppene er det samme mønsteret som for gymsaler. Forskjellen er i aldersgruppene 20-39 år der det er en større andel i befolkningen som bruker idrettshallene.

Figur 19 Prosentandel av befolkningen over 15 år som trener i lysløyper en eller flere ganger i uka fordelt på kjønn og alder. N= 4048.

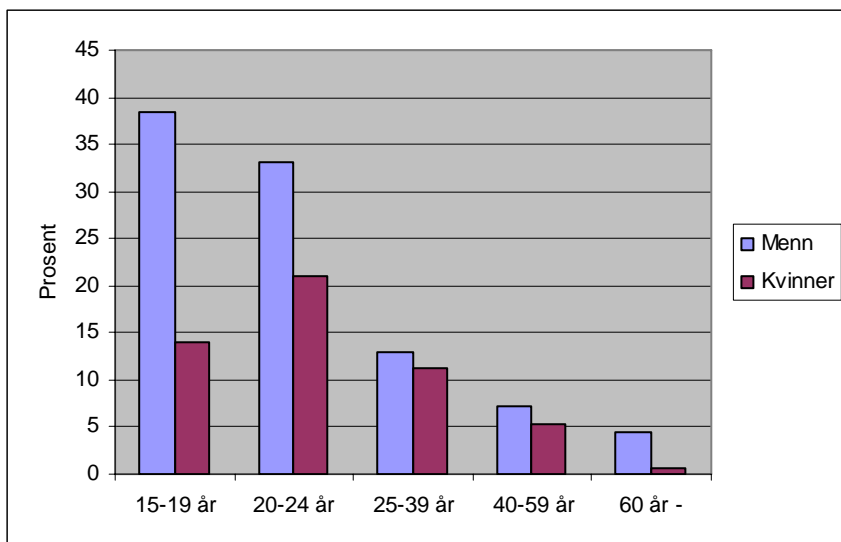
Lysløypene er en arena for middelaldrende og eldre. Bruken av lysløyper holder seg oppover i aldersgruppene til forskjell fra idrettshall, gymsaler og fotballanlegg hvor bruken synker med økende alder. Blant de regelmessig aktive over 40 år hvor øker forskjellene mellom kvinner og menn.

Figur 20 Prosentandel av befolkningen over 15 år som trener i private helsestudio en eller flere ganger i uka fordelt på kjønn og alder. N= 4048.

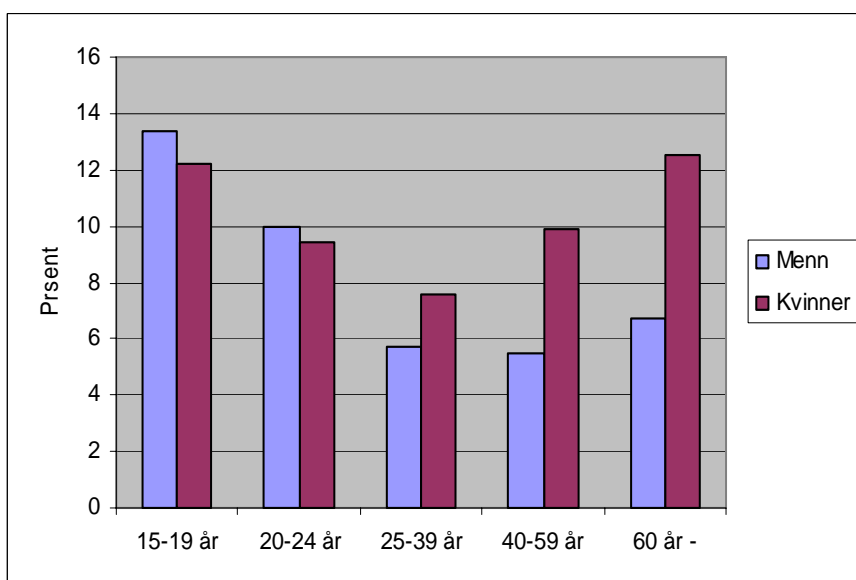
De private helsestudioene holder seg høyt blant de mellom 20-24 år. Eldre aldersgrupper trener i mindre grad i private helsestudio enn de yngre. Selv om det er mange som trener regelmessig oppover i aldersgruppene er det et markant fall. Kvinner dominerer i helsestudioene og forskjellene blant mannlige og kvinnelige brukere er særlig markant i aldersgruppene 25-39 år og 40-59 år.

Figur 21 Prosentandel av befolkningen over 15 år som trener i vekt og styrkerom en eller flere ganger i uka fordelt på kjønn og alder. N= 4048.

Bruken av vekt- og styrkerom har en aktivitetsprofil hvor bruken synker med økende alder. Bruken varierer blant menn og kvinner. I aldersgruppene 15-19 år og 20-24 år er det en overvekt menn og det er disse aldersgruppene som er kjernetropen i anleggene. Det er innen disse aldersgruppene ulikheten er størst mellom kvinner og menn, selv om det er her, i aldersgruppen 20-24 år, vi finner den største andelen regelmessig aktive.

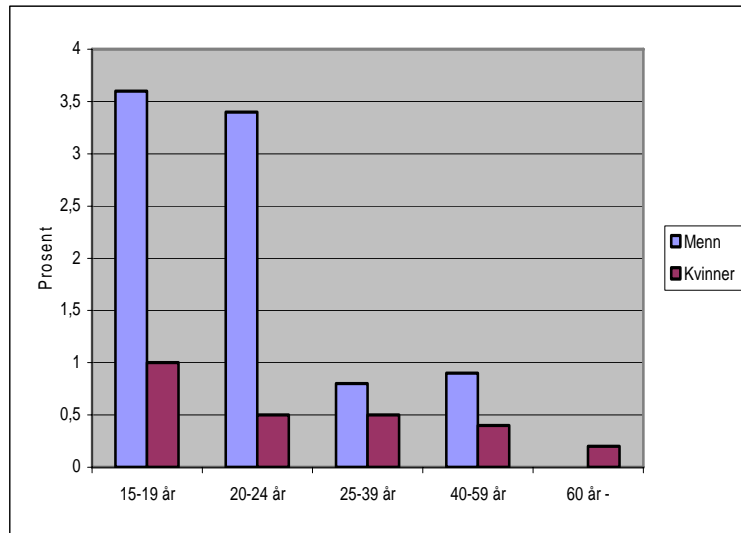
Figur 22 Prosentandel av befolkningen over 15 år som trener i svømmehaller en eller flere ganger i uka fordelt på kjønn og alder. N= 4048.

I befolkningen går andelen som bruker svømmebasseng ned for så igjen å stige blant de som er eldre enn 40 år. Det er særlig blant kvinner vi finner denne økningen. Svømmeanlegg brukes derfor hyppigst blant de eldste og yngste aldersgruppene. Ulikheten blant kvinner og menn øker etter fylte 25 år. De største forskjellene mellom menn og kvinner fant vi blant

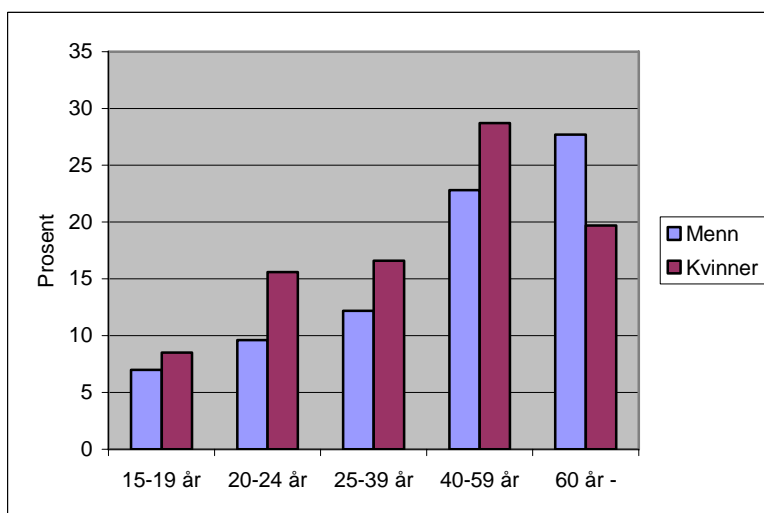
aktive over 40 år. Den største gruppen regelmessig aktive blant kvinner var i gruppen over 60 år.

Figur 23 Prosentandel av befolkningen over 15 år som trener i tennisanlegg en eller flere ganger i uka fordelt på kjønn og alder. N=4048.

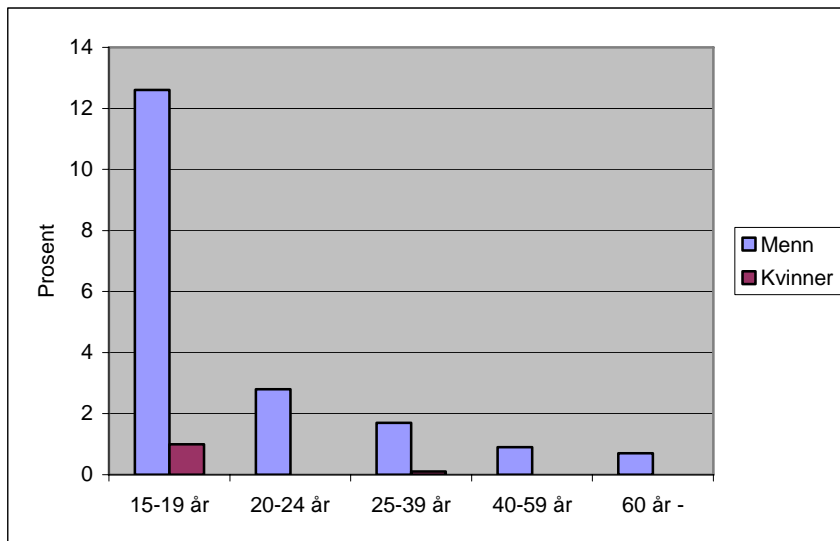
I vårt utvalg er andelen som svarte at de trente regelmessig i tennisanlegg en liten gruppe. På bakgrunn av at gruppen er liten og ikke nødvendigvis representativ for befolkningen kan det synes som at det er menn mellom 15-24 år som bruker tennisanleggene.

Figur 24 Prosentandel av befolkningen over 15 år som bruker turstier en eller flere ganger i uka fordelt på kjønn og alder. N= 4048.

For befolkningen er turstier en av de mest brukte trenings- og mosjonsarena. Turstier er et anlegg som får større betydning med økende alder og har en aktivitetsprofil som gjør den ulik andre anlegg. Hver fjerde innbygger i aldersgruppen 40-59 år bruker turstier regelmessig. Det er kvinner som bruker stiene mest, mens vi fant en stor andel menn over 60 år som brukte turstiene.

Figur 25 Prosentandel av befolkningen over 15 år som bruker balløkker en eller flere ganger i uka fordelt på kjønn og alder. N= 4048.

Balløkker er en arena for unge menn mellom 15-19 år. Bruken kan forklares med at det i hovedsak er fotball som spilles på løkker.

Oppsummering

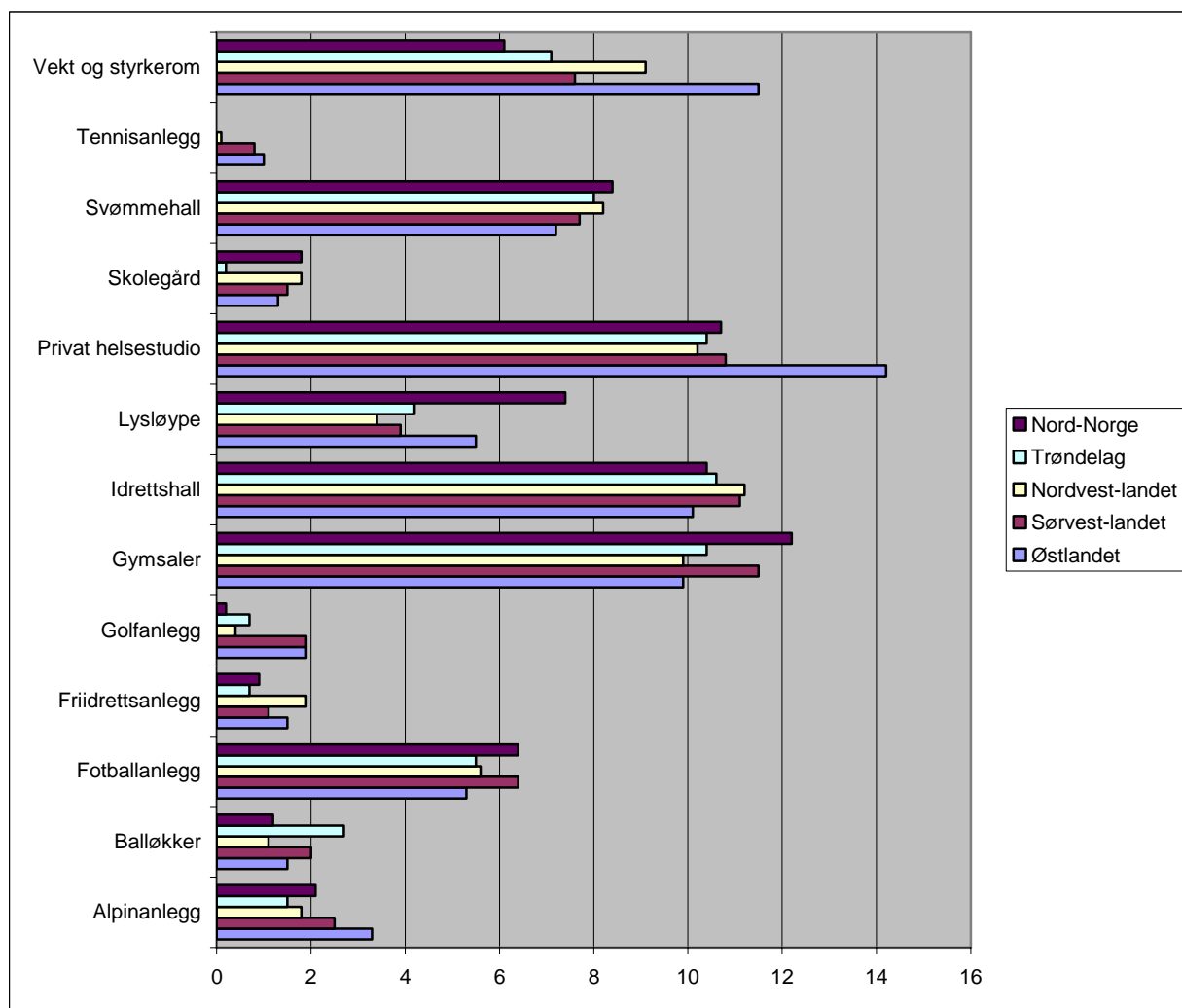
- Det er klare kjønnsmessige forskjeller i bruk av idrettsanlegg. Det kan tyde på at kvinner og menn har forskjellige behov for ulike type idrettsanlegg. Blant de anlegg som brukes oftest av menn fant vi en større andel menn i idrettshaller, fotballanlegg og vekt og styrkerom, mens kvinner utgjør den største andelen i private helsestudio, svømmehaller og turstier.
- Bruken av idrettsanleggene varierer etter aldersgrupper og kjønn. I undersøkelsen fremkom det noen mønster i anleggsbruk:
 - I gruppen 15-19 år trener menn hyppigst i gymsaler, idrettshaller og vekt og styrkerom. Kvinner bruker oftest gymsaler, idrettshaller og private helsestudio.
 - I gruppen 20-24 år trener menn hyppigst i vekt og styrkerom, private helsestudio og idrettshaller. Kvinner bruker oftest private helsestudio, vekt og styrkerom og turstier.
 - I gruppen 25 – 39 år trener menn hyppigst i private helsestudio, idrettshaller og fotballanlegg. Andelen kvinner er størst som benytter seg av private helsestudio, turstier og vekt og styrkerom.
 - I gruppen 40-59 år fant vi at de mest brukte anleggene blant menn var turstier, private helsestudio og lysløyper. Blant kvinner ble turstier, private helsestudio og svømmehaller brukt oftest.
 - For gruppen over 60 år fant vi den største andelen menn som brukte turstier, private helsestudio og svømmehaller. Turstier, svømmehaller og private helsestudio hadde den største andelen aktive.
- Det tegner seg noen aktivitetsprofiler i befolkningen i bruken av ulike anleggstyper. Tradisjonelle idrettsanlegg som gymsaler og idrettshaller aktiviserer en stor andel i de yngste aldersgruppene blant kvinner og menn. Et mønster som går igjen blant de eldre er at de bruker svømmebasseng. Blant de anlegg som brukes oftest i de ulike aldersgruppene er andelen som er kunder på private helsestudio. Det er en økende bruk av turstier oppover i aldersgruppene blant kvinner og menn.

2.3 Anleggsbruk og aktivitetsprofiler i ulike landsdeler

Denne undersøkelsen viser at bruken av anlegg varierer etter alder og kjønn. Det er imidlertid grunn til å anta at anleggsbruken er ulik i landsdelene både med tanke på geografiske forhold og forekomsten av anlegg. Vi skal først presentere data som tar for seg bruk av anlegg i de ulike landsdelene blant de regelmessig aktive for deretter se på hvordan ulike aldersgrupper og menn og kvinner bruker anleggene.

I de fleste kommuner i Norge finner vi både idrettshall og svømmebasseng og en rekke fotballanlegg. Spredning av lysløyper henger naturligvis sammen med klimatiske forhold mens vekt og styrkerom og private helsestudio henger sammen med befolkningstetthet. For å undersøke bruken har vi valgt å se på bruken blant ulike aldersgrupper og kjønn i noen utvalgte anlegg. Vi har valgt ut idrettshaller og fotballanlegg hvor vi fant den største bruken i aldersgruppen 15-24 år, vekt og styrkerom og private helsestudio hvor de mest regelmessige brukerne var i aldersgruppen 20-39 år, og lysløype og svømmehaller hvor det var en stor gruppe fra 60-år og oppover som brukte anleggene regelmessig. Menn og kvinner bruker anlegg forskjellig og ved å kjønne bruken av anlegg i de ulike landsdelene kan vi eventuelt avdekke ulike aktivitetsprofiler blant menn og kvinner.

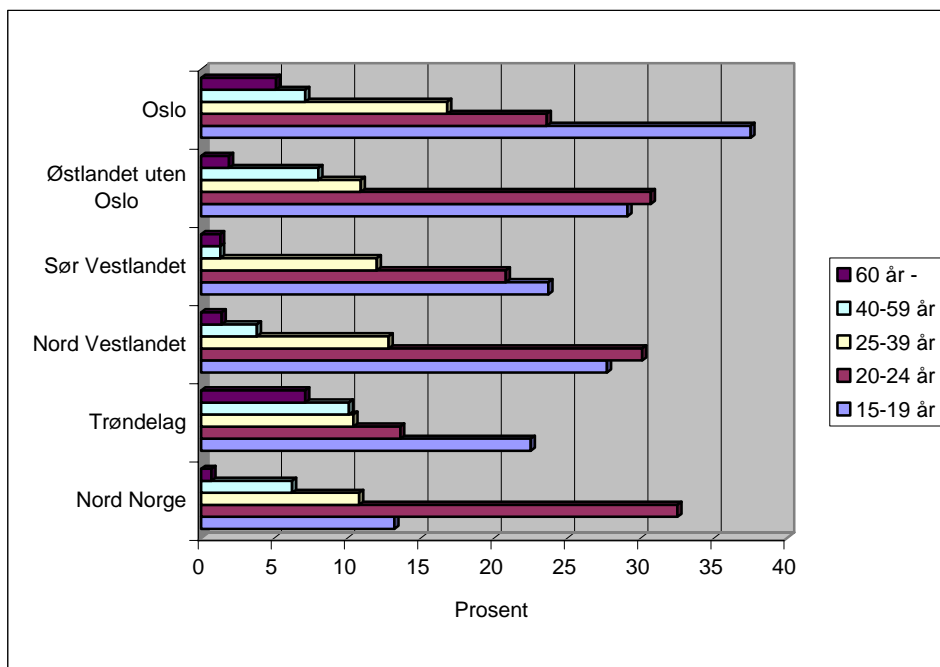
Figur 26 Hvordan brukes anleggene i ulike landsdeler? Prosentandel av befolkningen som trener en eller flere ganger i uka. N=4084

Bruken av innendørsanleggene idrettshaller, svømmehaller og gymsaler avdekker liten forskjell mellom de ulike landsdelene, mens for private helsestudio og vekt- og styrkerom er mønsteret annerledes. Aktivitetsprofilene i anleggene sett i forhold til landsdeler har mye til felles med bosted. Det er på Østlandet hvor det ligger mange byer den største gruppen i befolkningen kjøper seg treningstimer på private helsestudio. På Sør-Vestlandet og i Nord-Norge er det en tendens til at flere som svarer at det trener i forballanlegg enn i de andre landsdelene. Befolkningen i Nord-Norge skiller seg ut med en hyppigere bruk av lysløyper, svømmebasseng og gymsaler i forhold til de andre landsdelene.

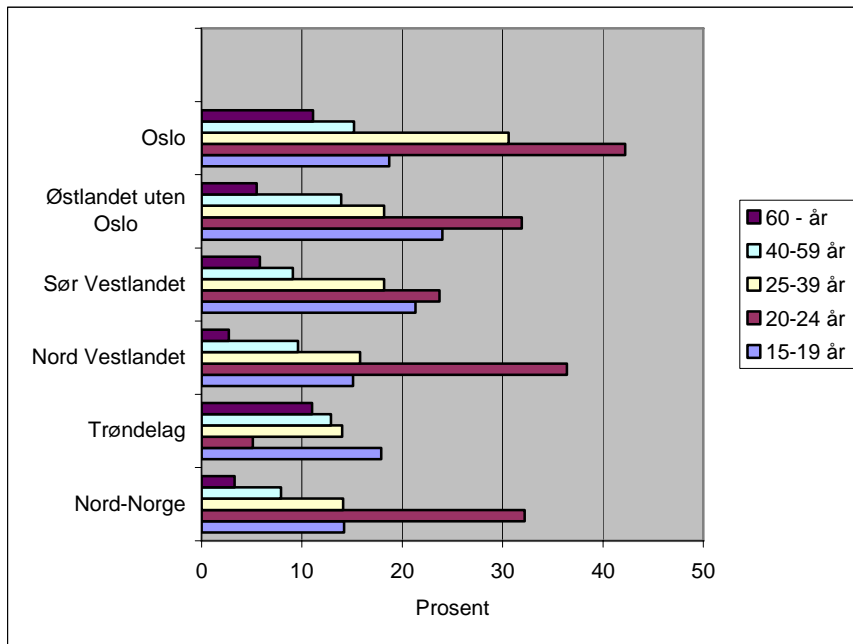
Bruken av vekt- og styrkerom varierer etter landsdel. Den største bruken i befolkningen fant vi i Oslo hvor 13 prosent svarte at de brukte anlegget og ellers på Østlandet hvor 11 prosent av befolkningen brukte anlegget en eller flere ganger i uka. I Trøndelag var det 7 prosent som trente regelmessig i anleggstypen.

Figur 27 Prosentandel av befolkningen som trener en eller flere ganger i uka i vekt- og styrkerom fordelt på alder og landsdel. N= 4048.

Vi finner den største gruppen brukere blant de yngste aldersgruppene og dette ser ut til å være felles for hele landet. I Oslo er det en stor andel i aldersgruppen 15-19 år som trener regelmessig. I aldersgruppen 20-24 år er det mange brukere i Nord Norge. I aldersgruppen 25-39 år svarer to av ti at de benytter vekt og styrkerom men her skiller Oslo seg ut med en prosentvis større andel brukere. Menn trener hyppigere i styrke- og vektrom enn kvinner uansett landsdel. Bruken av vekt- og styrkerom blant kvinner varierer mellom 5-8 prosent, mens forskjellene er større blant menn. I Oslo svarte 18 prosent og i Nord Norge 9 prosent av mennene at de trente regelmessig i styrke- og vektrom.

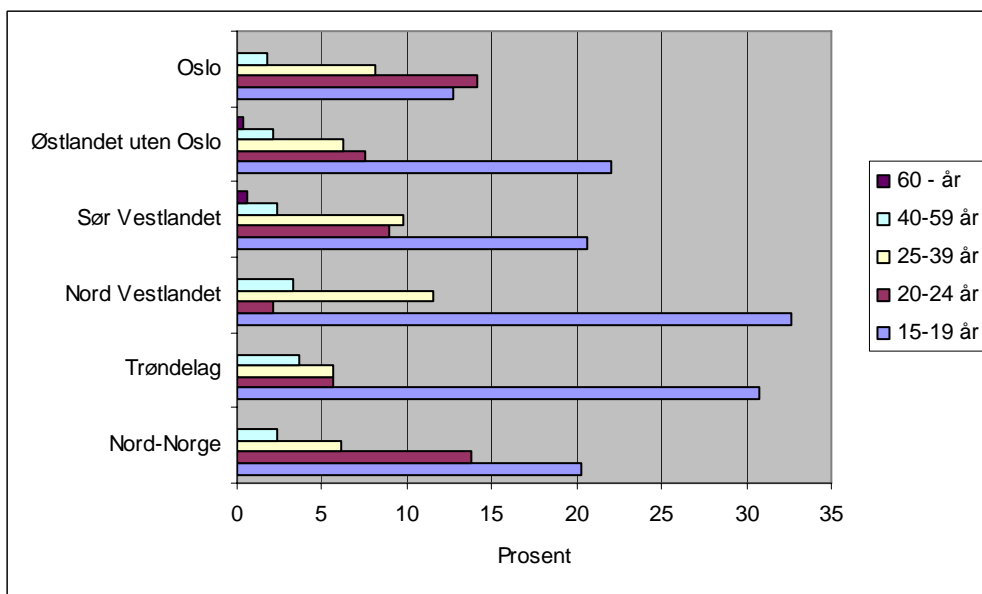
Figur 28 Prosentandel av befolkningen som trener en eller flere ganger i uka i private helsestudio fordelt på alder og landsdel. N= 4048.

Det er på Østlandet og i Oslo vi fant den største andelen av befolkningen som trente regelmessig i private helsestudio. Forskjellene mellom de ulike regionene var betydelig. Det er en dobbelt så stor andel av befolkningen i Oslo (22 prosent) som i Nord-Norge(11 prosent) som er kunder på private helsestudio. Den største gruppen aktive er i aldersgruppen 20-24 år uavhengig av landsdel. Forskjellen mellom Oslo og de andre landsdelene skyldes den store andelen aktive i aldersgruppen 25-39 år (31 prosent).

Kjønnsforskjellene er størst på Østlandet utenom Oslo, i Nord-Norge og på Sør-Vestlandet hvor kvinner utgjør en langt større gruppe enn menn. Selv om den største gruppen som bruker private helsestudio finnes i Oslo er andelen menn nesten like stor som for kvinner.

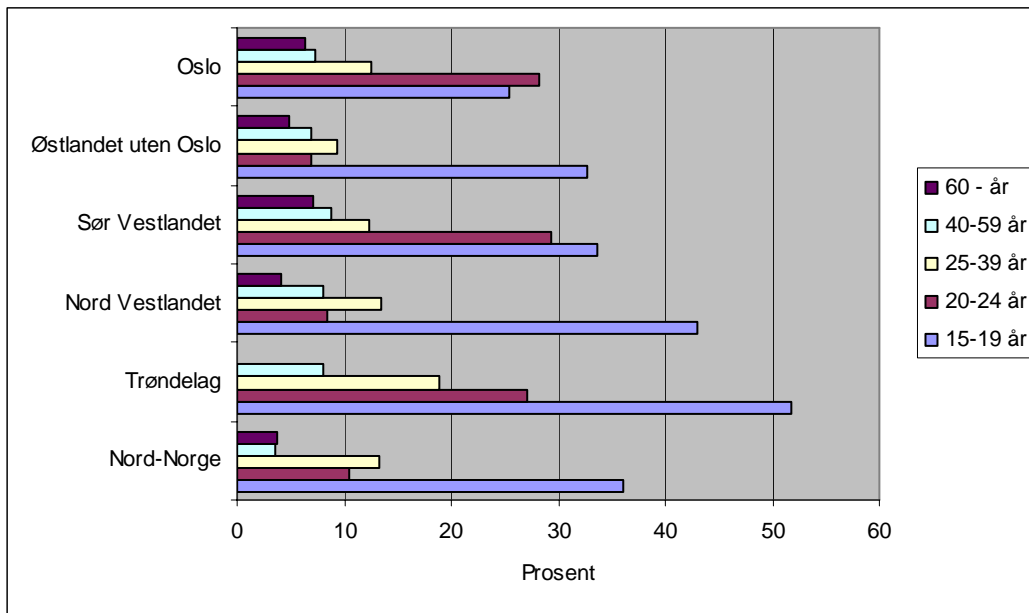
Figur 29 Prosentandel av befolkningen som trener en eller flere ganger i uka fotballanlegg fordelt på alder og landsdel. N= 4048.

På Nord Vestlandet (6,8 prosent) og i Oslo (6,3 prosent) fant vi den prosentvis største andelen i befolkningen som brukte fotballanlegg regelmessig. Felles for landsdelene er at bruken av anleggene er knyttet til aldersgruppen 15-19 år med unntak av Oslo og at det er en forholdsvis stor andel i aldersgruppen 20-24 år som bruker fotballanlegg.

Det er betydelige forskjeller i bruken mellom kvinner og menn. Bruken blant menn varierer mellom 8 prosent på Østlandet og 13 prosent i Oslo, mens kvinner varierer mellom 3 prosent på Nord-Vestlandet og 1 prosent i Oslo..

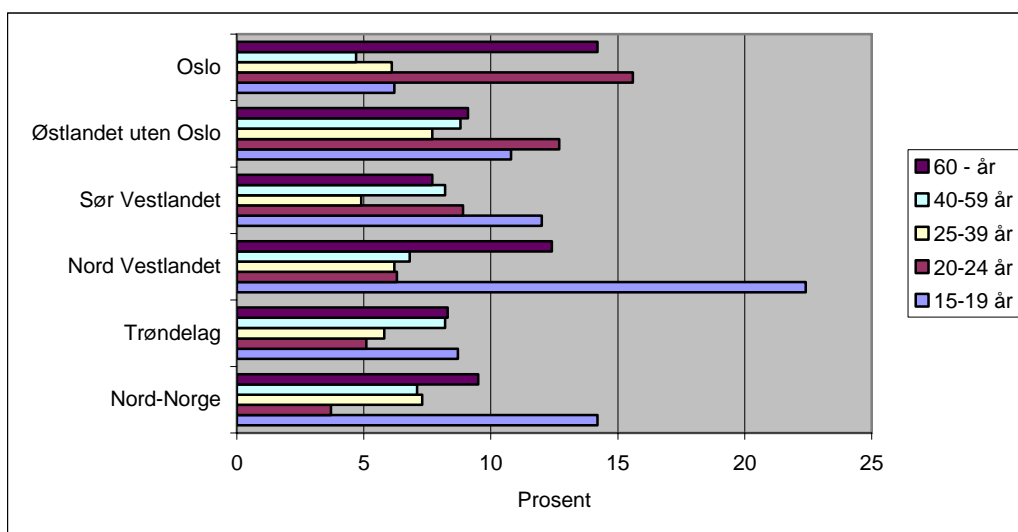
Figur 30 Prosentandel av befolkningen som trener en eller flere ganger i uka i idrettshall fordelt på alder og landsdel. N= 4048.

Trøndelag (15,1 prosent) er den regionen hvor idrettshallene aktiviserer den største andelen i befolkningen. På Østlandet uten Oslo og i Nord-Norge fant vi den minste andelen i befolkningen. De er de yngste som trener oftest i hallene. I Oslo er det mange i aldersgruppen 20-24 år som trener regelmessig i haller, en anleggsbruk som vi også fant for denne aldersgruppen i Trøndelag og Sør- Vestlandet. Selv om aktiviteten er størst i de yngste aldersgruppene er det i de ulike landsdelene en stor gruppe mellom 25-39 år som trener regelmessig i hallene. Dette er et mønster som er felles for de ulike landsdelene.

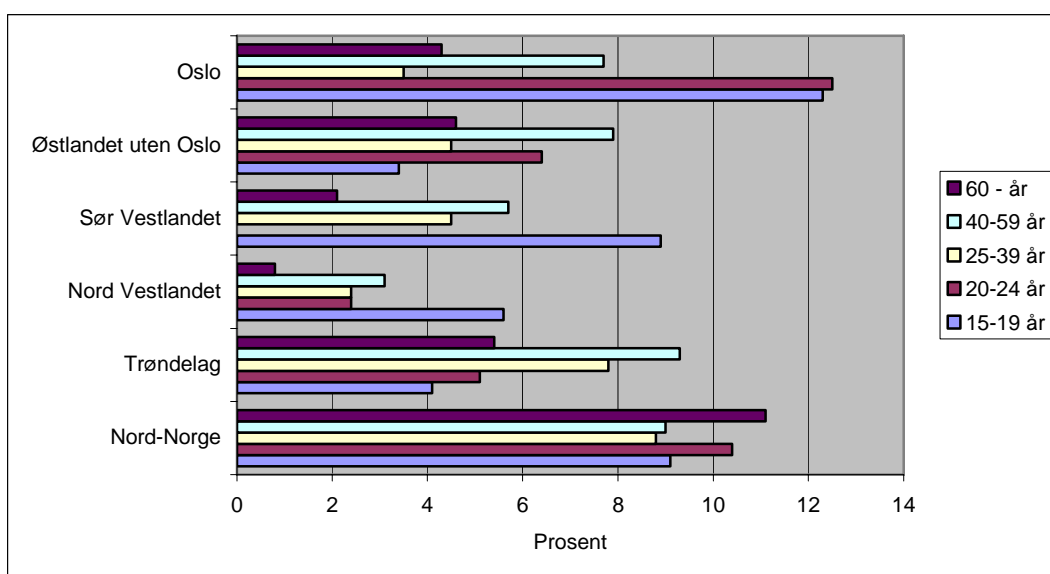
I de ulike landsdelene varierer bruken mellom menn og kvinner. I Trøndelag og på Sør- Vestlandet er det overvekt av kvinner som trener regelmessig i hallene, mens menn utgjør et flertall av brukere i de andre landsdelene. Kvinner i Trøndelag utgjorde den største gruppen aktive (16 prosent) mens kvinner i Oslo (7 prosent) utgjorde den minste gruppen aktive som trente i hallene.

Figur 31 Prosentandel av befolkningen som trener en eller flere ganger i uka i svømmehall/svømmebasseng fordelt på alder og landsdel. N= 4048.

Svømmeanlegg aktiviserer store grupper av befolkningen oppover i aldersgruppene, et mønster som er felles for de ulike regionene. Aldersprofilen for svømmeanlegg skiller seg fra andre anlegg ved at vi fant en større andel over 60 år enn i aldersgruppen 40-59 år, en tendens i bruksmønsteret som gikk igjen i fem av landsdelene. I tre av landsdelene, Nord Vestlandet, Nord-Norge og Oslo svømmer mange regelmessig i aldersgruppen over 60 år. I Nord-Norge og på Nord Vestlandet brukes svømmehallene av mange i aldersgruppen 15-19 år. Kvinner fra syd til nord bruker hyppigst svømmebassengene og aller hyppigst bruker kvinner på Østlandet (11 prosent) og Nord-Vestlandet (11 prosent) bassengene. Blant menn er det liten forskjell mellom landsdelene som varierer mellom 6 og 7 prosent.

Figur 32 Prosentandel av befolkningen som trener en eller flere ganger i uka i lysløyper fordelt på alder og landsdel. N= 4048.

Bruken av lysløyper varierer etter landsdel. Folk i Nord-Norge svarte at de brukte lysløypene hyppigst og ikke overraskende svarte færrest at de brukte lysløypene på Vestlandet. Selv om lysløypene ikke aktiviserer så mange oppover i aldersgruppene som svømmehaller viser bruken den samme aldersprofilen. I aldersgruppen 40-49 år fant vi en stor andel i befolkningen som benyttet lysløypene på Østlandet, Trøndelag og i Nord Norge. De største gruppene i befolkningen som bruker lysløypene er 15-24 åringer bosatt i Oslo og folk over 60 år i Nord-Norge.

Lysløyper brukes hyppigst av menn selv om det er store geografiske ulikheter. Andelen menn i befolkningen er høyest i Nord Norge (11 prosent), mens menn på Sør- Vestlandet (4 prosent) sjelden bruker lysløyer. Kvinner i de tre nordligste fylkene er de som mosjonerer mest regelmessig blant kvinnene, mens bruken er lavest blant kvinner på Nord-Vestlandet (2 prosent).

Oppsummering

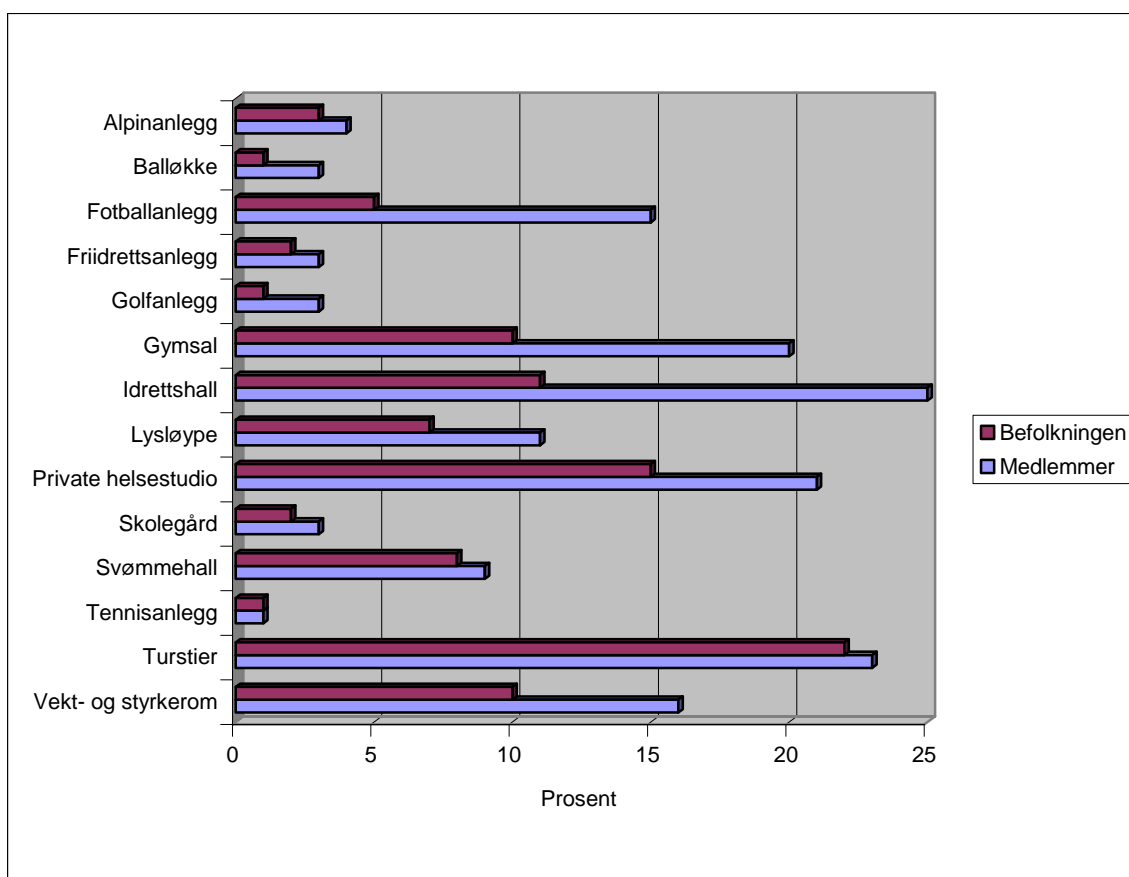
- Vekt- og styrkerom brukes hyppig av befolkningen i de ulike landsdelene sammenlignet med andre anlegg. I Oslo er det en stor andel i aldersgruppen 15-19 år og i Nord Norge i aldersgruppen 20-24 år som trener regelmessig i vekt og styrkerom. Det samme treningsmønster gjelder også for private helsestudio, men her er den største brukergruppen i aldersgruppen 20-24 år. Det som gjør at Oslo skiller seg fra de andre landsdelene er at vi finner en stor andel regelmessig aktive i aldersgruppen 25-39 år.
Vekt- og styrkerom er menns arena og det er på Østlandet andelen som trener regelmessig er størst. Private helsestudio er kvinnenes arena. I Oslo er imidlertid andelen kvinner og menn like stor og det er i Oslo vi finner den største andelen kunder, mens kjønnsforskjellene er større utenfor Oslo.
- Fotballanlegg og idrettshaller brukes hyppigst blant de yngste aldersgruppene uavhengig av landsdel. Oslo skiller seg ut fra resten av landet ved at det er en stor andel i aldersgruppen 20-24 år som bruker idrettshaller og fotballanlegg. I Trøndelag og på Sør Vestlandet er det også mange som bruker anleggene i den samme aldersgruppen.
Aktivitetsprofilene for de ulike landsdelene viser at det er menn som bruker fotballanlegg. Fotballanlegg er den anleggstypen hvor det er størst avstand mellom kvinner og menn. Idrettshaller brukes særlig av kvinner i Trøndelag. Aktivitetsprofilen blant menn viser at den varierer lite mellom landsdelene hvor vi fant at en av ti menn trente regelmessig i idrettshall.
- Bruken av svømmebasseng aktiviserer grupper oppover i aldersgruppene. Våre data viser at det var i Oslo, Nord Norge og på Nord-Vestlandet at en stor andel av befolkningen over 60 år brukte svømmebasseng. Aldersprofilene varierte etter landsdel. Gruppen over 60 år er den gruppen som bruker lysløypene mest regelmessig i Nord Norge, mens mønsteret var motsatt i Oslo hvor den største gruppen var i alderen 15-24 år.
Kvinner brukte svømmebasseng mer regelmessig enn menn, et aktivitetsmønster som varierte lite og som karakteriserte bruken i alle landsdelene. Et gjennomgående mønster var at menn brukte lysløypene hyppigere enn kvinner, mens det var i Nord-Norge vi fant den største gruppen aktive menn og kvinner i lysløypene.

2.4 Anleggsbruk blant medlemmer av idrettslag

I vårt utvalg svarte 29 prosent at de var medlemmer av idrettslag. Vi var interessert i å finne ut hvordan medlemmene brukte de ulike idrettsanleggene. Vi så derfor på hvordan medlemmer som var regelmessig aktive, dvs. trente en eller flere ganger i uka brukte anleggene. For å få et bedre bilde av anleggsbruken blant medlemmer var vi også interessert i å avdekke alders- og kjønnsforskjeller.

I forhold til anleggsbruken blant medlemmer og i befolkningen var det en gjennomgående tendens til at en større andel blant medlemmer av idrettslag enn i befolkningen brukte idrettsanlegg. Bildet kan imidlertid nyanseres.

Figur 33 Prosentandel av befolkningen og medlemmer av idrettslag som trener en eller flere ganger i uka. Befolkning N= 4048, Medlemmer N=1162.

Idrettshaller, turstier, private helsestudio og gymsaler var de anleggstypene som medlemmene brukte hyppigst. Hvert femte medlem svarte at de trente regelmessig i et eller flere av disse anleggstypene. Data viser at gjennomgående er bruken av anlegg blant de som trener regelmessig større blant medlemmer enn i befolkningen. Den største ulikheten i anleggsbruk blant medlemmer i forhold til befolkningen er særlig knyttet til fire anleggstyper; idrettshaller, gymsaler, private helsestudio og fotballanlegg hvor bruken var langt større blant medlemmer enn i befolkningen. For bruken av turstier, svømmebasseng og alpinbakker skilte ikke medlemmene seg ut i forhold til befolkningen.

Tabell 2 Den prosentvis andel medlemmer av idrettslag som trener regelmessig i ulike anleggstyper fordelt på alder. N= 1162.

15 – 24 år	25 – 44 år	45 år +
1. Gymsal 57	1. Idrettshall 26	1. Turstier 31
2. Idrettshall 48	2. Private helsestudio 23	2. Private helsestudio 13
3. Vekt- og styrkerom 39	3. Turstier 20	3. Lysløype 13
4. Fotballanlegg 34	4. Fotballanlegg 15	4. Idrettshall 12
5. Private helsestudio 33	5. Gymsal 15	5. Svømmehall 9

Idrettshallene og private helsestudio brukes av medlemmer i ulike aldersgrupper. Medlemmer skilte seg dermed ikke fra resten av befolkningen hvor det er en stor andel som trener regelmessig på det private markedet.

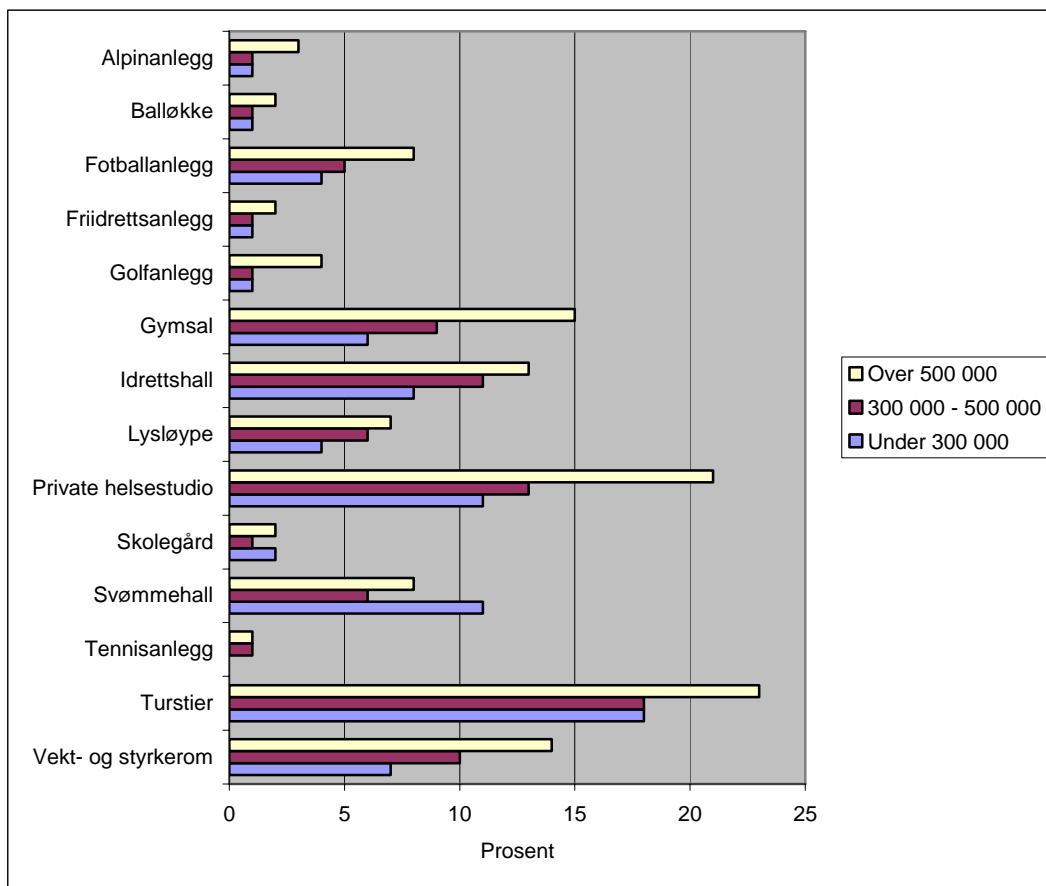
Oppsummering

- Det er større bruk av idrettsanlegg blant medlemmer enn i befolkningen. Dette gjelder særlig bruken av tradisjonelle konkurranseanlegg,
- Den største ulikheten i forhold til befolkningen fant vi fotballanlegg, idrettshaller og gymsaler.
- I bruken av turstier, svømmebasseng og alpinanlegg var det ikke betydelige forskjeller mellom medlemmer av idrettslag og befolkningens bruk av disse anleggstypene.

2.5 Bruk av anleggstyper etter inntekt

Den økonomiske kapitalen er ulikt fordelt i befolkningen. Undersøkelser viser at grupper i befolkningen benytter seg av ulikt av kulturtilbud og dette kan blant annet forklares ut fra ulikheter i inntektsnivå. Det finnes få undersøkelser om anleggsbruk som ser på bruken med utgangspunkt i inntektsulikheter. Figuren nedfor kan si os noe om inntektsfordeling har betydning for anleggsbruk generelt og bruk av ulike anleggstyper.

Figur 34 Prosentandel av befolkningen som trener en eller flere ganger i uka i ulike anleggstyper fordelt på inntektsgrupper. N= 4048.

Det er en klar sammenheng mellom inntekt og anleggsbruk. Det fremgår av figuren at det er de med høyest inntekt som trener oftest og meste regelmessig i anleggene. Vi fant at gruppen som tjente under 300 000 kroner brukte anleggene betydelig mindre enn gruppen som tjente over 500 000 kroner. For alle anleggstypene med unntak av svømmebasseng var det gruppen med inntekt over 500 000 kroner som trente mest regelmessig i anleggene. De største forskjellene i anleggsbruk mellom inntektsgruppene fant vi for anleggstypene private helsestudio, gymsaler, vekt- og styrketreningsrom og turstier. Forskjellene mellom inntektsgruppene var størst i bruken av private helsestudio. Blant gruppen med høyest inntekt var det dobbelt så mange som trente regelmessig sammenliknet med den laveste inntektsgruppen. Vi vet at bruken av private helsestudio er knyttet til kjøp av medlemskap, ofte på årsbasis. Høye årsavgifter kan være en forklaring på den store forskjellen i anleggsbruk.

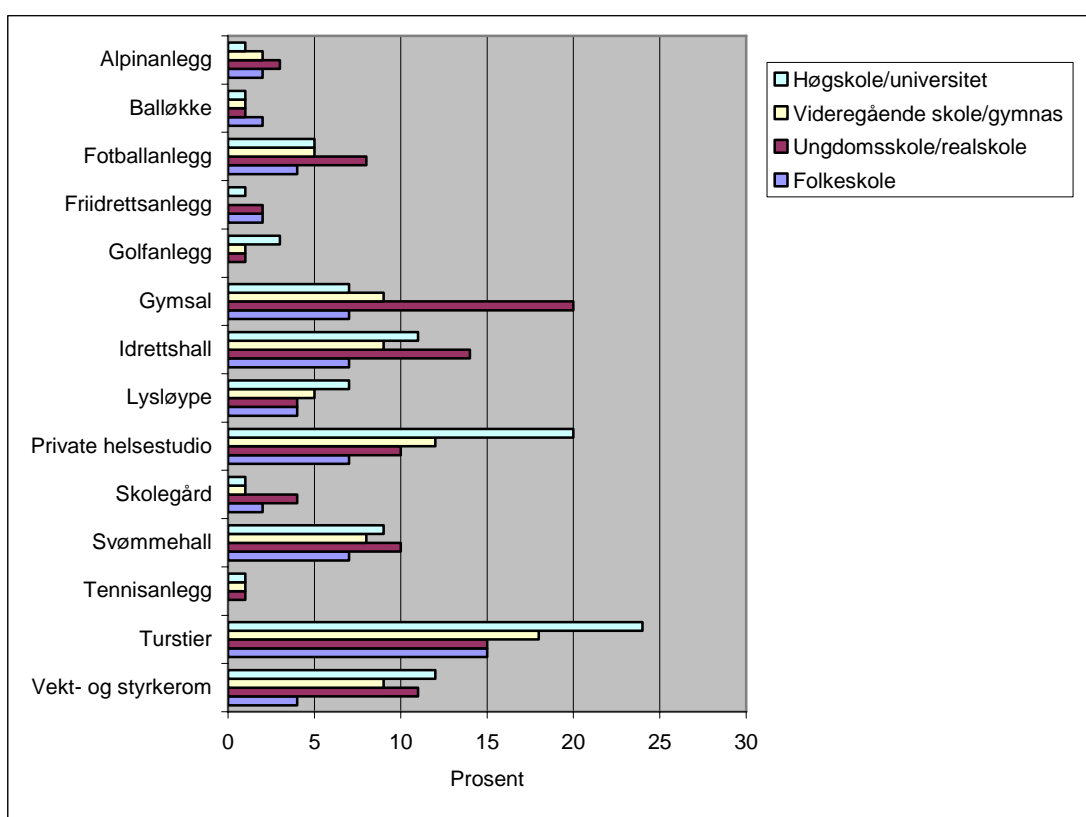
Oppsummering

- Det er gruppen med høyeste inntekt som trener mest regelmessig i idrettsanlegg.
- Forskjellene mellom lav inntekt og høyest inntekt er størst i anlegg som private helsestudio, vekt- og styrkerom, gymsaler og turstier.
- Svømmebasseng brukes ofte av de som tjente under 300 000 kroner.

2.6 Anleggsbrukernes utdanning⁴

Tar man utgangspunkt i folks utdanning finner vi at den regelmessige bruken av anleggene varierer mellom utdanningsgruppene. Det tegner seg et mønster i bruken av anleggstyper i forhold til utdanningsgruppene. Det er i gruppen som har ungdomsskole som sin høyeste fullførte utdanning hvor andelen som bruker tradisjonelle idrettsanlegg som fotballbaner, friidrettsanlegg, idrettshaller, svømmehaller og gymsaler er størst. Et annet bruksmønster er at gruppen som har universitets/høgskoleutdanning bruker golfanlegg, lysløyper, private helsestudio og turstier. Hvilke anleggstyper som brukes varierer med utdanning. Våre data viser at selv om de ulike utdanningsgruppene deltar i et vidt spekter av anleggstyper endrer bruken seg fra spesialidrettsanlegg mot mer åpne mosjonsanlegg med økende utdanning.

Figur 35 Prosentandel innen grupper med ulik utdanning som trener en eller flere ganger i uka i ulike anleggstyper fordelt på utdanningsgrupper. Prosent. N= 4048.

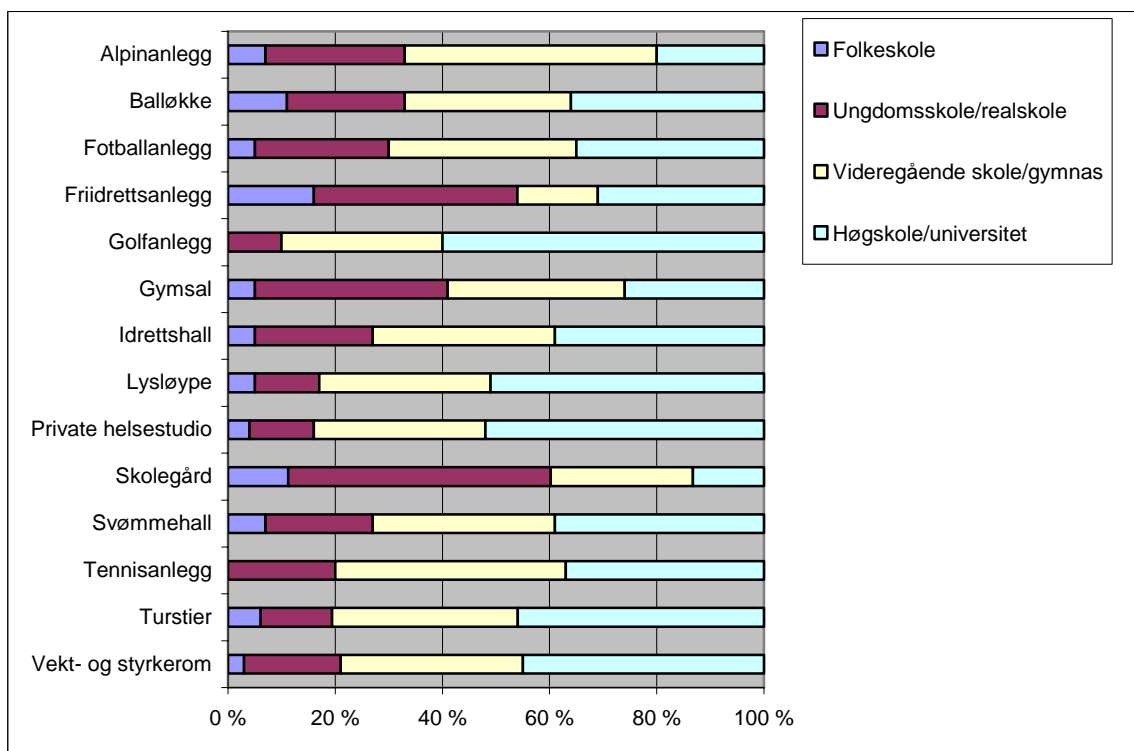

Det er et økende utdanningsnivå i det norske samfunnet. Selv om flere får tilgang på høyere utdanning er det en sterk sammenheng mellom sosial bakgrunn og utdanningsnivå. Utdanning har derfor en indirekte effekt på hvilke fritidsaktiviteter vi deltar i. Personer med høgskole eller universitetsutdanning deltar i langt flere fritidsaktiviteter enn de som har tilbrakt færre år på skolebenken.

For å beskrive nærmere bruken av idrettsanlegg kan det være av interesse å se på hvor store utdanningsgruppene er innen de enkelte anleggstypene. Det fremgår av figuren nedenfor at i halvparten av anleggene utgjorde gruppen som hadde høgskole/universitetsutdanning den største gruppen.

⁴ Vi har tatt med hele utvalget noe som utgjør en feilkilde fordi de yngste i utvalget ennå ikke har fullført utdanning. For å få et enda bedre bilde av hvordan utdanning kan forklare anleggsbruk hadde det vært et bedre mål bare å tatt med gruppen 35 år og eldre.

Figur 36 Andelen innen de ulike utdanningsgruppene som trener en eller flere ganger i uka i de ulike anleggstyper. Prosent. N= 4048.

I fem av anleggstypene, golfanlegg, turstier, private helsestudio, lysløype og vekt- og styrkerom fant vi at et flertall av de regelmessige brukerne hadde høgskole- eller universitetsutdanning. Selv om det var flere enn femti prosent av brukerne som tilhørte denne utdanningsgruppen blant de som gikk på helsestudio og lysløyper var det blant brukerne av golfanlegg vi fant den største andelen som hadde det høyeste utdanningsnivået. Seks av ti golfere hadde høyere høgskole- eller universitetsutdanning.

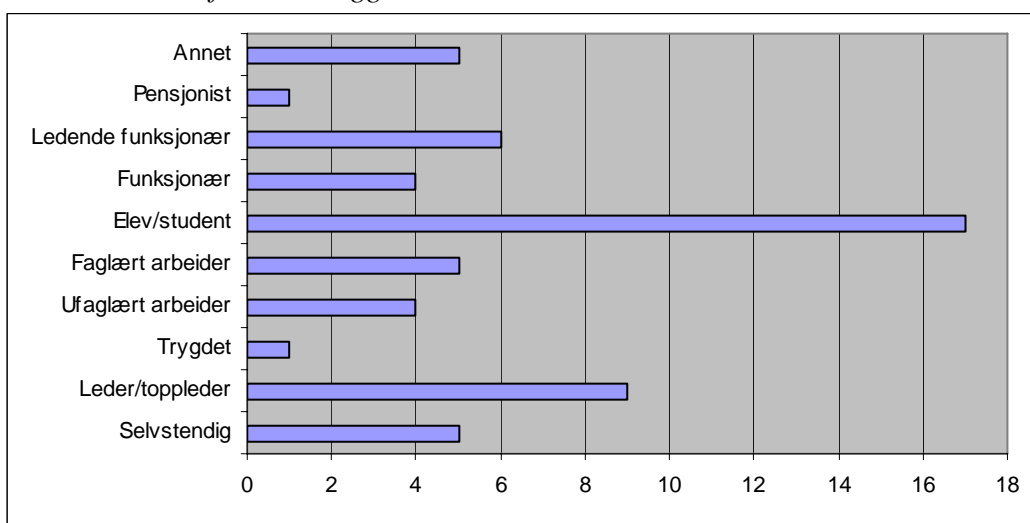
Oppsummering

- Utdanningsnivået har stor betydning for bruk av anlegg.
- Golfanlegg, private helsestudio og lysløyper er anleggstyper hvor vi fant den største gruppen med høgskole/universitetsutdanning.
- Bruken endrer seg fra spesialidrettsanlegg mot mer åpne mosjonsanlegg med høyere utdanning.
- Gruppen med høgskole/universitetsutdanning utgjorde den største andelen brukere i et flertall av anleggstypene.

2.7 Anleggsbrukernes hovedbeskjeftigelse

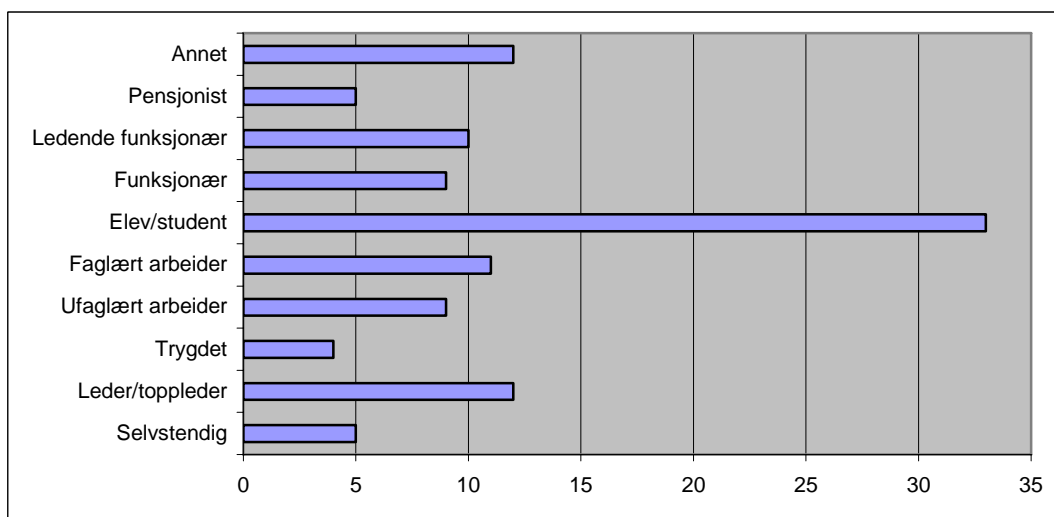
Vi har valgt ut de tradisjonelle idrettsanleggene som ble oftest brukt regelmessig i befolkningen for å se på hvordan anleggsbruken var innen ulike yrker. Vi har tatt med de som er yrkesaktive, under utdanning og utenfor arbeidslivet. I de fleste kommuner i Norge finner vi både idrettshall og svømmebasseng og en rekke fotballanlegg. Spredning av lysløyper henger naturligvis sammen med klimatiske forhold, men blir allikevel brukt regelmessig av en like stor gruppe aktive i befolkningen som trener regelmessig i fotballanlegg. Vekt- og styrkerom og private helsestudio henger sammen med befolkningstetthet. Det er spesielt i byene vi fant grupper av regelmessig aktive. For å få frem ulikhet blant de forskjellige yrkesgruppene vil i trekke frem de yrkesgruppene som utgjorde en større andel enn den gjennomsnittlige bruken i befolkningen.

Figur 37 Prosentandel aktive innen ulike typer stilling som trener en eller flere ganger i uka i fotballanlegg. N= 4048.

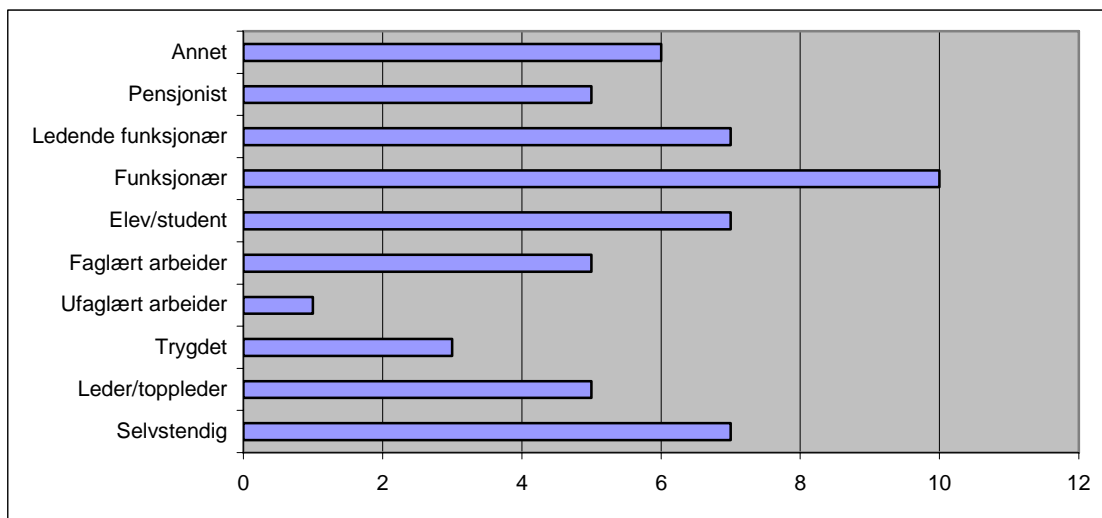
I befolkningen svarte 5,6 prosent eller ca 205 000 at de trente regelmessig i fotballanlegg. Det fremgår av figuren at fotballbanene brukes av en stor andel studenter og skoleelever, men vi fant også anleggene ble brukt av en stor andel ledere.

Figur 38 Prosentandel aktive innen ulike typer stilling som trener en eller flere ganger i uka i idrettshall. N= 4048.

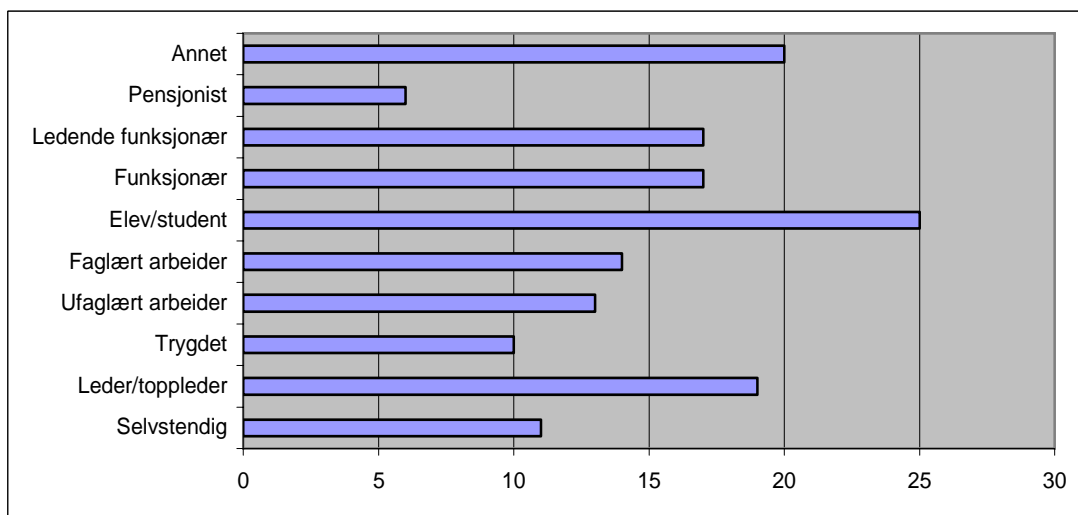
De rundt 600 innendørshallene ble brukt regelmessig av 10,5 prosent i befolkningen eller 370 000 voksne. Vi fant de samme mønster for idrettshallene som for fotballanleggene at studenter/elever og ledere var de to gruppene som hadde en større andel enn gjennomsnittet.

Figur 39 Prosentandel aktive innen ulike typer stilling som trener en eller flere ganger i uka i lysløype. N= 4048.

Det finnes ca 1670 lysløyper i Norge. Løypene ble i 2002 brukt 175 000 av landets innbyggere. Blant de 5,5 prosent som svarte at de trente regelmessig i sporene utgjorde elever/studenter, funksjonærer og selvstendig næringsdrivende en større andel brukere enn gjennomsnittet.

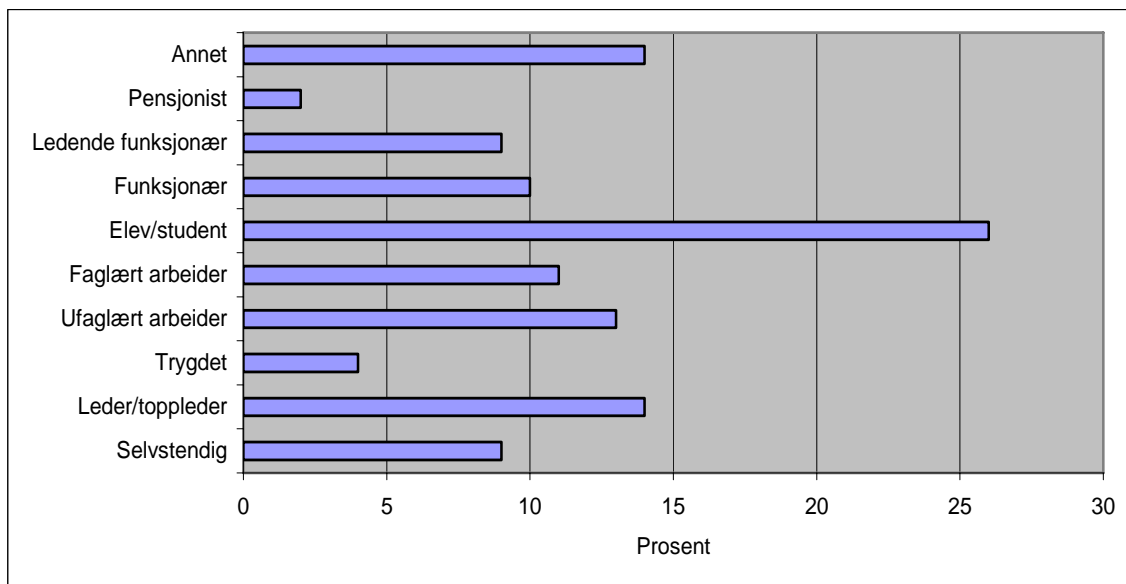
Figur 40 Prosentandel aktive innen ulike typer stilling som trener en eller flere ganger i uka i private helsestudio. N= 4048.

De 400 private helsestudioene som finnes i Norge aktiviserte 12,3 prosent av befolkningen eller 430 000 voksne. Blant de gruppene som kjøpte seg tid på studioene fant vi en stor

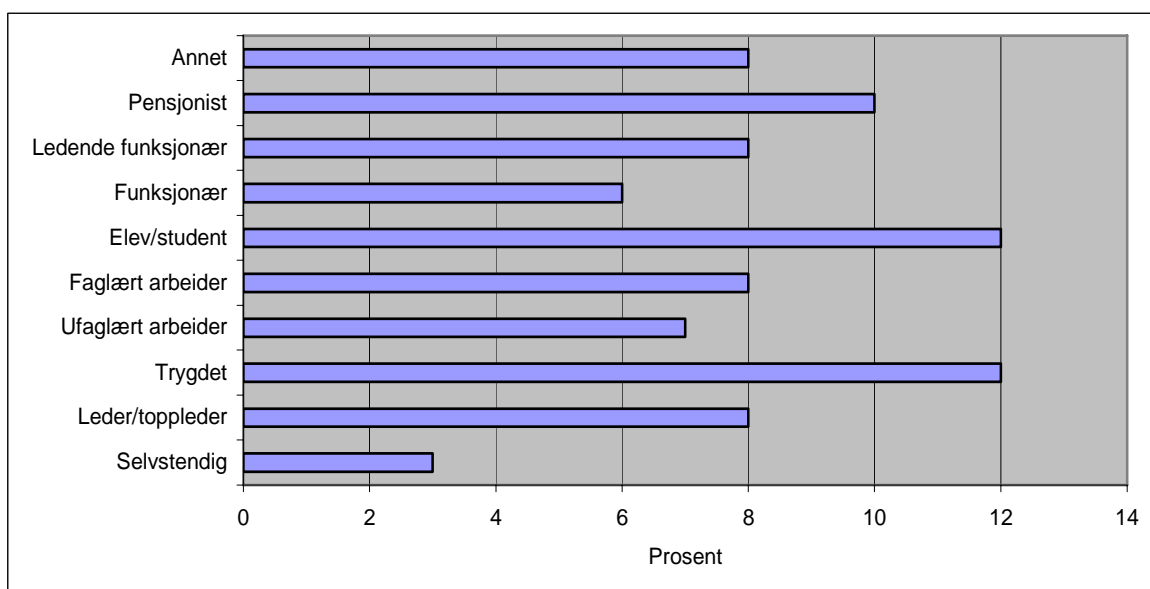
gruppe elever/studenter. Det var også en større andel brukere blant funksjonærer, ledere og arbeidere.

Figur 41 Prosentandel aktive innen ulike typer stilling som trener en eller flere ganger i uka i vekt- og styrkerom. N= 4048.

Funksjonærer, arbeidere og studenter/elever var de gruppene hvor andelen var høyere enn gjennomsnittet i befolkningen. På spørsmål om de trente regelmessig svarte 9,9 prosent i befolkningen noe som tilsvarer 340 000 aktive brukere.

Figur 42 Prosentandel aktive innen ulike typer stilling som trener en eller flere ganger i uka i svømmehall. N= 4048.

Bruken av svømmebasseng skilte seg ut fra de andre anleggene. Dette er en arena som brukes av en rekke grupper. Ved siden av at studenter og skoleelever brukte anleggene var andelen

brukere blant pensjonister og trygdete stor. I 2002 brukte 270 000 voksne svømmehallene/svømmebassengene regelmessig.

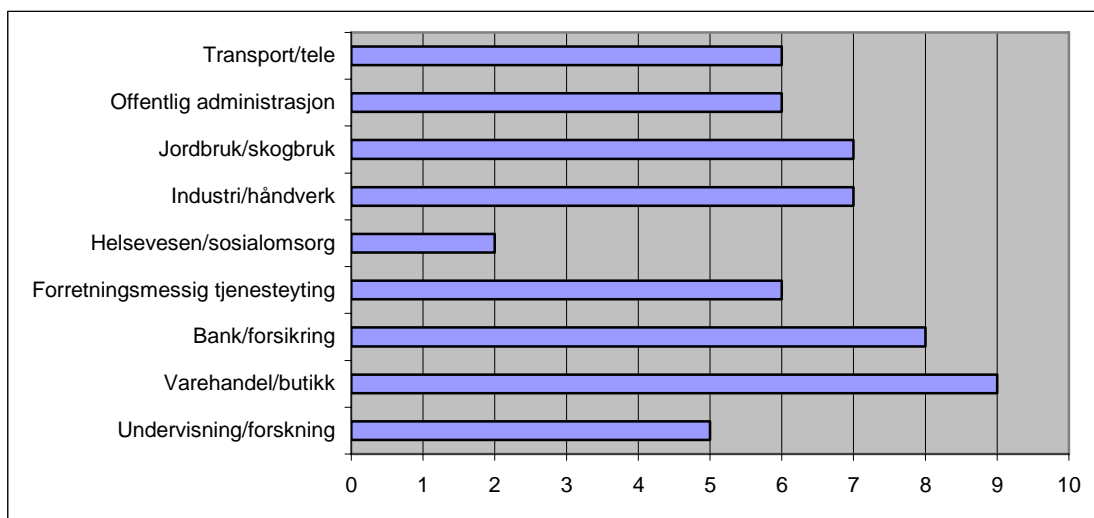
Oppsummering

- Elever og studenter er den gruppen som utgjorde den prosentvis største andelen i de undersøkte anleggene. Elever og studenter er den gruppen som trener oftest i fotballanlegg, idrettshaller, private helsestudio, vekt- og styrkerom og svømmehaller. Det er særlig i bruken av fotballanlegg og idrettshaller at det var en betydelig forskjell i bruk mellom elever/studenter og de andre stillingsgruppene.
- Undersøkelsen avdekket at pensjonister og trygdete var de gruppene hvor andelen var lavest blant de som trente regelmessig i de undersøkte anleggene. Dette mønsteret gjaldt ikke for svømmehaller hvor vi fant en stor andel regelmessige brukere blant pensjonister og trygdete.
- Innen gruppen av funksjonærer fant vi den prosentvis største bruken av private helsestudio og vekt- og styrkerom. Et mønster som vi også fant blant faglærte og ufaglærte arbeidere. En stor andel arbeidere svarte at de trente regelmessig i vekt- og styrkerom og private helsestudio.
- Private helsestudio var det anlegget som ble benyttet av den største andelen innen de ulike stillingsgruppene, med unntak av pensjonister og elever/studenter hvor den største andelen aktive brukte svømmebasseng og idrettshaller.

2.8 Anleggsbrukernes bransje tilknytning

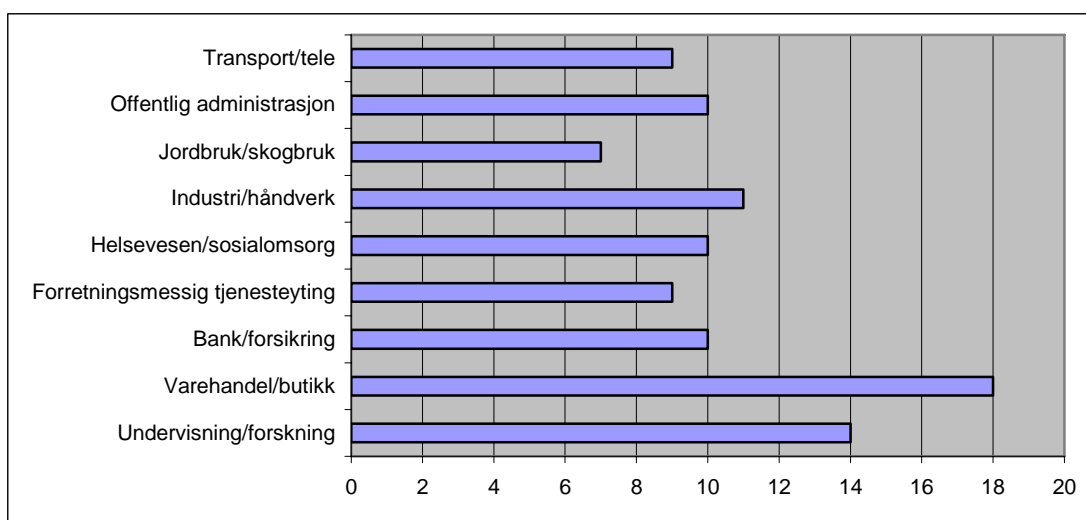
Folk som har forskjellige stillinger bruker anlegg ulikt. Bruken av idrettsanlegg skilte seg særlig ut med en stor andel skoleelever og studenter. Hvordan det forholder seg i forhold til arbeid var vi interessert i å undersøke nærmere. De som ble intervjuet ble spurt om hvilken bransje de arbeidet i. I det følgende har vi tatt for oss anleggstyper som brukes av store grupper i befolkningen; fotballanlegg, idrettshaller, lysløyper, private helsestudio, vekt- og styrkerom og svømmehaller.

Figur 43 Prosentandel aktive innen ulike bransjer som trener en eller flere ganger i uka i fotballanlegg. N= 4048.

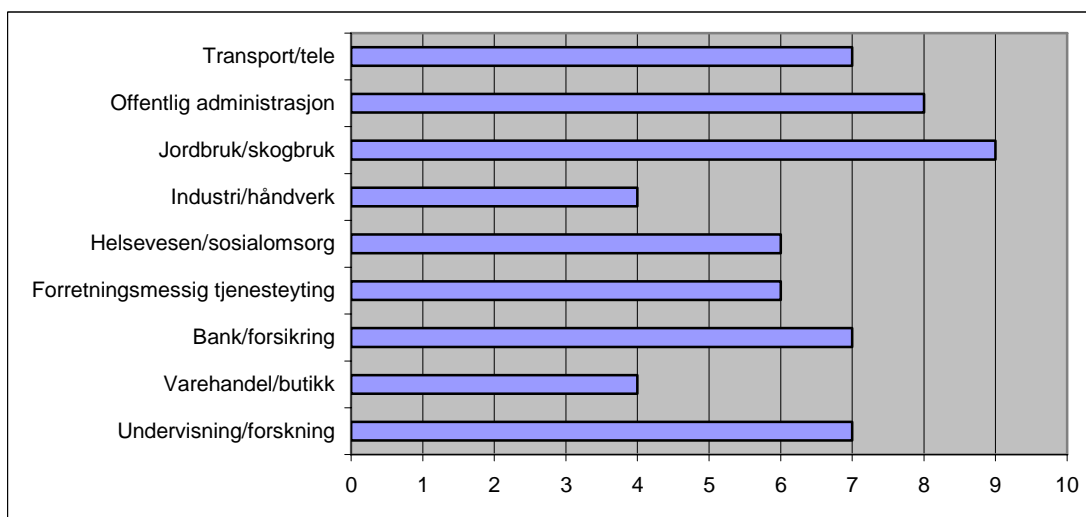
Det er innenfor bransjene varehandel/butikk og bank/forsikring vi finner den største andelen som bruker fotballanlegg. Innen helsevesen/sosial omsorg var det en liten andel som trente regelmessig i fotballanlegg, noe som kan forklares med at dette er en bransje med mange kvinnelige ansatte.

Figur 44 Prosentandel aktive innen ulike bransjer som trener en eller flere ganger i uka i idrettshall. N= 4048.

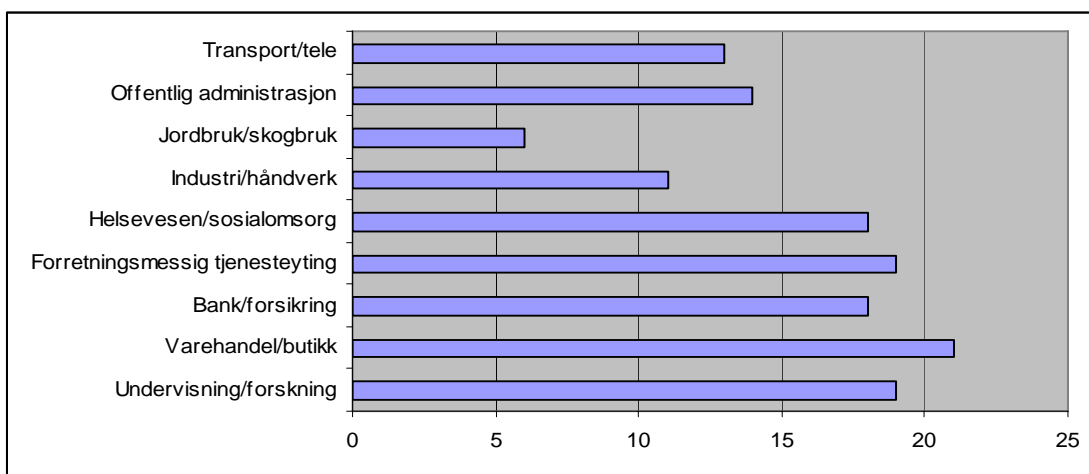
Det er en overveiende stor andel aktive som trente regelmessig i hallene innen bransjene varehandel/butikk og undervisning/forskning, mens innen de som jobber med jordbruk og skogbruk hadde den laveste andelen brukere.

Figur 45 Prosentandel aktive innen ulike bransjer som trener en eller flere ganger i uka i lysløype. N=4086.

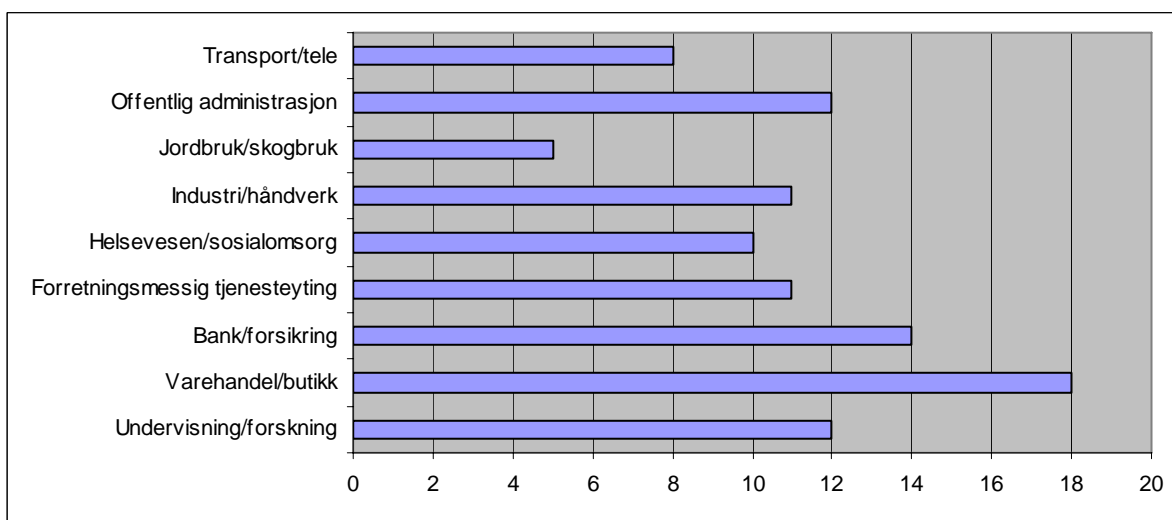
Bruken av lysløyper skilte seg fra de andre anleggene ved at det var en stor andel innen jordbruk og skogbruk som brukte lysløypene. De som var tilknyttet denne bransjen hadde den laveste andelen brukere i mange av de andre anleggstypene. Lysløypene ble lite brukt av de som jobbet innen industri og håndverk

Figur 46 Prosentandel aktive innen ulike bransjer som trener en eller flere ganger i uka privat helsestudio. N= 4048.

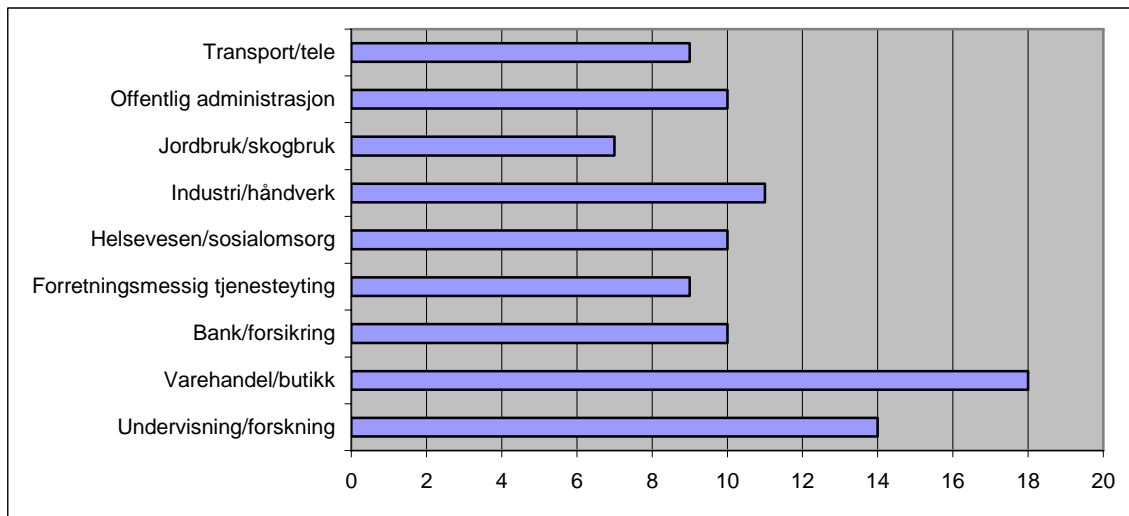
Ser vi på bruken av private helsestudio fremtrer det et mønster. De som er tilknyttet manuelle yrker (transport/tele, jordbruk/skogbruk, industri/håndverk) svarte at de i mindre grad brukte private helsestudio enn folk som jobbet i mer tjenesteytende sektor. De som jobber innen varehandel/butikk utgjorde den største andelen regelmessig aktive i private helsestudio.

Figur 47 Prosentandel aktive innen ulike bransjer som trener en eller flere ganger i uka vekt- og styrkerom. N= 4048.

Det er innen bransjene varehandel/butikk og bank/forsikring den største andelen aktive i vekt- og styrkerom, mens andelen som jobber innen skog- og jordbruk i langt mindre grad trente regelmessig i anleggstyper.

Figur 48 Prosentandel aktive innen ulike bransjer som trener en eller flere ganger i uka i svømmebasseng. N= 4048.

De største andelen brukere av svømmebassengene fant vi innen bransjer hvor det jobber mange kvinner; helsevesen/sosialomsorg og undervisning/forskning. Svømmebassengene er ikke arenaen for de som jobber med skog- og jordbruk.

Oppsummering

- Den største andelen anleggsbrukere i de ulike bransjene fant vi i varehandel/butikk. I fotballanlegg, idrettshaller, private helsestudio og vekt- og styrkerom var den prosentvise andeler høyest i denne bransjen. Den prosentvis største andelen brukere av lysløyper fant i bransjen jord/skogbruk, mens blant de som jobbet med helse og sosialomsorg og undervisning/forskning brukte oftest svømmebasseng.
- I bruken av private helsestudio fant vi den største forskjellen mellom bransjene. Private helsestudio brukes i langt mindre grad av ansatte som er ansatt i industri/håndverk, jord/skogbruk, offentlig administrasjon og transport/tele. Den største andelen regelmessig aktive fant vi i bransjen varehandel/butikk.
- I bransjene jordbruk/skogbruk og transport/tele fant vi at anleggsbruken var betydelige lavere enn i de andre bransjene.

Kapittel 3

Sammenfatning og perspektiv

En undersøkelse blant ungdom i alderen 13-19 år avdekket at det fantes små forskjeller i ulike sosiale klassers bruk av idrettsanlegg. Det fantes noen få forskjeller, for de minst benyttete anleggene, så som at tennis- og squashanlegg ble benyttet noe oftere av ungdom fra de øverste sosiale sjikt. Blant de moderat og mest benyttede anleggene var det imidlertid ikke antydninger til klasseforskjeller (Wichstrøm 1995). Undersøkelse blant voksne anleggsbrukere viser at dette bildet har endret seg. Bruken av anlegg blant voksne kan sees på som et uttrykk for sosial ulikhet i en befolkning. Anlegg er en ressurs som noen grupper i befolkningen bruker regelmessig eller sjelden og som andre ikke bruker. Ved å sette fokus på hvordan voksne bruker ulike idrettsanlegg, hvilke grupper i befolkningen som benytter seg av forskjellige idrettsanlegg og hvor regelmessig disse trener i anleggene trer det frem et variert og mangfoldig fysisk landskap.

Vi har beskrevet anleggsbrukerne gjennom demografiske og sosio-kulturelle variabler. Forholdet mellom anleggsbrukere og anleggstyper viser at anleggstypene har ulike bruksmønstre dvs. at det er betydelige forskjeller hvor mye de ulike anleggstypene brukes og hvem som bruker anleggene. Idrettshaller brukes for eks. av store grupper i befolkningen, mens andelen som bruker friidrettsanlegg er betydelig mindre. Brukerprofilene fremtrer som svært ulike for gruppene som for eks. bruker fotballanlegg, golfanlegg og svømmebasseng.

Vi vil først sammenfatte forskjellene i bruk av anlegg med utgangspunkt i våre data. Deretter forsøker vi å beskrive og forklare anleggsbruk ved hjelp av empiriske størrelser som *anleggsmasse*, *anleggsdekning* og *avstand til anlegg*. Avslutningsvis drøftes to perspektiv. Det første perspektivet forsøker å gi forklaringer på den ulike bruken anlegg, mens det andre perspektivet drøfter hvorfor noen bruker og andre ikke bruker anlegg med utgangspunkt i selve anlegget.

3.1 Voksne bruker anleggene til mosjonsaktivitet

Selv om Dølvik (1988) konkluderte med at hovedtyngden av trening og mosjon skjer utenfor idrettsanleggene tar denne undersøkelsen sikte på å få frem hvordan voksne bruker idrettsanleggene. Våre data viser at anlegg er viktige mosjonsarenaer; folk trimmer langs turstier og bruker skiløyper. Turstier og lysløyper er anleggstyper som kan brukes uforpliktende med hensyn til tid, frammøte og frivillig arbeid. Svarene viser imidlertid også at det er mange voksne benytter seg av tradisjonelle idrettsanlegg. Idrettshaller, gymsaler og fotballbaner blir brukt av store grupper i befolkningen. Bruken av disse anleggstypene var betydelig større blant medlemmer av idrettslag enn i befolkningen. Bruken av disse anleggstypene er ofte forbundet med treningstid, oppmøte og frivillig arbeid.

Dette bruksmønsteret gjaldt ikke for alle tradisjonelle anlegg. Svømmebasseng ble i større grad brukt av "bredden" i befolkningen. Svært få som brukte svømmebassengene var aktive i idrettslag. Bare en prosent av de 270 000 som drev med aktiviteten var medlem av Norges svømmeforbund (Breivik & Vaagbø 1997). I andre anlegg var organisasjonsgraden langt høyere blant aktive enn de som brukte svømmebasseng. Blant de som drev med håndball, golf og friidrett var mer enn halvparten som svarte at de drev med disse idrettene medlem av forbundene.

Ved siden av at mange voksne bruker tradisjonelle idrettsanlegg er det også en voksende kundekrets som kjøper seg treningstimer på private helsestudio. Dette er en bruk som har økt de siste årene. Det er flere nordmenn som trener i private helsestudio enn i idrettslag (Breivik 2002). Anleggsbruken avdekket et tilsvarende mønster. De private helsestudioene ble brukt av en langt større andel i befolkningen enn idrettshaller og gymsaler. Selv om de private helsestudioene ikke aktiviserer så bredt som svømmebassengene var andelen i befolkningen som brukte betydelig større og bruken bredere enn for idrettshaller og gymsaler.

Den største andelen aktive i befolkningen som trener minst en gang i uka eller mer fant vi i idrettshaller og i private helsestudio. Noe overraskende er det kanskje at den største gruppen som trener regelmessig er kunder i private helsestudio. Videre er det interessant å merke seg at andelen er størst blant de som trener hver 14 dag eller mindre i lysløyper og svømmeanlegg. Dette er anlegg som er åpnere og mer tilgjengelig enn idrettshaller og fotballanlegg og hvor det var en stor gruppe som brukte anleggene mer sporadisk.

Alder blir sett på som kanskje den viktigste enkeltfaktoren som påvirker deltakelse og interesse for idrett (Lamprecht & Stamm 1996). Den synkende deltakelsen med alderen er hovedsakelig bestemt av sosiale normer, kulturelle forventninger og endringer gjennom livsløpet. Dette aktivitetsbilde lar seg imidlertid ikke direkte overføre på anleggsbruken. Blant de regelmessig brukerne finner vi at aktiviteten holder seg oppover i aldersgruppene i noen anleggstyper, mens for andre er bruken i hovedsak knyttet til de yngste aldersgruppene. Det er blant de unge at andelen som benytter fotballbaner, idrettshaller, tennisbaner og friidrettsanlegg er størst. Turstier, lysløyper og svømmebasseng blir mye brukt oppover i aldersgruppene.

Utdanning har positiv betydning for anleggsbruken. I alle anleggstypene er brukerne med høy utdanning mer aktive enn de med lav utdanning. Liksom utdanningen er betydningsfull for deltakelse i idrett og mosjon betyr utdanningen mye for bruken av anlegg. Anleggsbruken gjenspeiler på mange måter slik det er innen idrettsområdet. Det er få personer med høyere akademisk utdanning som aldri trener (Vaage 2004). Ikke overraskende er det de gruppene med høyest inntekt som bruker anleggene oftest. Dette bildet er imidlertid ikke entydig. Noen anleggstypen brukes hyppigere av lav inntektstyper mens forskjellene mellom inntektstypene er betydelig innen andre anleggstyper. I svømmebasseng fant vi for eksempel den største gruppen med den laveste inntekt, mens forskjellen mellom inntektstypene var størst blant brukerne av private helsestudio.

3.2 Kvinner og menn bruker ulike arenaer

Det finnes begrenset kunnskap om anleggsbruk blant kvinner og menn. Ved å se på de som brukte anleggene regelmessig dvs en eller flere ganger i uka var vi interessert i om aktivitetsprofilene var ulike for kvinner og menn. At forskjellen i aktivitetsnivå mellom kjønnene er liten, bekreftes i vår undersøkelse. Forskjellene skyldes mer at kvinner og menn bruker anleggene ulikt. Ikke overraskende fant vi blant de som trener regelmessig store kjønnsforskjeller i anleggsbruk. Svømmehallene og private helsestudio fremstår som kvinners arenaer, mens menn hyppigere benytter seg av fotballbaner, lysløyper og friidrettsanlegg.

Bruken av anlegg avdekket kjønnsforskjeller. Fotballanlegg var den anleggstypen hvor ulikheten var størst mellom menn og kvinner i befolkningen. Blant de som trente regelmessig over 15 år svarte 9.5 prosent av mennene at de brukte fotballanlegg, mens blant kvinner svarte 1.9 prosent. Det fremgår videre at kjønnsforskjellene var mindre blant de som brukte idrettshaller. I befolkningen svarte 11.7 prosent av mennene og 9.4 prosent av kvinnene at de

trente regelmessig i idrettshallene. I svømmehaller og privat helsestudio var det en større andel kvinnelige brukere. Noe overraskende var den største andelen som oppgav at de brukte innendørsanlegg regelmessig i befolkningen kvinner på private helsestudio. Bruken av private helsestudio varierer geografisk og det er særlig i de store byene og på større tettsteder at kvinner benytter seg av de private tilbudene. Det at kvinner kan forholde seg til åpningstider i stedet for treningstider gjør bruken av anleggene mer fleksible. For mange kvinner med omsorgsansvar er det å forholde seg til egne tidsbudsjetter viktig for å passe inn mosjonsaktiviteter på "trange" dager i trippelløpet mellom jobb, fritid og hjemmearena.

3.3 Mange eldre trener regelmessig

I befolkningen går aktivitetsnivået ned med økende alder. Blant de regelmessig aktive kunne man tenke seg en tilsvarende anleggsbruk; at det var de yngste aldersgruppene som trente hyppigst i anleggene. Imidlertid fremstår bruken som mer variert og sammensatt i forhold til anleggstype. I idrettshaller, fotballanlegg, friidrettsanlegg synker bruken med økende alder mens svømmehaller og lysløyper blir brukt av grupper oppover i aldersgruppene. Anleggene fremstår med svært ulike aldersprofiler.

Data viser at de største gruppene regelmessig aktive finner vi i idrettshaller og fotballanlegg og at det er i de yngste aldersgruppene bruken er stor, mens svømmehaller, private helsestudio og lysløyper aktiviserer oppover i aldersgruppene. I aldersgruppen 15-19 år og 20-24 år viser data at det trenes mest regelmessig i idrettshaller. Aldersprofilen viser at private helsestudio og svømmehaller aktiviserer flere oppover i aldersgruppene enn andre anleggstyper. I aldersgruppen 25-39 år og 40-49 år trener den største gruppen i helsestudio, mens vi noe overraskende avdekket den største gruppen regelmessig aktive over 60 år i svømmebasseng. Kjønnen vi bruken av private helsestudio og svømmeanlegg for aldersgruppene over 40 år fant vi at kvinner var betydelig mer aktive enn menn. Mens yrkesaktive og studenter utgjorde de største brukergruppene i private helsestudio er andelen pensjonister og trygdede blant de største gruppene som bruker svømmebasseng. Den ulike bruken mellom ulike aldersgrupper kan også forklares med at konkurranseidretten er sterkt knyttet til spesialiserte anlegg (fotballanlegg, friidrettsanlegg), mens andre anlegg (lysløyper, svømmeanlegg, private helsestudio) fanger opp en større bredde i befolkningen.

3.4 Tid til fritid

Den største ulikheten i anleggsbruk mellom bosted og landsdel fant vi i bruken av private helsestudio. En forklaring på denne forskjellen er at slike tilbud i hovedsak er lokalisert i byer og på tettsteder. Dette er tilbud som er avhengig av en betalingsdyktig kundekrets for å kunne drive med overskudd. Det er også slik at det er i de sentrale Østlandsstrøk at andelen som bruker slike tilbud er høyere enn i de andre landsdelene. Vi finner derimot ingen klar forskjell i andelen som benytter treningssentrene når vi ser det i forhold til utdanningsnivå og inntekt. På mange måter er svømmebassengene en motvekt til de private helsestudioene ved at de finnes i nesten hver kommune i landet. Nordland har langt flere svømmebasseng enn landets øvrige fylker. Ser vi på norgeskartet viser dette at vi finner flere svømmebasseng per 10 000 innbyggere i tynt befolkede strøk enn i tettbygde, mens mønsteret for private helsestudio er at jo flere innbyggere jo større anleggsdekning. I vårt materiale vil gruppen som bruker private helsestudio utgjøre 460 000 voksne i befolkningen, mens 270 000 bruker svømmebasseng.

Spredning av private helsestudio er en anleggsfordeling i samfunnet som har skjedd via markedet. Det er her vi fant den største ulikheten i anleggsbruk. Kjernen blant brukerne er i aldersgruppen 20-40 år, med en overvekt av kvinner. Brukerne befinner seg i livsfasen ofte preget av forandringer, mobilitet, knapp tid og mye å gjøre. En stor gruppe kvinner som har

universitets- eller høyskoleutdanning og er yrkesaktive i serviceyrker eller jobber i helsesektoren utgjorde kjernegruppen blant kundene på de private helsestudio. I arbeidslivet er koblingene mellom fritid og arbeidstid blitt løsere. Mønsteret for tidsbruk er blitt mindre standardisert og mer fleksibelt blant arbeidstakere. Tross synkende arbeidstid har mange fått dårligere tid. Private helsestudio er tilgjengelige og tilbyr meningsfulle og effektive løsninger (Steen Johnsen 2004).

Tidsklemma dannes ikke bare fordi vi pålegges så mange oppgaver i det moderne samfunnet, tidsnøden oppstår fordi vi ønsker så mye, fordi vi krever mening. Jakten på mening reiser også spørsmålet om hvordan jeg skal bruke tiden. Tidstapet kan kuttes dersom man kan trene når det passer, eller om flere familiemedlemmer kan trene på samme sted. De private helsestudioene har for lengst oppdaget dette. Den såkalte fafo-undersøkelsen viste at de som faller fra kutter i større grad ut organisasjonene enn aktivitetene (Dølvik 1988). Trening i helsestudio kan sees på som et praktisk svar på det moderne menneskets hverdagsproblemer. Tid er det knappeste gode. Dette har markedet tatt hensyn til hvor det finnes med sine kurs, partier og klasser. Helsestudioene er ikke bare anlegg som er løsrevet fra tradisjonelle anlegg, men også frikoblet tradisjonelle og kulturelle føringer. Anleggsbrukerne opptrer i et kundeforhold med rettigheter og plikter.

Det moderne menneskets individualitet er en organisert individualitet - det praktiske svaret på presset mellom jobb og privatliv. De som arbeider mest er de med god utdanning, og hvor arbeid og fritid ofte flyter over i hverandre. Barnefamilier er de som oftest ender i tidsklemma. Moderne mennesker i sine mest yrkesaktive år løper til foreldremøter, barnehager og foreninger for sine barn. Kvinnene checker inn på helsestudio. Kvinners yrkesdeltakelse har økt. Dette tar ikke bare i seg selv av familiens tid, det bidrar også til mer reisetid i jobben. Barnehager gjør dobbeltarbeid mulig, men det krever også tid. Tidsklemma fører til at man kutter i tidsbruken på det som fremstår som minst meningsfullt. I valget mellom husarbeid og trening taper husarbeidet. Den moderne kvinnen legger vekt på realiserende aktiviteter, og betaler gjerne for trivielle aktiviteter som trening (Frønes & Brusdal 2000). En undersøkelse av kundene som kjøpte medlemskap på Sats da det åpnet viste at et stort flertall av kvinnene som utgjorde 80 prosent allerede drev med ulike former for trening (Rafoss & Rolland 2001).

3.5 Anleggsmasse

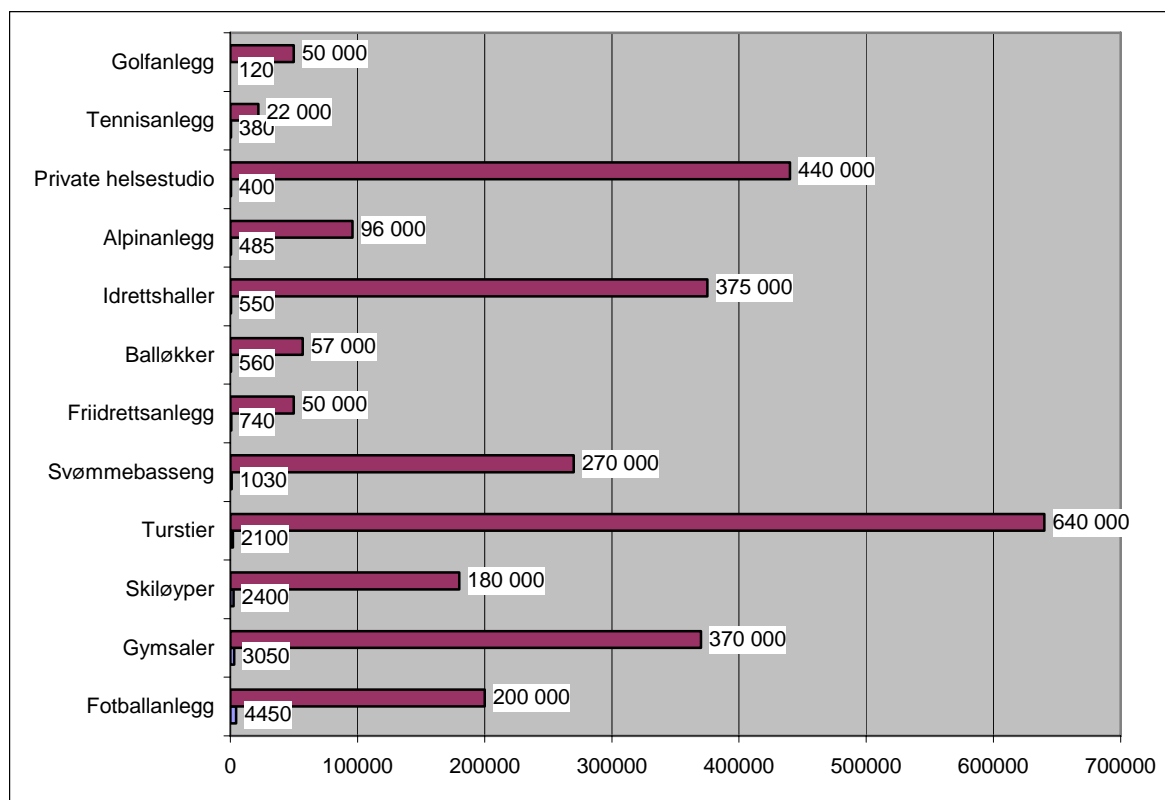
Hvor mange anlegg som finnes er viktig for å forklare bruken anleggene, men samtidig er det nødvendigvis ikke slik at antall anlegg er tilstrekkelig for å forklare bruken. Utbygging av anlegg fører nødvendigvis ikke til økt aktivitet. De siste årene har utbygging av nye golfbaner ført til flere medlemmer i Golf forbundet. Det er imidlertid vanskelig å peke på at det er en sammenheng mellom utbredelse av anlegg og bruk av anlegg i befolkningen. Anleggsmangel kan ikke alltid forklare bruken. I 1994 var det registrert 1134 lisensbetalende hoppere i Norges Skiforbund, mens antall hoppbakker var 1234 (Goksøyr 1997:90). I befolkningen var det en langt større andel i befolkningen som sjekket inn på helsestudio enn som svarte at de brukte fotballanlegg, selv om fotball er den idretten som har best anleggsdekning med et anlegg pr. hver 1050 innbygger.

Bruken av anlegg henger nødvendigvis ikke alltid sammen med geografisk utbredelse eller antall anlegg. Det finnes langt færre svømmehaller og idrettshaller enn fotballanlegg, mens bruken i befolkningen er langt hyppigere blant de som trener regelmessig og sporadisk i svømmehaller og idrettshaller enn i fotballanlegg. I figuren nedfor har vi rangert

anleggstypene etter antall fra fotballanlegg (4450 fotballbaner) som den mest utbredte anleggstypen til golfanlegg (120 golfbaner).

Videre fremgår det av figuren hvor mange voksne i den norske befolkning som trener regelmessig i anleggene, dvs. en eller flere ganger i uka..

Figur 49 Antall anlegg og anleggsbrukere i den voksne norske befolkning.⁵

Det fremgår av figuren at det var ca 2 400 000 voksne som svarte at de brukte de ca. 16 500 anleggene regelmessig dvs. en gang i uka eller oftere. Vi må forstå dette slik at en rekke personer brukte flere anleggstyper. Det er nødvendigvis ikke slik at det er en sammenheng mellom antall anlegg og bruken. I gjennomsnitt trente 1100 personer regelmessig i hvert av de 400 private studioene, mens tilsvarende tall for idrettshaller var 680 personer, svømmebasseng 262 personer og fotballanlegg 45 personer.

Det å bruke det enkelte anlegg handler om bruk av tid og rom. I anleggene realiseres tid og rom relasjoner. En relasjon som gir aktiviteten en slags eksistens og mening. Fotballbaner og friidrettsanlegg er konstruert for andre tid og rom relasjoner enn turstier. Fotballspillet og friidrettsøvelsene produserer sine egne tid og rom relasjoner og dermed sin egen eksistens når ballen spilles mot mål og løpes innenfor opptrukne linjene. En slik forståelse betyr at aktivitets- og anleggsformer kan analyseres ut fra hvordan tid og rom relasjonen mestres. Det å bruke en tursti kan forstås som transport, som et sted å spasere eller et sted å løpe. Turstien betyr noe annet når den brukes for å komme fra et sted til et annet eller den brukes til trening

⁵ Antall anlegg er hentet fra KRISS. Opplysninger om antall private studio er gitt av leder for Norges Treningssenterforbund. Andelen voksne anleggsbrukere er fremkommet på bakgrunn av hvor stor prosentvis andel som svarte at de brukte det enkelte anlegg en gang i uka eller oftere. Den voksne befolkningen utgjorde 3 561 000 i 2001.

for å forbedre rekorden på 400 meter. Det vil i noen anleggstyper finne sted flere aktivitetsformer (turstier, lysløyper, idrettshaller etc.), mens i andre anlegg vil en aktivitetsform dominere (golfanlegg, tennisanlegg, fotballanlegg, friidrettsanlegg etc.). I sin undersøkelse fant Wichstrøm(1995) at anleggsbruken varierte blant ungdom etter om de drev med konkurranseidrett eller mosjonsidrett. Idrettshallen og gymsalen fanget i stor grad opp mosjonisten og konkurranseutøveren. Dette var bare et stykke på vei tilfelle med fotballbanen og friidrettsanlegget som var mer preget av ungdom som konkurrerte, mens svømmehallen, skiløyper og alpinanlegget var typiske mosjonsarenaer.

Forskjellene i bruk mellom typiske konkurranseanlegg og mosjonsanlegg ser ut til å øke med alderen. Denne undersøkelsen viser at det nødvendigvis ikke er utbredelse av en anleggstype fører til økt bruk, men at selve anleggets funksjon også spiller en vesentlig rolle når vi skal forklare den ulike bruken. Det at en idrettshall har langt flere brukere enn en fotballbane kan både knyttes til anleggets funksjon og utbredelse. Hvordan anleggene er konstruert kan bidra til å forklare den ulike bruken. I denne sammenheng innebære det at noen anlegg åpner for en mer fleksibel bruk, mens andre anlegg gir færre bruksmuligheter. Den ulike bruken kan ha noe med hva slags kunnskap det trengs for å bruke anlegget eller hva slags forventninger det ligger til bruken i selve anlegget. Å hoppe på ski forutsetter at utøveren har kunnskap samtidig som det ligger forventninger til bruken av en hoppbakke.

3.6 Anleggsdekning

Et hyppig anvendt mål i alle utbygginger for å angi et standardnivå er den såkalte dekningsgraden. Den standarden angir forholdet mellom en gitt anleggstype og et antall innbyggere som denne anleggstypen prinsipielt skal kunne dekke. Dette kommer klart frem i St.meld.nr.14 (1999-2000) *Idrettslivet i endring* som konkluderer med at antall innbyggere per anlegg gir en god mulighet som befolkningen har når det gjelder tilgang på anlegg. Meldingen peker også på at det er grunn til å være oppmerksom på at en kvalitativ vurdering av anleggsdekning også må sees i sammenheng med forhold som geografiske avstander, bosettingsmønstre og variasjoner i forhold til bla. lokale behov og klimatiske forskjeller. Det gjøres imidlertid ikke nærmere rede for hvordan disse kvalitative vurderingene får betydning for bruk av anlegg. Det kan i denne forbindelse være hensiktsmessig å skille mellom to former for dekningsgrad; *potensiell dekningsgrad* og *aktuell dekningsgrad*. Den potensielle dekningsgraden angir forholdet mellom antall idrettsanlegg og innbyggertallet, mens den aktuelle dekningsgraden angir forholdet mellom antall anlegg og brukere i befolkningen eller aktive idrettslag. I denne sammenheng kan det være interessant å se på forholdet mellom potensiell og aktuell dekningsgrad i forholdet mellom landsdeler, på fylkesnivå og i et utvalg kommuner i Nord-Norge.

Det kan være vanskelig å måle potensiell anleggsdekning for sentrale anleggstyper som flerbrukshaller, svømmehaller og fotballanlegg mellom for eksempel store byer og små kommuner. Innbyggere per anlegg i de ulike landsdelene kan allikevel være en god indikator når det gjelder tilgang til anlegg. Som allerede nevnt kan det være av interesse å sammenlikne den potensielle og aktuelle deknningen. Det kan tenkes at det er en viss sammenheng, mønstre mellom de to former for anleggsdekning. Det har vært mulig gjennom våre data om anleggsbruk og anleggsmasse å foreta en sammenlikning mellom idrettsanleggenes dekningsgrad i den voksne befolkning. Den følgende figur viser forholdet mellom potensiell og aktuell anleggsdekning i tre anleggstyper; flerbrukshall, fotballanlegg, svømmebasseng.

Tabell 3 Antall innbyggere per anleggstype og antall regelmessige brukere i den voksne befolkning i ulike landsdeler. 2002.⁶

	Flerbrukshall N= 652		Fotballanlegg N=4329		Svømmebasseng N=1204	
Landsdel	Innbyggere per anlegg.	Aktive brukere per anlegg	Innbyggere per anlegg	Aktive brukere per anlegg	Innbyggere per anlegg	Aktive brukere per anlegg
Nord-Norge	3 821	397	548	35	1 304	109
Trøndelag	4 383	464	640	35	3 555	284
Nord- Vestlandet	5 844	654	807	45	2 478	203
Sør-Vestlandet	4 366	484	963	61	2 659	204
Østlandet	8 410	849	963	51	4 449	320
Landet	5 588	586	841	49	3 024	230
N	3 644 000	382 000	3 644 000	204 000	3 644 000	277 000

For de tre anleggstypene er det interessant å observere at Nord-Norge har en bedre fordeling av anleggsmassen i forhold til befolkningen enn vi finner i de andre landsdelene. For de tre anleggstypene er det interessant å observere at Østlandet har den laveste potensielle anleggsdekningen, og at Østlandet har en betydelig lavere potensiell anleggsdekning for idrettshaller og svømmehaller enn landsgjennomsnittet. Landsdelen skiller seg ut når den aktuelle dekningen i flerbrukshaller og svømmehaller med det høyeste antall brukere, mens for fotballanlegg skiller landsdelen seg ikke ut fra de andre landsdelene på en tilsvarende måte.

Ser en nærmere på hvor mange voksne mennesker som bruker anleggene regelmessig dvs en gang i uka eller mer er det for svømmebasseng vi finner de største forskjellene mellom den potensielle og aktuelle dekningsgraden. Dette kan tyde på at anleggsmassen dvs tilgangen til anlegg i en befolkning har stor betydning for bruken. Det fremgår av analysen at det er en stor andel i befolkningen i Nord-Norge som bruker svømmebasseng. Det fremgår at den aktuelle anleggsdekningen skiller seg ut i Nord-Norge og at dette kan ha sammenheng med den regelmessige bruken i befolkningen. En oversikt viser at det finnes bare en kommune i Nord-Norge hvor det ikke er bygd svømmebasseng (Langkaas 1997).

Kommunal velstand kan måles på forskjellige måter – for eksempel ved antall idrettsanlegg i forhold til innbyggertallet. Vi vil her belyse forholdet mellom potensiell og aktuell dekningsgrad ved å trekke

⁶ Antall anlegg per anleggskategori er hentet fra rapporten Finansiering av statlig idrettspolitik. Kultur og Kirkedepartementet. Landsdelene er inndelt etter følgende Nord-Norge (Finnmark, Troms, Nordland), Trøndelag (Nord-Trøndelag, Sør-Trøndelag), Nord-Vestlandet (Møre og Romsdal, Hordaland, Sogn og Fjordene), Sør-Vestlandet (Rogaland, Vest-Agder, Aust-Agder), Østlandet (Telemark, Vestfold, Buskerud, Oppland, Akershus, Oslo, Østfold, Hedmark).

inn noen kommuner som er lokalisert i Nord-Norge. De tallene som er uthevet med **fet skrift** viser at anleggsdekningen er lavere enn landsgjennomsnittet.

Tabell 4 Potensiell anleggsdekning per innbygger i noen utvalgte kommuner i Nord-Norge og utvalgte fylker fordelt på ulike anleggs kategorier.⁷

	Svømmebasseng	Idrettshaller	Friidrettsanlegg	Fotballanlegg	Skiløype
Porsanger	890	4 450	1 483	494	890
Vadsø	2 043	3 065	3 065	1 021	1 532
Lyngen	1 612	-	3 225	358	645
Lenvik	1 840	5 520	5 520	613	1 577
Vestvågøy	2 675	5 350	5 350	1 535	2 675
Hadsel	2 773	8 320	8 320	1 138	4 160
Harstad	4 600	5 750	11 500	920	2 300
Vågan	2 307	9 229	9 229	923	4 614
Alstadhaug	-	7 440	7 440	930	7 440
Vefsn	2 710	13 553	6 776	1 232	1 042
Alta	2 800	2 780	5 600	886	1 527
<i>Nordland</i>	3 479	11 071	3 414	848	2438
<i>Troms</i>	3 063	8 649	6 818	724	828
<i>Finnmark</i>	2 270	3 950	3 000	780	1 303
<i>Oslo</i>	26 700	26 300		4 140	31 900
Hele landet	4 234	8 444	6 452	1 041	1 524

For å danne oss et bilde av anleggsdekningen i kommunene kan vi sammenlikne den med hele landet og de tre nordligste fylkene. Det kan være hensiktsmessig å velge ut anleggstype som er mest utbygd og hyppigst brukt. Vi kan derfor se nærmere på anleggs kategoriene: idrettshaller, svømmebasseng, lysløyper, friidrettsanlegg og fotballanlegg. Anleggsdekningen mellom kommunene varierer mellom anleggs kategorier. I forhold til hele landet er det Hadsel, Vefsn og Harstad som har en anleggsdekning pr. innbygger som er høyere enn landsgjennomsnittet for tre anleggs kategorier. Det er tre kommuner, Vefsn, Vestvågøy og Hadsel som har et lavere antall innbyggere pr. fotballanlegg enn landsgjennomsnittet. I kommunene Porsanger, Lyngen og Lenvik finner vi en bedre anleggsdekning pr. fotballanlegg enn det som gjelder for fylket. Vi kan utdype dette ved å se på hvordan den aktuelle anleggsdekningen er for fotballanlegg i de utvalgte kommunene.

⁷ Antall anlegg pr. anleggstype er hentet fra KRISS.no jan 2003.

Tabell 5 Aktuell anleggsdekning fotballbaner i forhold til aktive i utvalgte kommuner i Nord-Norge 2002.⁸

Anleggstype	Aktive pr. gressbane	Aktive pr. Grusbane	Aktive pr. kunstgressbane	Aktive pr. fotballbane
Vadsø	132	44	132	26
Porsanger	48	29	144	16
Alta	156	33	234	25
Lyngen	117	47	-	33
Lenvik	112	31	183	22
Harstad	309	29	618	26
Hadsel	213	43	213	31
Vågan	148	42	296	30
Vestvågøy	-	35	208	30
Alstadhaug	63	63	252	28
Vefsn	67	67	336	31

Anleggsdekningen varierer lite mellom kommunene i forhold til aktive per fotballbane. Porsanger skiller seg fordelaktig ut når det gjelder de tre typer baner. I denne analysen har det ikke vært mulig å foreta sammenlikninger med andre kommuner. Det kan derfor ikke hevdes, hvorvidt man i disse kommunene har en lav eller høy anleggsdekning. Anleggsdekningen per aktiv ville være 81 aktive per fotballbane eller 49 aktive per fotballbane over 12 år for de som er registrert i Norges Fotballforbund 2002. En dansk undersøkelse av dekningsgraden til fotballbaner kom frem til at i gjennomsnitt hadde 66 medlemmer per bane (Jespersen & Riiskjær 1980). I forhold til landsgjennomsnittet finner vi en betydelig bedre anleggsdekning per aktiv i kommune som har bygd haller.

Et gjennomgående trekk er at kommunene har bedre dekning av gressbaner enn kunstgressbaner. I forhold til disse to banetyper har Harstad den klart laveste dekningen. Det kan være vanskelig å peke på et klart udekket behov i forhold til fotballanlegg. Det er ikke nødvendigvis behov for flere fotballanlegg, men dekning av et behov for hvilket underlag fotball skal spilles på. Flere gressbaner og kunstgressbaner gjør det mindre attraktivt å spille på grusbaner.

Brukerbehov for idrettsanlegg har vi tematisert ved å oppstille ulike mål for dekningsgrad; aktuell og potensiell dekningsgrad. Hvorvidt anleggene skal dekke aktiviteten til idrettslagenes medlemmer eller befolkningen har betydning for hva slags anlegg som bygges. Den aktuelle dekningsgraden kan si oss noe om den faktiske bruken av anleggstyper. Det er nødvendigvis ikke slik at dersom det er tilgang på et anlegg i kommunen at anlegget er tilgjengelig for alle potensielle brukere. Anleggsbruken vil være avhengig av tilgjengelighet dvs. avstand til anlegget, alderssammensetting i befolkningen, bosettingsmønster etc. Den potensielle dekningsgraden for idrettshaller er betydelig lavere enn for fotballanlegg, mens den aktuelle dekningsgraden viser et motsatt mønster i befolkningen.

3.7 Avstand til anlegg

Bruk av anlegg kan ha sammenheng med tilgjengelighet til ulike anleggstyper. Bruk av anlegg innebærer reising enten det er snakk om å gå, sykle, bile, busse eller ta tog. Svært mange nordmenn

⁸ Aktive er avgrenset til antall spillere over 12 år som deltok i seriespill 2002.

har tilgang til konkurranseanlegg og treningsanlegg innenfor en rekkevidde på 20-30 minutter med bil. Atskillig færre har slike tilbud innenfor gang- eller sykkelavstand (Vaage 2004:14). Undersøkelser har vist at familier som disponerer bil deltok oftere og i flere i fritidsaktiviteter enn familier som ikke disponerte bil (Torkildsen1999:121). Tabellen nedenfor viser at avstanden til ulike anleggstyper varierer.

Tabell 6 Avstand til ulike anleggstyper for aldersgruppen 16-79 år. 2001. Prosent.⁹

Anleggstype	Under 4 kilometer	Under 25 kilometer
Fotballbane, idrettsplass	73	97
Svømmehall, eller basseng	51	92
Idrettshall	58	91
Lysløype	50	84
Skytebane	20	69
Alpinanlegg	12	44
Golfbane	11	51

Tabellen viser at avstanden til ulike anleggstyper for store deler av befolkningen er mindre enn 25 kilometer. Det har skjedd noen forbedringer i avstanden til ulike anleggstyper i perioden 1997-2001. Andelen i befolkningen som har en avstand på under 4 kilometer til idrettshall og fotballanlegg økte i perioden 1997-2001 (Vaage 2004:16) Hvor stor betydning avstanden til anlegg har for bruken av anlegg har vi liten kunnskap om. Selv om fotballbaner er den mest utbredte anleggstypen og befolkningen bor i nærheten av anleggene brukes disse anleggene av en mindre andel i befolkningen enn f.eks idrettshaller og svømmebasseng hvor avstanden er større. Andelen i de ulike landsdelene som bor mindre enn 4 kilometer fra anlegget viser liten forskjell mellom landsdelene. Imidlertid er det noen områder hvor en større andelen av befolkningen har adgang til anlegg. Folk som bor i Oslo/Akershus har bedre tilgang til fotballanlegg, alpinanlegg og golfanlegg enn resten av landet, mens de som bor i Nord-Norge har korte vei til lysløyper enn de som bor andre steder i landet (Vaage 2004:47).

Vi skal trekke frem noen undersøkelser som problematiserer tilgangen til og bruk av anlegg. En undersøkelse av brukerne av alpinanlegget i Narvik viste at 6 av 10 reiste mindre enn 20 kilometer for å komme til anlegget. Halvparten bodde mindre en 10 kilometer fra anlegget. De kvinnelige brukerne bodde nærmere anlegget enn menn.(Rafoss 2004b) Avstanden fra alpinanlegg må en forvente vil variere siden lokalisering er noe som gir seg ut fra topografien og klimatiske forhold. En undersøkelse av tre alpinanlegg i Syd-Norge avdekket at 11 prosent av brukerne bodde mindre enn 20 kilometer fra anlegget og to av tre brukere reiste mer enn 100 kilometer for å bruke anlegget (Støve 1998:77). Det kan være vanskelig å si hva tilgjengelighet har å si for bruken, men alpinanlegget i Narvik fungerte åpenbart som et lokalt anlegg for befolkningen som bodde i byen og på tettsteder i nærheten. De tre anleggene i Syd – Norge var alle lokalisert utenfor byer og tettsteder. De to undersøkelsene viser at bruken av alpinanlegg bla. er avhengig av lokalisering i forhold til bosted.

Voksne brukere av innendørs treningshaller for fotball i Nord-Norge ble spurt hvor langt de reiste for å komme til hallen (Rafoss 2004). På spørsmål hvor langt det var det til hallen fra eget bosted svarte 60 prosent at de bodde innen 5 kilometer fra hallen og en av fem

⁹ Kilde: SSB,2002.

hallbrukere bodde innen 1 kilometer fra hallen. En liten gruppe (6 prosent) svarte at de bodde lenger enn 20 kilometer fra hallen. I forhold til brukere av andre innendørsanlegg variete avstanden lite fra bosted til anlegg. Sammenlikner vi boavstanden til treningshallene med avstanden med brukere av idrettshaller og svømmehaller var det en prosentvis like stor brukergruppe av disse innendørsanleggene som bodde innen 5 kilometer fra anleggene (Olsen & Giske 1994,1996).

Veal (1973) fant i sin undersøkelse at de som bodde nærmere enn 1 kilometer fra et svømmebasseng brukte bassenget fire ganger oftere enn de som bodde mellom 1 og 2 kilometer fra anlegget, og seksten ganger oftere enn de som bodde 3 til 4 kilometer fra anlegget. En annen studie (Maw 1972) av svømmehaller viste at ikke bare bo avstand til anlegget, men også tilgangen på offentlige transport midler var av stor betydning for bruken av svømmebassengene spesielt blant de yngste brukerne. Hvor det er enkel adgang og hvor innbyggerne kunne gå til idrettsanlegget økte bruken blant eldre, de som ikke hadde bil, lav inntekts grupper og kvinner med små barn.

Et generelt mønster er at bruken av anlegg faller ettersom man beveger seg bort fra anlegget. Lokalisering er av stor betydning for å forklare bruken bruk eller ikke bruk i en befolkning. Bruken er også avhengig av at anlegget er tilgjengelig for de som bor i nærheten. I vårt materiale kan bruken av svømmebasseng tyde på at både lokalisering og tilgjengelighet kan forklare at disse blir brukt av eldre, kvinner med barn og grupper med lav inntekt. De er få som bruker golfanlegg. I befolkningen som bodde innenfor en radius av 25 kilometer fra golfbane var dette anleggstypen de færreste benyttet (Vaage 2004:16). En forklaring på anleggsbruken kan være at de som bruker golfbanene er størst blant de som tilhører gruppen med den høyeste inntekt.

3.8 Anlegg som sosiale konstruksjoner

Anlegg kan sees på som sosiale konstruksjoner med mening. Et anlegg forteller oss noe om sosiale fakta om sosiale prosesser knyttet til bruk eller ikke bruk av anlegg. Den enkelte bruker vil ha kunnskap om anlegget, dvs. erfaringer og opplevelser som er lagret som kunnskap om hvordan anlegget kan brukes. Baner, haller og idrettsplasser eksisterer ikke som noe objektivt gitt, men ved at mennesker knytter meninger og erfaringer til stedene. Idrettsanlegg kan sees på som materialisering av sosiale forhold. Anleggene bærer spor av handling. Anlegget vil mer eller mindre være et materialisert uttrykk om forventninger om bruk. Aktørene tillegger omgivelsene mening og betydning. Anleggene tillegges mening og betydning av de som bruker anleggene. Dette innebærer at den fysiske strukturen gir ulike tolkningsmuligheter for brukerne.

I det foregående har vi diskutert den ulike sosiokulturelle og demografiske bruken med utgangspunkt i ytre forhold som antall anlegg, anleggsdekning og tilgjengelighet for å finne årsaker til ulikheten. Ved å sette fokus på utforming og bruk i forhold til hvilken funksjon idretten har i forhold til anlegget flytter vi perspektivet fra ytre forhold til selve anlegget, til koblingen mellom idretten og anlegget.

Tangen (2001, 2002) er opptatt av å forklare hvorfor noen bruker og ikke bruker et idrettsanlegg. Utgangspunktet for analysen er å forstå hva et idrettsanlegg er som sosiologisk kategori. Dette innebærer å sette fokus på hvordan den enkelte aktør observerer og opplever anlegget ut fra egne erfaringer og kunnskaper. For Tangen er det utilstrekkelig å beskrive 'anleggsbrukere' i lys av demografiske og sosiokulturelle variabler. For å avdekke hvilke sosiale mekanismer som er virksomme bak at noen bruker og andre ikke bruker anlegget nytter han begrepene 'tause forventninger' og 'taus kunnskap'. Dette vil vi utdype nærmere.

Tangen (2001a) argumenterer for at bruk og ikke bruk av anlegg kan forklares ut fra anleggets tause forventninger. På den ene siden vil ethvert idrettsanlegg være en materialisering av ett sett av tause forventninger. Disse forventningene regulerer hvilke aktiviteter som skal kunne foregå på de ulike anleggene og hvem som skal få delta. Slik sett vil denne mekanismen dreie seg om inklusjon av bestemte ytelser for bruken av anlegget. Den andre mekanismen knytter Tangen an til det forholdet at brukere vil observere de nevnte forventninger og slutte seg til eller avise å bruke anlegget ut fra kunnskap. Disse erfaringer og opplevelser betegnes som taus kunnskap.

For individet bygger bruk eller ikke bruk av et anlegg på *taus kunnskap*, en kunnskap det er vanskelig å være seg selv bevisst. Bevegelsen knytter sammen tause forventninger og taus kunnskap. Ved å bruke eksempler med to forskjellige idrettsanlegg for fotball som et moderne stadion og en balløkke markeres forskjellige "internal space". Idrettsanleggenes tause forventninger kommuniserer hvem som inkluderes og hvem som er utelukket. Tangen er kritisk til den økende spesialiseringen av bevegelse:

"I think there is an increasing gap between the silent expectations materialized in many sport facilities and the ordinary man's silent sporting abilities. Only a smaller fraction of the population has the necessary abilities to meet the expectations of some large sport facilities".(Tangen 2001a:17).

Tangen (2001a) argumenterer for at bruk og ikke bruk av anlegg kan forklares ut fra anleggets *tause forventninger*. Tangen legger i sin forklaring på sammenhengen mellom idrettsanlegg og oppmerkingens betydning for brukere som et uttrykk for tause forventninger. Merkingen av idrettsanlegg, uttrykker bestemte forventninger som må forstås i lys av grenser. Merkingens funksjon er å holde alt som ikke er relevant utenfor, enten det er aktiviteter eller aktører.

"Fotballmål og slalåmporter er merking som uttrykker bestemte forventninger. Gjennom å innfri forventningene, bekreftes grensene og systemet opprettholdes. Et idrettsanlegg er derfor, sett med disse sosiologiske brillene en struktur av bestemte forventninger som sikrer systemets opprettholdelse. De innfries og avvises kontinuerlig uten nøling og ettertanke."(Tangen 2004:2)

Tangen (2004) argumenter for at forventninger er fortattede meningshenvisninger som dannes gjennom at et begrenset utvalg muligheter velges ut som idrettssystemet kan orientere seg på grunnlag av. Utforming av anlegget, oppmerking, utstyr osv uttrykker slike forventninger. Forventninger er nedfelt eller innbakt i anleggets materialitet eller sagt på en annen måte; idrettsanlegget har en strukturell funksjon fordi det er materialiserte forventninger knyttet til anlegget. Et anlegg med en struktur av tause forventninger som er observerbart for det enkelte individ.

Idrettssystemet produserer og reproducerer sine egne anlegg for å produsere mer idrett. I det samme øyeblikk som "sport creates itself, it also produces facility as the space where the communication shall take place"(Tangen 2001b:16). Hvordan vi kan forstå idrettsfeltets relativt faste strukturer er problematisk. Bruk av idrettsanlegg strukturerer ikke bare organisering av idrett og fysisk aktivitet som vi har sett innendørshaller har medført innen håndball og volleyball, men også selve idrettsaktiviteten. Dynamikken mellom taus kunnskap og tause forventninger endrer anleggene og aktiviteten. Anlegg og utstyr endres. Fotball spilles på kunstgress innendørs og forventningene til mer trening og forberedelser er også blitt endret for grupper av spillere. Den tause kunnskapen er blitt mer omfattende og kompleks hos den enkelte spiller og dels har de tause forventningene blir mer krevende og

komplekse i anleggene. Hvorvidt de tause forventningen som er nedfelt i de spesialiserte idrettsanleggene gjør det vanskelig for stadig å skaffe seg den tause kunnskapen for å ta i bruk anleggene slik Tangen hevder kan være problematisk, men gir grunnlag for refleksjon.

De spesielle distinksjonene som er utviklet i den enkelte idrett vil åpenbart prege forholdet mellom det enkelte anlegg og den enkelte utøver. Hvorvidt avstanden mellom tause forventninger og taus kunnskap er et resultat av anleggets konstruksjon kan utdypes. En idrettshall vil ha flere sett av forventninger som gjør bruken fleksibel, mens et friidrettsanlegg vil ha et begrenset sett av forventninger. Anlegget er først og fremst bygget for å fremme friidrett, mens bruken av idrettshallen er mer mangfoldig. Den teknologiske utviklingen skaper nye behov for forbedringer og bygging av nye anlegg. Særforbund vil ha interesse av at det bygges moderne konkurranseanlegg, mens det offentlige kan se det som mest hensiktsmessig å bygge flere turstier og holde oppe lysløypenettet.

For å forstå dynamikken i forholdet idrett og anlegg kan det kan være nyttig å skille mellom en indre og en ytre form for rasjonalitet (Goksøyr 1988). Et skille mellom en ytre og en indre rasjonalitet kan være fruktbart med tanke på å forklare og forstå den ulike anleggsbruken. Den indre rasjonaliteten vil ha en individrettet målsetting som kan ta sikte på å forbedre rekorder, forebygge sykdom, utvikle allsidige ferdigheter etc. En ytre rasjonalitet kan ha sosiale målsettinger som å integrere innvandrere kvinner, få flere ungdom aktive, utbre idrett og fysisk aktivitet til nye grupper etc. Anlegget kan både ha en ytre rasjonalitet som å utbre spillet og rekruttere folk til fysisk aktivitet og en indre rasjonalitet som kan innebære å utvikle utøvere og øke prestasjonene blant en gruppe topputøvere.

Utbygging av anlegg kan gjerne sees på som en kamp mellom en ”indre” og ”ytre” rasjonalitet. Er konsekvensen at anleggene rekrutter flere til idrett og fysisk aktivitet eller fører anleggene til å utvikle organisering, arrangement og prestasjoner? Den indre rasjonalitet har idretten som ramme hvor handlingene tar sikte på en målrettet adferd mot stadig bedre prestasjoner. Om produksjon av prestasjoner går utover mennesker og natur er i utgangspunktet lite interessant, så lenge presentasjon av resultater er lønnsom overfor media og sponsorer. For å nå mål som ligger i konkurranse og streben etter grensesprengninger taes det i bruk midler for å nå disse målene. Anlegget er en del av denne prosessen og en mulighet for å forklare teknologiske endringer av anleggene er å legge prestasjons prinsippet til grunn. For at idrettslige prestasjoner skal sammenlignes må teknologiske forhold gjøres likeverdige. Vi kan argumentere for at anleggstypene uttrykker en utvikling mot standarder. Standarder som er knyttet til prestasjonsidretten og som skaper identiske idrettslandskaper. På den andre siden viser denne undersøkelsen at det finner sted flerbruk i tradisjonelle idrettsanlegg som svømmebasseng og idrettshaller selv om anlegget er standardisert og normert for spesielle idretter. Selv om vi har vist at anleggsbruken er ulik og mangfoldig gjenstår det ennå en rekke ubesvarte spørsmål om anleggsbruk.

Litteratur

Barland,B (2001): Domus Athletica – et idrettsanlegg for framtida ?. Rapport fra prosjektet ”Idrettsanlegg 2000”. Nr.11,2000/2001.

Breivik,G (1992): Verdier og holdninger blant idrettsaktive. Rapport nr.4 prosjektet ”Idrett – verdi – framtid”. Norges Idrettsforbund.

Breivik, G & Vaagbø, Ola (1999): Jakten på det gode liv. Utviklingen i fysisk aktivitet i den norske befolkningen i perioden 1985 -1997. Skrifter i utvalg, Bind 13.Norges Idrettshøgskole.

Dølvik, J.E., m.fl (1988): Kluss i vekslinga. Fritid, idrett og organisering. Fafo-rapport.

Frønes,I.& Brusdal.B.(2000): På sporet av den tapte tid.Fagbokforlaget.

Finansiering av statlig idrettspolitik. Kartlegging, vurdering og forslag til tiltak for bedre måloppnåelse. Kultur- og kirke departementet. Oslo 2003.

Goksøyr,M (1988): Sivilisering –modernisering- sportifisering. Nora 90.Norges Idrettshøgskole

Goksøyr,M (red.) (1996): Kropp, kultur og tippekamp. Universitetsforlaget.

Hapnes, O.C (1998): Elvepadling i Sjoa. Forhold omkring bruk og brukere av riks anlegget for elvepadling i Sjoa. Hovedfagsoppgave Norges Idrettshøgskole.

Jespersen,E & Riiskjær,S (1980): Idrettsfaciliteter I Ringsted kommune. Forlaget Bavnebanke.

Kulturdepartementet, idrettsavdelingen (1997): Idrettsanleggsregisteret rapport nr.2.

Kulturdepartementet, idrettsavdelingen (1997): Idrettsanleggsregisteret rapport nr.3.

Kulturdepartementet & Norges Idrettsforbund (2003): Tilstandsrapport 2003. Om idrett og fysisk aktivitet i Norge. Akilles.

Lamprecht,M.& Stamm.H.P.(1996): Age gender patterns of sport involvement among the Swiss labour force, i: Sociology of Sport Journal 1996,nr.13.

Langkaas,L (red.) (1997): Nasjonalatlas for Norge: Idrett. Statens kartverk, Hønefoss.

Maw,R.& Cosgrove,D.(1972): Assessment of Demand for Recreation: A Modelling Approach. Working Paper 2/72, Polytechnic of Central London.

Olsen,A.M& Giske,R.(1994): Idrettshaller i fokus. En sluttrapport fra hallbruksundersøkelsen. Norges Idrettshøgskole og Kulturdepartementet, Oslo.

Olsen,A.M & Giske,R (1996): Svømmehallbrukere og bruk av svømmehaller. Kulturdepartementet, Idrettsavdelingen, Oslo.

Olsen,A.M (1999): Bruk og brukere av stadionanlegg. Rapport fra prosjektet Idrettsanlegg 2000 Nr.3 1999/00.

Olsen, A.M (1996): Forskning i tilknytning til idrettsanlegg og idrettsutøvelse. Notat til programforberedende utvalg NFR: Idrettens omfang, betydning og betingelser i det norske samfunn, Norges Forskningsråd.

Olsen,AM (2000): Anleggstyper og anleggsbruk. Rapport nr.10, 2000/01 Norges Idrettshøgskole.

Olstad,F & Tønnesson,S. (1986): Norsk idrettshistorie bind II. Aschehoug.

Rafoss,K & Rolland,C. (2001) "Kvinner tar S.A.T.S – på lag uten idrettslag". Paper presentert på nordisk forskningskonferanse om Idrettspolitik som størknet mening og skapende kraft , Bø i Telemark 3.-4. desember 2001.

Rafoss,K. (2004): Haller i Nord. En kartlegging og analyse av anleggsbrukere av nordnorske innendørshaller. HiF-Rapport 2004:9.

Rafoss,K. (2004b): Idrettsanlegg i Nordland. En kartlegging og analyse av anleggsbruk i Narvik Alpinanlegg. Rapport Nordland fylkeskommune 2004.

Steen-Johnsen,K.(2004): Individualised Communities. Keep-fit exercise organisations and the creation of social bonds. Dissertation from Norwegian University of Sport and Physical Education.

Stortingsmelding nr.14(1999-2000): Idrettlivet i endring. Om Statens forhold til idrett og fysisk aktivitet. Oslo Kulturdepartementet.

Støve,O.W.(1998): Alpinanlegg. Forhold omkring bruk og brukere av norske alpinanlegg. Hovedfagsoppgave Norges Idrettshøgskole.

Tangen,J.O.(1997): Samfunnets idrett. Doktorgradsavhandling. Universitetet i Oslo.

Tangen,J.O.(2001a): Embedded Expectations, Embodied Knowledge, and the Movements that Connect. A System Theoretical Attempt to Explain the Use and Non-Use of Sport facilities. *International Review for the Sociology of Sport*. I/2004,ss.7-25.

Tangen,J.O. (2001b): Making the Space. A Sociological Perspective on Sport and its Facilities. *Sport in Society*, Vol.7,No.1, 2004, ss. 25-44.

Tangen,J.O.(2004): Idrettsanlegg og anleggsbrukere – tause forventninger og taus kunnskap. *HiT-Skrift 2-2004*.

Tangen,J.O.(2003): Tause forventninger og taus kunnskap – en oversett sammenheng mellom idrettsanlegg og deres brukere. Idrettsforum.org/artikler.

Torkildsen,G.(1999):Leisure and Recreation Management. London and New York.

Vaage,O.F.(2004): Trening, mosjon og friluftsliv. Resultater fra Levekårsundersøkelsen 2001 og Tidsbruksundersøkelsen 2000. Rapport 2004/13. Statistisk sentralbyrå.

Veal,A.J.(1973): Ashton –under-Lyne Swimming Pool Study: First Interim Report. Centre for Urban and Regional Studies, University of Birmingham.

Wichstrøm,L.(1995): Hvem ? Hva ? Hvor ? om ungdom og idrett. En landsdekkende surveyundersøkelse. UNGFORSK.

Figuroversikt

- Figur 1 Antall anlegg som har mottatt spillmidler 2004.
Figur 2 Hvilke idrettsanlegg har du benyttet i 2002 ?
Figur 3 Hvordan bruker menn og kvinner ulike anlegg ?
Figur 4 Hvordan bruker ulike aldersgrupper idrettsanleggene ?
Figur 5 Hvordan trener folk etter bosted ?
Figur 6 Bruk av fotballanlegg fordelt på bosted og kjønn.
Figur 7 Bruk av gymsaler fordelt på bosted og kjønn
Figur 8 Bruk av idrettshaller fordelt på bosted og kjønn.
Figur 9 Bruk av lysløyper fordelt på bosted og kjønn.
Figur 10 Bruk av private helsestudio fordelt på bosted og kjønn.
Figur 11 Bruk av vekt og styrkerom fordelt på bosted og kjønn.
Figur 12 Bruk av svømmehall fordelt på bosted og kjønn.
Figur 13 Prosentandel av befolkningen over 15 år som trener i alpinanlegg en eller flere ganger i uka fordelt på kjønn og alder.
Figur 14 Prosentandel av befolkningen over 15 år som trener i fotballanlegg en eller flere ganger i uka fordelt på kjønn og alder.
Figur 15 Prosentandel av befolkningen over 15 år som trener i friidrettsanlegg en eller flere ganger i uka fordelt på kjønn og alder..
Figur 16 Prosentandel av befolkningen over 15 år som trener i golfanlegg en eller flere ganger i uka fordelt på kjønn og alder.
Figur 17 Prosentandel av befolkningen over 15 år som trener i gymsaler en eller flere ganger i uka fordelt på kjønn og alder.
Figur 18 Prosentandel av befolkningen over 15 år som trener i idrettshaller en eller flere ganger i uka fordelt på kjønn og alder.
Figur 19 Prosentandel av befolkningen over 15 år som trener i lysløyper en eller flere ganger i uka fordelt på kjønn og alder.
Figur 20 Prosentandel av befolkningen over 15 år som trener i private helsestudio en eller flere ganger i uka fordelt på kjønn og alder.
Figur 21 Prosentandel av befolkningen over 15 år som trener i vekt og styrkerom en eller flere ganger i uka fordelt på kjønn og alder.
Figur 22 Prosentandel av befolkningen over 15 år som trener i svømmehaller en eller flere ganger i uka fordelt på kjønn og alder..
Figur 23 Prosentandel av befolkningen over 15 år som trener i tennisanlegg en eller flere ganger i uka fordelt på kjønn og alder..
Figur 24 Prosentandel av befolkningen over 15 år som bruker turstier en eller flere ganger i uka fordelt på kjønn og alder.
Figur 25 Prosentandel av befolkningen over 15 år som bruker balløkker en eller flere ganger i uka fordelt på kjønn og alder.

- Figur 26 Hvordan brukes anleggene i ulike landsdeler ?
Figur 27 Prosentandel av befolkningen som trener en eller flere ganger i uka i vekt og styrkerom fordelt på alder og landsdel.
Figur 28 Prosentandel av befolkningen som trener en eller flere ganger i uka i private helsestudio fordelt på alder og landsdel.
Figur 29 Prosentandel av befolkningen som trener en eller flere ganger i uka i fotballanlegg fordelt på alder og landsdel..
Figur 30 Prosentandel av befolkningen som trener en eller flere ganger i uka i idrettshall fordelt på alder og landsdel.
Figur 31 Prosentandel av befolkningen som trener en eller flere ganger i uka i svømmehall/svømmebasseng fordelt på alder og landsdel.
Figur 32 Prosentandel av befolkningen som trener en eller flere ganger i uka i lysløyper fordelt på alder og landsdel.
Figur 33 Prosentandel av befolkningen og medlemmer av idrettslag som trener en eller flere ganger i uka.
Figur 34 Prosentandel av befolkningen som trener en eller flere ganger i uka i ulike anleggstyper fordelt på inntektsgrupper.
Figur 35 Prosentandel innen grupper med ulik utdanning som trener en eller flere ganger i uka i ulike anleggstyper fordelt på inntektsgrupper.
Figur 36 Andelen innen de ulike utdanningsgruppene som trener en eller flere ganger i uka i de ulike anleggstyper.
Figur 37 Prosentandel aktive innen ulike typer stilling som trener en eller flere ganger i uka i fotballanlegg.
Figur 38 Prosentandel aktive innen ulike typer stilling som trener en eller flere ganger i uka i idrettshall..
Figur 39 Prosentandel aktive innen ulike typer stilling som trener en eller flere ganger i uka i lysløype.
Figur 40 Prosentandel aktive innen ulike typer stilling som trener en eller flere ganger i uka i private helsestudio.
Figur 41 Prosentandel aktive innen ulike typer stilling som trener en eller flere ganger i uka i vekt- og styrkerom.
Figur 42 Prosentandel aktive innen ulike typer stilling som trener en eller flere ganger i uka i svømmehall.
Figur 43 Prosentandel aktive innen ulike bransjer som trener en eller flere ganger i uka i fotballanlegg.
Figur 44 Prosentandel aktive innen ulike bransjer som trener en eller flere ganger i uka i idrettshall.
Figur 45 Prosentandel aktive innen ulike bransjer som trener en eller flere ganger i uka i lysløype.
Figur 46 Prosentandel aktive innen ulike bransjer som trener en eller flere ganger i uka i privat helsestudio. .
Figur 47 Prosentandel aktive innen ulike bransjer som trener en eller flere ganger i uka i vekt- og styrkerom.
Figur 48 Prosentandel aktive innen ulike bransjer som trener en eller flere ganger i uka i svømmebasseng.
Figur 49 Antall anlegg og anleggsbrukere i den voksne norske befolkning

Tabelloversikt

- Tabell 1 Hvilke anlegg har du benyttet ? Prosentandel av befolkningen som trener en eller flere ganger.
Tabell 2 Den prosentvis andel medlemmer av idrettslag som trener regelmessig i ulike anleggstyper fordelt på alder.
Tabell 3 Antall innbyggere per anleggstype og antall regelmessige brukere i den voksne befolkning i ulike landsdeler.
Tabell 4 Potensiell anleggsdekning per innbygger i noen utvalgte kommuner i Nord-Norge og utvalgte fylker fordelt på ulike anleggs kategorier.
Tabell 5 Aktuell anleggsdekning fotballbaner i forhold til aktive i utvalgte kommuner i Nord-Norge.

- Tabell 6 Avstand til ulike anleggstyper for aldersgruppen 16-79 år.